

KECSKÉS PÁL

L é l e k b e n
és
i g a z s á g b a n

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
BUDAPEST, 1976

LÉLEKBEN ÉS IGAZSÁGBAN

KECSKÉS PÁL
LÉLEKBEN ÉS IGAZSÁGBAN

Lelki kalauz

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST, 1976

Nihil obstat
Dr. Stephanus Városi
canonicus protonot.,
censor archidioecesanus

Nro 1472/75.
Imprimi potest.
Strigonii, die festi S. Joanni Bapt.,
a. 1975. *Stephanus Vajay* vicarius
generalis Strigoniensis.

*Minden jog fenntartva,
beleértve a bárminemű eljárással való
sokszorosítás jogát is*

ISBN 963 360 045 6

A kiadásért felelős: Dr. Félégyházy József, a Szent István Társulat alelnöke.
76-2052 Pécsi Szikra Nyomda F. v.: Melles Rezső

TARTALOM

Előszó - - - - - 7

I. LÉLEKBEN ÉS IGAZSÁGBAN

[illegible]

II. KRISZTUS KÖVETÉSE

[illegible]

III. A MEGSZENTELŐ ÉS VIGASZTALÓ LÉLEK

[illegible]

IRODALOM - - - - - 163

ELŐSZÓ

Ez a könyv a lelki élet vonatkozásában kívánja szolgálni a II. Vatikáni Zsinat rendelkezéseit, melyek az Egyház feladatát abban állapítják meg, hogy „szüntelenül vizsgálja és az evangélium fényénél értelmezze az idők jeleit. Köteles rá azért, hogy mindenegyes nemzedéknek korszerű választ adhasson az örök emberi kérdésekre”.

Tekintettel a még vallásos embereknél is gyakran tapasztalható hitbeli tájékozatlanságra és bizonytalanságra s korunk szenvedélyes valláskritikájára, szükségesnek mutatkozott a lelki élet világnézeti és dogmatikai alapjainak bebatóbb kifejtése, mint az az ilyen irányú könyvekben általában szokásos. Reméljük, hogy a könyv az olvasó hitbeli megerősödését s hitéhez méltó életvezetését segíti majd elő.

Budapest, 1974.

I. LÉLEKBEN ÉS IGAZSÁGBAN

A VALLÁSOS LÉLEK

Korfordulón élünk; az újkori ember életében nem tapasztalt, robbanásszerűen bekövetkezett változás korában. A technikai forradalom által a gazdasági életben, a társadalmi rétegződésben, az államszerkezetben előidézett lényeges változások mellett, nem csodálhatjuk, ha a vallásos élet is bizonyos változást – nem válságot – mutat. A változás lényege ebben a vonatkozásban a korábbi, konvencionális, hagyományos vallásosságból történő lassú átmenet a belső meggyőződésen alapuló bensőséges vallásossághoz.

Kétségtelenül voltak korábban is szép számmal olyanok, akiknél a vallás bensőséges élmény és meggyőződés volt. Azonban a nagy átlag vallásossága inkább a hagyományok hatása alatt állt. Ez a hagyományos vallásosság sok apró, lényegtelen dolgot a vallás lényeges tartozékává emelt, sokszor el is homályosította a lényeget, pl. ünnepi étkezési szokásokkal, rokoni vagy baráti találkozások rendezésével. Már pedig nem a hozzátoldott szokások, hanem a belső lelki tartalom adja meg egy-egy ünnep vallásos, voltaképpen értelmét.

Lehet, hogy első hallásra különösnek tetszik, ha változásról beszélünk a vallási életben. Hiszen a vallást úgy ismerjük, mint az örökkévaló igazságok s az örökérvényű erkölcsi elvek hordozóját és hirdetőjét. A változás nem is érinti a lényeges tartalmat, hanem annak értelmezése és alkalmazása tekintetében mutatkozik. Az egyház életében a változás nem jelenti a meglévővel szemben annak ellentétébe fordulást, miként azt a művelődéstörténetben a filozófiai irányok, egyes korok nézetének,

művészi ízlésének a változásában látjuk, hanem a vallási élet változása homogén, organikus jellegű, amilyen a magból kifejlődő növényé.

Ezt mutatja a hittételek, a dogmák fejlődése. Szűz Mária istenanyai méltósága ősi tanítása az egyháznak. Ebben már rejtve bennfoglaltatik a szeplőtelen fogantatás tana: Máriának az eredeti bűntől való mentessége létének első pillanatától kezdve, amint azt a múlt században az egyház hivatalosan is dogmává nyilvánította. További következtetés Szűz Mária test szerinti mennybevétele annak meggondolása alapján, hogy az ő teste nem lehetett a felbomlás áldozata, mert a halál a bűn következménye. Aki bűntől mentes, azt nem érhetette a bűnnel járó büntetés. Ez a tan a mi századunkban lett dogma.

Az egyház emberekből áll, akiknek emberi létükben alkalmazkodniuk kell koruk életlehetőségeihez, művelődési feltételeihez. Ezt tette tudatossá a nemrég tartott egyetemi zsinat, melynek vezető eszméje az „apertura” volt, a világ felé fordulás a lényeg fenntartásával. Egyik ténye lett a liturgikus megújulás, a szent liturgia szellemének közelebb hozása a mai ember lelkéhez. A nép nyelvére fordított szentmise megtartotta, sőt kiemelte e középponti istentisztelet két lényeges mozzanatát: az ige és az áldozat cselekményét s igyekezett ebbe szorosabban belekapcsolni a hívek közösségét, hogy a szentmise a liturgia szónak megfelelően, valóban közösségi istentisztelet legyen.

A korviszonyok szerinti változást tüntet fel a hitélet és az aszkézis is a történelem során. A középkor egyszerűbb életviszonyai, fejletlenebb gazdasági élete lehetővé tette sok ünnep tartását s a természet rendetlen indulatait megfegyvelmező aszkézis szigorúbb formáit alakította ki. Midőn az újkor találmányai az emberi munka természetének megváltoztatásával s intenzitásának a fokozásával átalakítólag hatottak az emberek életére, az egyház csökkentette az ünnepek számát, enyhítette a böjti fegyelmet s az aszkézisnek, az önmegtagadásnak a megváltozott viszonyokhoz való alkalmazását javasolta. E változások mellett is megmaradt a lényeg: a vasárnap s bizonyos ünnepek megtartásának a kötelessége s az önmegtagadás módjának az életkörülményekhez való alkalmazása.

Minden változás, fejlődés forrongással, lázas tünetek kiváltódásával jár. Keresve az értelmezés lehetőségét a mai ember számára, némelyik teológus merész hipotéziseket állít fel. De van az egyháznak tanító hivatala, reá tartozik a lényeg fölötti örökös és a közbelépés, amennyiben a lényeg veszélyeztetve látja. A mai teológusa igyekszik a nagy fejlődést ért modern tudományok módszerét és eredményeit felhasználni. Így a történettudomány megkülönbözteti a tényszerű közlést s a tanítót,

oktató jellegű történeti elbeszélést. Már Szent Ágoston, ezt megelőzően, tanító jellegűnek tekintette a világ teremtésének hat nap formájában történő mózesi elbeszélést; felismerte, hogy annak célja a hét hat napja után a szombat megszentelésének a parancsa. Mint Augustinus mondja, Isten a kinyilatkoztatásban nem matematikát vagy fizikát akart velünk közölni, hanem vallási, erkölcsi igazságokat. A bibliát a tudományra való hivatkozással bírálógatók nem fölényességükről, hanem tudatlanságukról tesznek bizonyosságot, mikor nem vesznek tudomást a műfajok eléggé ismeretes különbözőségeiről.

Ha elismerjük az organikus fejlődés értelmében vett változást, tagadjuk a keresztény vallás tartalmának, belső lényegének a válságát. Ilyen természetű válság csak egyéni jellegű lehet, egyes személyeknek az elszakadása a hit és az egyház közösségétől, többnyire nem csekély lelkiismereti gyötörődés után. De nincs válság tárgyi, tartalmi tekintetben. Még senki sem bizonyította be az egyházi hit vagy a keresztény erkölcs-tan tarthatatlanságát. Eltekintve attól a tudománytalan próbálkozástól, mely Jézus történeti létét is elvitatja, még olyanok is, akik nem ismerik el az ő istenségét, tisztelettel tekintenek egyéniségére s tanítása felemelő voltára: Gandhi, India nagy felszabadítója, előszeretettel olvasta az evangéliumokat s nagy tisztelője volt Jézusnak. Lehetséges, hogy a Hegyi Beszéd tanítása is hatással volt az ő erőszaktól tartózkodó ellenállás eszméjének a kialakítására.

A történeti változást többféle tényező együttléte határozza meg. Korunk egyik ilyen tényezője a világháborúk okozta lelki megrendülés, embermilliók pusztulása, az elszabadult szenvedélyek embert kínzó, megalázó kegyetlensége. Egy másik, a nagyrészen a háború által sürgetett rohamos technikai fejlődés, mely a pusztító fegyverek gyártása múltával tapasztalatait, eredményeit az emberi életkörülmények javítására képes fordítani, számos munkalehetőséget és munkamódszert teremt meg. Egy további tényező az embert vizsgáló tudományok haladása, amely mind az emberi testi, szervezeti élet, mind a lelki élet tökéletesebb ismeretére segített.

E tényezők hatása alatt ma az ember áll az érdeklődés középpontjában. Azt mondhatjuk, hogy egy új humanizmus kialakulásának vagyunk a tanúi, mely az ember méltóságát, személyiségének értékét, a lelkiismereti szabadságot, a személyes felelősséget határozza meg az emberi lét alapértékeiként. Ez az értékelés homályba borítja és elutasítja korábbi korok osztálykülönböztetését, a merően külsőséges, mesterkelt maga-

tartásformákat s igazságszeretetet, őszinteséget, közvetlenséget, szolidaritás-érzést kíván az emberi magatartás részéről.

Ez az újabb, tradicionális kötöttségektől szabadult szellemiség sok tekintetben alkalmasnak mutatkozik Jézusnak a vallásosság lényegére vonatkozó tanítása megértésére. Miként az evangélium elbeszéli, Szamáriában, Jákob kútjánál Jézus beszélgetésbe elegyedik a kúthoz jövő asszonnyal, aki azt kérdezi tőle, vajon a város közelében lévő hegyen, vagy pedig Jeruzsálemben kell-e istentiszteletet tartani. Jézus kijelenti, nem a hely a döntő, mert „az igazi imádók lélekben és igazságban imádják az Atyát. Lélek az Isten s az imádkozóknak lélekben és igazságban kell őt imádniok”. (Jn. 4,23). Szavaival Jézus nem ítéli el a szertartásokat, azokat maga is megtartotta (pl.: az utolsó vacsorán). De a szertartásnak mint szimbolikus formának a belső, lelki értelmet kell hordoznia, kifejeznie, mert ennek hiányában üres formalizmussá válik. Annyi bizonyos, hogy Jézus a vallás lényegét az ember lelki magatartásába helyezi. Szerinte vallásos az az ember, aki hívően lelkébe fogadja Isten szavát s Isten színe előtt az élet igazságában él. Jézus az emberben elsősorban a lelket, mint legmagasabb értékét nézi, mert „mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, de lelkének kárát vallja” (Mt 16,26).

A lélek ilyen mértékű kiemelése fölveti a kérdést: *mi a lélek?* Hogy ez egyáltalában kérdés tárgya lehet, annak oka, hogy evilági életünkben lelki, tudati működéseinkben állandóan érezzük a lélek testhez kötöttségét, tapasztaljuk testi állapotainknak, lelki, kedélyi életünkre gyakorolt hatását. De már az elemi jelenségnek tekinthető érzéki észrevételben, az érzékelésben tapasztalható egy testnek, anyagszerűnek nem mondható valóságnak a jelenléte. Szükségünk van testi érzékszervekre, szemre a látáshoz, fülre a halláshoz. De a külső benyomásra, ingerre következő fiziológiai folyamatot nem érzékeljük, nem vesszük észre, hanem az ennek eredményeként létrejövő tudati jelenséget: bizonyos színt, kéket vagy zöldet, bizonyos hangot, c-t vagy g-t hallunk, de az idegrendszerünkben lejátszódó fiziológiai folyamat se nem szín, se nem hang. Érzékleteinknél s azokból alakított képzeleteinknél a test közvetlen közreműködését tapasztaljuk. Ezek tartalmai kiterjedésszerűnek, test-szerűnek mutatják a tárgyakat. De a szemléletesség eltűnik a gondolkodás elvont, általános értelmű tartalmainál, az értékelés aktsaiban, amilyen az igaz vagy a téves megállapítása, bizonyos logikai összefüggések belátásánál, következtetések levonásánál, jövőbeli célkitűzéseinknél. Ezek szellemi műveletek.

Ellent lehet vetni, hogy agy nélkül nem lehet gondolkodni. Bizonyos, hogy nem. De meg kell különböztetni az okot és a feltételt. Míg az érzéki, szemléletes tartalmaknál közvetlen okszerű hatással működik a test, a szellemi működéseknél ez a hatás már csak feltételszerű. Tudatunk háttérében készenlétben tartja a szellemi tárgyaknak megfelelő érzéki tartalmakat, mivel lelki életünk az érzékeléssel kezdődik, azon épül fel. Ezért vagyunk képesek a gondolkodás elvont fogalmait, képzetek felidézésével, a képzetekhez fordulással érthetőbbé, foghatóbbá tenni, miként azt már Aquinói Tamás is tanította. Test és lélek együttműködését talán Bergson hasonlata világítja meg, mely szerint az agy telefonközpontnak tekinthető, mely a szellemi lélek utasításai szerint kapcsol.

Allításainkat megerősíteni látszik a neves amerikai agykutatónak, N. J. Stovelnek a kísérlete, aki elektromos készülékével fogta fel az agyműködés sugarait. Betegeken is végzett kísérleteket. Az egyik klinikán egy vallásos nőről már lemondott az orvostudomány. A beteg már semmi iránt sem érdeklődött, csak buzgón imádkozott. Stovelnek az az ötlete támadt, hogy gépével megvizsgálja, milyen működést végez egy imádkozó embernek az agya? Kísérletére munkatársait is meghívta. Hogy a beteget ne zavarják, a készüléket a kórteremmel szomszédos szobában helyezték el. Mikor a készüléktől a beteg ágyához vezető zsinórt bekapcsolták, a készülék mutatója azonnal a legerősebb fokot mutató jelzésre szökött s azon megállt. A beteg tovább is imádkozott, de a készülék semmi továbbit nem mutatott. A kísérletezők megdöbbenve néztek egymásra: mi történt? Az történt, hogy azt a magasabb szellemi működést, ami a bensőséges ima, a készülék nem tudta regisztrálni. Más a gép és más az ember szellemi lelke. A gép a léleknek csak bizonyos testi megnyilvánulásait foghatja fel, de nem hatolhat a lélek bensőséges világába.

Bármilyen munka, feladat sikeres végzéséhez énünk koncentrálására, a lelki energia központosítására, a tárgy iránti érdeklődésre, szerető elmélyedésre van szükség. A mai ember figyelme elsősorban a külső, tárgyi világra, dolgokra irányul. Ezekben mutathat fel nagy eredményeket a fejlett technika. De lehetetlen állandóan kifelé működni anélkül, hogy az ember bensőleg, lelkileg el ne szegényedne. Sokirányú képesség szunynyad bennünk s minél inkább igénybe veszi valami értő, akaró, érző személyiségünk egészét, annál mélyebb az élményünk s teljesebb személyiségünk kibontakozása.

A mélyebbre hatoló tekintet felismeri a lényeket, ami a jelenségek világát szabályozza. A dolgok egyes osztályán s azok egymáshoz rende-

zódó egységében megnyilvánuló rend és célszerűség megsejteti egy rendező elvnek, az Abszolútumnak a létét. Ez az elvi elgondolás még elméleti jellegű.

A voltaképpeni vallás az ember tudatos, személyes viszonya a személyes Istenhez. Szellemi lelkében a hívő Istentől teremtetett voltát ismeri fel, melynek a mulandóság fölé emelkedő aspirációi Istenben találják meg kielégülésüket. Isten kinyilatkoztatott szava, tanítása tárja fel a lét legmélyebb értelmét; parancsai akaratának a szabályai; szeretetre vágyódó lelke Istenben találja meg a legnagyobb szeretetreméltó jót. Istenhez ragaszkodva az ő jelenlétét éli át lelkében. Átéli az emberi lét határoltságát, ugyanakkor Isten benne működő erejét. Isten színe előtt igyekszik helyes önismerethez jutni, hajlamait a személyiség egységébe rendezni. Fegyelmezi az ész tisztánlátását s az akarat erejét gyöngítő szenvedélyeket, hogy felismerje s készséggel kövesse Isten jóra szólító indítását. Istentől kapott s előtte lelkiismeretében felelős feladatának tekinti önmaga és a világ alakítását, rejtett erőinek, lehetőségeinek kibontakoztatását. Az emberi tökéletesség mintájának Krisztust, a hozzánk ember-közelségbe lépett Istent tekinti, a hozzá való hasonlósággal igyekszik Isten élő jelenlétét a világban kifejezésre juttatni.

Az Üdvözítő tanításának középpontjában az „Isten országa” eszméje áll. Ezt az eszmét korának farizeusai politikai értelemben vették s a Mesiás személyében azt a vezért várták, aki népét felszabadítja az idegen uralom alól s visszaadja annak függetlenségét. Mivel Jézus tanítása nem sok biztatást adott ennek a várákozásnak a teljesüléséhez, egy alkalommal nyíltan megkérdezik, mikor jön el az Isten országa? Jézus válaszában kijelenti: „Nem jön el Isten országa szembetűnő módon... mert hiszen az Isten országa bennetek van” (Lk 17,20–21). Az „Isten országa” nem határolható körül területileg, nem politikai hatalom, nem haderő, nem társadalmi tekintély, hanem az emberi lélek bensőséges és hívő ragaszkodása, tapadása Istenhez; a „lélekben és igazságban” élő emberek Isten-közössége. A kereszténység gyöngeségét jelentené, ha bizonyos állami vagy társadalmi rendszerhez kötődne. Volt idő, amikor ez a kötődés elég szoros volt, de nem vált az a belső lelkiiség előnyére. A kereszténység az első három században erősödött meg, amikor állami, társadalmi részről szenvedés és üldöztetés volt a része. Ma már problematikusnak találjuk a Nagy Konstantinnal kezdődött állami „egyház-támogatást”. Az „Isten országa” Istennek az emberi lélekben, gondolkodásában, érzületében, lelkiismeretében, cselekedeteiben megnyilvánuló jelenléte.

De ha az istenhit a lelke legmélyéig áthatja az embert, felvetődik a kérdés, nem veszíti-e el ezzel az ember egyéniségét és társadalmi kapcsolatait? Gyakran halljuk emlegetni a vallás „elidegenítő” hatását, az embert önmagától és társadalmi kapcsolataitól elszakító következményt.

Az elidegenedés gondolata a múlt században merült fel. Eredeti feltűnésében a vallás lelki eredetét akarta megmagyarázni. Eszerint a bajokkal, nyomorúsággal küzdő ember lelki vigasztalásul önmagát egy felsőbbrendű lénynek, istennek képzei el s ezt a képzetet kivetítve önmagával szembeállítja, hogy azt imádhassa. A vallás tehát egy hamis illúzió, emberi képzelet és vágy alkotása, nem egy valóságosan létező lényhez való viszony. Következésképp az embert elidegeníti önmagától és a valóságos világtól.

Ez az értelmezés azonban elvéti, hogy a vallásos lélek hitének, imádásának a tárgyát, az istenséget *teljesen másnak* tudja, mint emberi tulajdonságok hordozójának. A fejlettebb vallásos tudat igyekszik az istenséget az emberi tulajdonságoktól megtisztítani. A hindú hívő arra a kérdésre, hogy milyen az Isten, azt válaszolja: *neti, neti*, se nem ilyen, se nem olyan, az érzéki tapasztalat semmi tulajdonságát nem lehet róla állítani. A zsidó vallást jellemzi Isten fenségének félelme és tisztelete. A katolikus teológia pedig kialakította az istenismeretre vonatkozóan a tagadás és az állítás útját. Egyrészt tagadja, hogy az Isten bármiféle teremtményi tökéletlenséget bírhatna, másrészt minden tökéletességet emberfölötti értelemben állítva Istenről s hangsúlyozza az Istenre vonatkozó fogalmak analógiás jellegét, vi. azt, hogy azok az emberi fogalmakhoz való hasonlóságot, nem pedig tárgyukkal való tökéletes megegyezést fejeznek ki.

A modern valláspszichológia a vallásos tudat tárgyát a „tremendum” és a „fascinum” ellentéte feszültségében látja: Isten fenségével félelmet, de egyszersmind vágyat, vonzalmat vált ki az ember lelkében. Hasonló ehhez Szent Ágoston tapasztalata Önvallomásában: „Mi az, ami fel-fellobban előttem s megrázza, de nem sebzi meg szívemet. Rémület fog el, hogy mennyire különbözök tőle, lángadozás, hogy mennyire hasonlítok hozzá”. (XI. 9.) A Jung-féle mélylélektan az emberi öröklődő „ösképzetek” közé sorolja a vallást, ami az emberben bizonyos ráhangoltságot, ráutaltságot jelez valami isteni valósághoz. Teilhard de Chardin minden emberben, habár nem is egyenlően tudatosnak, mégis meglévőnek tekinti a teljesség iránti érzéket, valami kielégítő és szükség-

képpen Egy utáni vágyat, ami különös öröm forrása, mert felsőbbrendűségével különbözik minden egyéb földi örömtől.

A vallás *alapja* az ember határoltságának a tudata s ugyanakkor megnyitottsága a transzcendens, érzékfölötti valóság iránt, mely lelke legmélyebb vágyainak beteljesülését adja. A vallás kialakulásában része van az ösztönös, érzelmi mozzanatoknak: az ember határoltsága, korlátozottsága, tapasztalata nyomán keletkező félelemnek, bizonytalanságnak, de ugyanakkor a biztonság és támaszkeresés vágyának. Értelmi fejlődésével aztán az ember belátja, hogy a benne kiváltódó érzelmi, affektív diszpozíció mélyén egy értelmi mozzanat húzódik meg: a maga tényleges léthelyzetének a felismerése. A létében megnyilvánuló korlátozottság, végeesség, esendőség viszonylagos létű lénynek mutatja az embert, aki azonban ugyanakkor végtelenbe feszülő tendenciáival, a halhatatlanság, a tökéletes erkölcsi szentesítés, a teljes létkibontakozás vágyával önmagán túljutni, magát felülmúlni igyekszik. A vallásos élményben így Isten transzcendenciája, világfölöttisége tudatosul immanenciájával, a világban, az emberi lélekben jelenlévő létével. A vallásos lélek Istenben azt a valóságot fogja fel, amely végtelenül fölötte áll s mégis végtelenül közel van hozzá, egész valóját áthatja és uralja. A tapasztalatban átélt felsőbbrendű lénynek a fogalmát aztán a kinyilatkoztatás adja meg az embernek.

Mindebből tehát az következik, hogy a vallás nem idegenít el semmilyen igazolható emberi értéktől és feladattól. A nagy természettudósokat, Kopernikusz és Pascalt, vagy Teilhard de Chardint és Szent-Györgyi Albertet vallásos gondolkodásuk nem idegenítette el a természet iránti érdeklődéstől, sem Bachot vagy Beethovent vallásosságuk a muzsikától. A különböző munkahelyeken kiváló teljesítménnyel dolgozó vallásos férfiak ezrei, a munkahelyen és a családban gondos és hűséges munkát végző nők ezrei cáfolják azt a feltevést, mintha a vallás elidegenítette volna őket emberségüktől, emberi feladataiktól. A keresztény vallás középpontjában Jézus Krisztus áll, aki akár mint gyermek, akár mint az ácsműhely dolgozója, akár mint szenvedő vagy megdicsőült ember, az emberre nem elidegenítő hatású, hanem inkább mintaszerűen vonzó és felemelő.

A vallás nem elidegenítő, hanem felszabadító hatású az emberre. Felszabadít a végeesség, az elmúlás fojtogató hatásától, attól a földhöz ragadt, lapos, anyagiás gondolkodástól, mely megelégszik a földi élet múlandóságával s tagadja a síron túli életet. De felszabadít attól a pesszimizmustól is, mintha az évmilliós fejlődés során megjelent embernek

már csak az a hivatás jutott volna, hogy megállapítsa az egész világ értelmetlenségét és értéktelenségét.

A vallás, az Istennel kialakuló bensőséges lelki egység megszelídíti az ember ösztönös hajlamaait, megneemesíti azt, ami durva, önző, érzéki és természet nyersségében; elősegíti az értelem, az ész tisztánlátását; fokozza az akarat erejét és állhatatosságát; megteremti és fenntartja test és lélek. ösztön és akarat egybehangelését, a harmonikus életet, a lelki egyensúlyt. Hatására az élet elmélyül és tartalmassá válik. A múlandó dolgok változékonyságában elvesző emberrel szemben, megadja a dolgok Isten szeme, tekintete szempontjából való szemlélésének a képességét, azt a magasabb nézőmódot, mely mindent a maga helyére helyez és igazi értéke szerint ítél meg; finom érzéket kölcsönöz a valóságos és látszólagos érték és jó megkülönböztetésére; annak ami megállhat Isten színe előtt s annak, ami eltávolít tőle. Megadja a képességet a valóság olyan tényeinek a felfogására, melyek nem foghatók fel a testi érzékkel, mégis nagy jelentőségűek az emberi életre, aminő a hit, a bizalom, az önátadás, a lelkiismeret, a bánat, a megigazulás. S mivel Istenben ismeri meg a mindenség teremtetőjét, tisztelni és értékelni képes mindent, ami Isten teremtető s a világ javát kívánó akaratának megfelelő: a munkát s az embert bizonyos munkába szólító hivatást; az emberi közösség értékét, s annak szolgálatát; a világ alakításáért járó felelősséget. S minthogy az ember vágya képességei kibontakoztatásával lehetséges kiteljesedés, a vallás átfogó és felemelő hatása derűvel és békével tölti el az ember lelkét.

Ebből a jellemzésből levonhatjuk a gyakorlati következtetést: ki a vallásos ember? Vallásos az Isten jelenlétében élő ember. Ez nem azt jelenti, hogy vallásos, aki folyton imádkozik és Istenre gondol, ami lehetetlen. Hanem amiként a jól nevelt és engedelmes gyermek szülei jelenlétében él abban az értelemben, hogy az élet különböző feladataiban és helyzetében közel érzi magához szüleit, s a tőlük kapott tanításnak, nevelésnek megfelelően foglal állást, az Isten jelenlétében élő ember is igyekszik mindenben Isten akaratát teljesíteni, kerülni mindazt, ami azzal ellenkezik.

Konkrét példán szemléltetve, vallásos az az ember, aki reggel felébredve Istenre gondol, megköszöni neki, hogy Isten megengedte érne ezt az új napot, az ő szeretetében ajánlja magát s kéri őt, segítse meg, hogy egész napon át mindent tetszésére tehessen. Munkahelyén igyekezik munkáját a lehető legjobban végezni, arra gondolva, hogy azt nemcsak az emberek, de Isten is látja, aki megadja az elismerést és jutalmat azért

is, amivel az emberek esetleg adósok maradtak. A vallásos ember igyekezik embertársaival való érintkezésben türelmes, békétűrő és jóindulatú lenni, mint aki embertársaiban Isten képmásait, Krisztusban testvéreit tiszteli. Kerüli a megszóló beszédeket s méginkább a rágalmazást, ami súlyos bűn. Munkája végeztével, ha hazatérőben betérhet egy útjába eső templomba, üdvözli abban az Oltáriszentségben jelenlévő Úr Jézust, feltárja előtte lelkét, hogy neki hálát adjon, segítségét kérje, megengesztelje bűneiért, hibáiért. Ha családja van, igyekszik abban is a jó szellemet fenntartani, arra vigyáz, hogy legalább a maga részéről ne legyen valami mulasztás vagy összetűzés okozója. Szórakozásában is azt keresi, ami lelkét, kedélyvilágát valóban felüdíti, nem pedig ami a lelket megrontja és lealacsonyítja. Mielőtt éjjeli nyugalomra térne, Isten színe előtt igyekezik az elbúlt napot áttekinteni; hálát ad mindazért, amit sikerült jól megtennie s bánatot indít fel mulasztásai miatt. Amit így a szorosan vett imában naponta Istennek ad, időben alig több 10 percnél. Ha ezt az időt egybeveti azzal, amit közlekedésre, újságolvasásra, rádiózásra, tévé-nézésre fordít, talán egy kis szégyen is elfogja s nem fogja magát azzal mentegetni, hogy nincs ideje imádkozni.

Ha pedig valaki erre azt mondja, hogy egy jó katolikus ember elmegy mindennap a szentmisére, áldozik és elmondja a rózsafüzért, azt feleljük: nagyon jó, ha ezt is megteheti. De csupán a minimumot akartuk megjelölni, azt a keveset, amit az elfoglalt ember is adhat Istennek; azt a keveset, amelynek az alapján még katolikusnak, az Egyház, a testvérek közösségéhez tartozónak érezheti magát, akikkel vasárnaponként, ünnepnaponként a templomban együtt lévén kap lelke felüdülést és megerősödést. Azt hisszük, hogy aki ezt a legkevesebbet is megteszi, megközelíti azt, amit az Úr Jézus a vallás lényegének mond: Isten tisztelete lélekben és igazságban.

A TERMÉSZETFÖLÖTTI VALÓSÁG

Gyakran találkozunk olyan nézettel, mely a vallást merően a képzelet és az érzelem alkotásának tartja. A vallás középpontjában Isten és az örökkévalóság tudata áll. Ezeknek a létét, valóságát, e szerint a nézet szerint nem lehet bizonyítani, csak hinni lehet őket. Ám a hit nem elégítheti ki az embert, életét biztonságosan csak a tudás irányíthatja. Épp azért ez az álláspont el is utasítja a vallás jogosultságát.

Van enyhébb felfogás is. Ez elismeri a vallásos hit jótékony hatását a hívő emberre. Bizonyíthatónak ugyan ez sem tartja azt, amire a vallás irányul. Amennyiben azonban a vallásos hit valakit megnyugtat, vigasztal, erőt ad az életküzdelemhez, mint „jótékony önámítás”-t hasznosnak ítéli.

Az ilyenféle nézetek arra kényszerítenek bennünket, hogy szembe nézzünk azzal a kérdéssel: vajon csupán az érzékeinkkel közvetlenül tapasztalható valóság létezik-e, vagy valóságos-e a hit természetfölötti világa is?

A természetfölötti valóság tagadása általában az érzékeinkkel tapasztalható anyagi valóságra való hivatkozással történik. Annak a világnak a törvényeit, amelyben élünk, egyre teljesebben megismeri a természet, az anyagi világot kutató tudomány. Megállapításai, eredményei elégségesek ahhoz, hogy a természetben tájékozódjunk, hogy az ember a világban helyét és hivatását megtalálja.

Persze, ha valaki ismeri az anyag mivoltáról a történelem során felmerült különböző nézeteket s gondol az atomfizika forradalmat jelentő

anyagelméletére, aligha tekintheti kizárólagosnak az anyagi valóság egyedüli, illetve elsődleges létét.

De bármilyen legyen is az anyag mivoltára vonatkozó felfogás – ezzel itt nem foglalkozhatunk – nem vitatható el, hogy az anyagi dolgok matematikai törvényszerűséget követnek. A természeti jelenségek, folyamatok törvényeit a matematikai képlet fejezi ki. A természetkutató mintegy leolvassa a jelenségeken azt a törvényszerűséget, amely azokat szabályozza s ez arra a belátásra kényszeríti, hogy eleve, már a tapasztalatot megelőzően megvan határozva egy természeti jelenség lehetőségének és lefolyásának a törvényszerűsége, s amennyiben a kutató az érzéki jelenségek összegezésén túl, azon ami „van”, továbbhalad a „hogyan”, „honnét” kérdése felé, kénytelen felvenni a már nem érzékelhető formának vagy struktúrának az elméletét. Létezik, létrejön az, ami bizonyos eszmei formáknak, strukturális, szervezeti elveknek megfelel; ezeknek az elveknek a realizálódása, megvalósulása az, ami a tapasztalat világába lép. Tehát van egy már közvetlenül nem tapasztalható, csak a gondolkodás, következtetés révén megállapítható, érzéki tapasztalatokon túlfekvő valóság, mely alkotásait szellemi, matematikai elgondolások szerint alakítja ki.

Bár az ember a természet tagja, lelki életével mégis különbözik a fizikai valóságtól. A testek térben kiterjedtek, a lelki jelenségek azonban nem térbeliek, nem foglalnak a térben helyet. Egy gondolatnak vagy érzelemnek nincsen térbeli kiterjedése, térbeli alakja. Térben kiterjedt tárgyak tudati szemléleti képe sem térbeli, nem fejezhető ki térbeli mértékkel. A lelki jelenségek nagyságára, erősségére vonatkozó megállapítások a térbeli megállapítások hasonlóságára, analógiájára értendő fok-összehasonlítások. A lelki jelenségek nem mennyiségiek, hanem a minőség kategóriájába tartozó valóságok, a lelki folyamatok sajátos egymásutániségban, az időben mennek végre. Azonban a pszichikai idő nem teljesen olyan jellegű, mint a fizikai világ részekre osztható ideje, hanem annál elevenebb és rugalmasabb.

Míg a fizikai test csak külső hatásra mozdul meg s mozgása a hatással arányos, a lelki élet az öntevékenység, a spontaneitás jegyében folyik le. A külvilág behatásait a lélek nem fogadja be mechanikusan, hanem azt a saját természete szerint feldolgozza s a feldolgozott tartalmakból új kapcsolatokat sző, eredeti teremtmő elgondolásra képes, s környezetére visszahat. A fizikai jelenségek között mennyiségi viszony áll fenn, bizonyos erő mennyiségileg pontos hatást létesít; a lelki élet egymásra következő állapotai nem fejezhetők ki mennyiségi egyenletben. Külön-

bőző egyének, ugyanazon egyén különböző állapotai gazdag változatosságot tüntetnek fel, ami kizárja a szigorú mechanikus jellegű oksági megállapítást. Természetesen a lelki jelenségeknek is vannak okai, azonban a lelki okság sajátos természetű, különböző a fizikai okságtól.

Ezek az önmegfigyeléssel megállapítható tények s méginkább a „rendkívüli” lelki jelenségek (távolbaérzés, távolbalátás) azt mutatják, hogy az érzékeinkkel felfogható fizikai valóságon kívül van más valóság is, a sajátos törvényszerűséget követő lelki, szellemi valóság.

Hasonlóra vezet a filozófia is, mely megkülönbözteti a jelenségek és a lényegek világát. Az érzékeink által felfogható tarka sokféleség a jelenségek világa. Ám a filozófus elme ezt csak a dolgok, a valóság felszínének látja s igyekezik a mélyebben fekvő okot, a jelenségek létalapját megállapítani. Ezt a lényegben, a testetlen, tér és idő feletti valóságban állapítja meg, mely a tér és idő kereteiben megjelenő jelenségek létmivoltát, törvényszerűségeit meghatározza.

A dolgok, a világ nemcsak létezik, nemcsak van, hanem fejlődik is, egyre tökéletesebb létre irányuló törekvést mutat. A továbbjutás, a tökéletesedés bizonyos cél felé mutat, amit a dolgok különbözőségükben s a világ egészében törekszik elérni.

Mind a lét, mind a fejlődés értelmes, értelemszerű vi. értelmünkhöz szól s ezért megismerhető. Megismerhetjük belőlük azt a lényeget, amely a térben és időben a jelenségeknek létet ad, létmivoltukat meghatározza s őket bizonyos célra irányítja.

A különböző világnézetek dialógusára alakult német Paulus Gesellschaft pár év előtti egyik ülésén a természettudósok azt a felszólítást intézték a jelenlevő teológusokhoz, hogy a természetes gondolkodás fonálán mutassák ki a természetfölötti valóság lehetőségét. Az egyik teológus három olyan tényre mutatott rá, melyek merően a természeti tapasztalat alapján nem magyarázhatók.

Az egyik az értékelés ténye. Nem vesszük közönyösen tudomásul a dolgokat, hanem értékükről ítéletet mondunk. Valamit jónak vagy rossznak tartunk, helyesnek vagy helytelennek ítélünk. Ezeknél az ítéleteknél valami *mérték* lebeg előttünk, amihez viszonyítva állapítjuk meg a dolgok értékminőségét. Vannak viszonylagos értékek, melyeket eszköznek tekintünk bizonyos cél, szükséglet kielégítésére. Ilyenek az anyagi dolgok (pl. élelem, ruha) vagy az életfenntartást szolgáló javak (pl. az egészséget ápoló szerek). Ezek értékét az határozza meg, hogy milyen mértékben képesek szükségletünket kielégíteni.

Vannak önértékek is, melyek máshoz való viszonyítás nélkül önma-

gukban értékesek. Ilyen a szellemi élet igényeit kielégítő igaz, jó, szép. Ezek a szellemi tevékenység végleges célját képezik. A szellemi lény gondolkodik, akar, érez s minden értéket a valóság és érték teljes egységében igyekszik megragadni. Az igaz, a jó, a szép s ezek egységes foglalatja, a szent, mindenki számára és mindenkor érték. Amióta csak gondolkodni képes az ember, igyekezik az igazság megismerésére; a jó-ság megtételére, a szép kifejezésére, a szent tiszteletére. Ebben az igyekezetében tapasztalja, hogy csak bizonyos mértékig, bizonyos fokban képes ezeket az értékeket megvalósítani, birtokába venni. Nem jut el egyik szellemi érték tekintetében sem a lényeg teljes megvalósításáig, a hiányt nem mutató tudáshoz, a maradéktalan jó-sághoz, a tökéletes széphez, a teljesen birtokolt szenthez. Ha az ember értékszomjúságát, tökéletes értékmegvalósításra irányuló legnemesebb, leginkább igazolt szellemi törekvését nem akarjuk hiábavalónak tekinteni, el kell ismer-nünk, hogy létezik egy tökéletes valóság, mely a lét és a lényeg teljes megvalósulása s épp ezzel a tulajdonságával vonzza, indítja magafelé az értékkereső embert.

Egy másik tény az akarat szabadsága. Értékelőképességénél fogva nem ösztönös cselekedeteiben az ember választási képességgel rendel-kezik különböző lehetőségek között. Bár azok, akik az embert merően természeti lénynek tekintik, tagadják az akarat szabadságát, az erkölcsi tényeket kielégítően csakis az akarat szabadságának az elismerésével értelmezhetjük. Ezen az alapon tartjuk tiszteletre méltónak a jót meg-tevő személyt, különösen ha azt akadályok leküzdésével tette; a köte-lességtudatban szabadságunknak az erkölcsi törvénynek megfelelő hasz-nálata jut kifejezésre; ezért érezzük megnyugtatónak a jó megtételét s bántónak, kellemetlennek kötelességünk mulasztását. Az erkölcsi kö-vetelménnyel való szembehelyezkedés nyomán jelentkező büntudatban azt a vádat érezzük, hogy másképp kellett volna cselekednünk.

Nem lehet a felelősségre vonást pusztán a társadalom ítéletével, illet-ve érdekével magyarázni. Büntudat jelentkezhetik bennünk olyan tett-nél is, melyet a társadalom megtorló hatalma, a jog nem büntet, s hiá-nyozhat olyan cselekedeteknél, melyeket a jog büntet, mivel az első-sorban a külső tettet nézi, holott magunkat, szándékunk alapján, ártat-lannak tartjuk. A kötelességtudat s a lelkiismeret túlmutat a környezeti, tapasztalati valóság körén, személyiségünknek egy felsőbbrendű sze-mélytől való függésére mutat, aki nemcsak a tettért, de a szándékért is felelősségre tud vonni, aki a lélek bensejét látja, a szívet és vesét vizs-gáló Isten.

Ilymódon a tapasztalati élet tényei túlmutatnak magukon. Elégséges értelmezésüket egy felsőbbrendű személyes szellemi valóság adja, akit a vallás Istennek nevez. A tudás határán a hit jelentkezik. Emberi ismerőképességünk, értelmünk még a természetes dolgok ismeretében sem tud végleges lezártáshoz s tökéletes bizonyossághoz jutni. Mégkevésbé képes az ember a természetfölötti valóság tényeit kimerítően megismerni. Ebben a légkörben nem az értelmileg belátható nyilvánvalóság, nem annak a belátása, hogy a dolog nem lehet másképp, hozzájárulásunk, igaznak indításunk indítéka, hanem a kinyilatkoztató Isten tekintélye, aki nem csalhat meg minket s nem is csatlakozhat. A hit tehát Istenre, a tökéletes igazságra való ráhagyatkozás, a benne való föltétlen bizalom. Mindazonáltal ez a bizalom s a vele szerzett ismeret nem vak-hit, nem észellenes, értelmetlen valami, hanem nagyon is ésszerű, Istennek hinni a legésszerűbb dolog.

A természetes dolgokban sem ésszerűtlen a tanulékonyság, valaminek másnak az ismerete, tudományos tekintélye alapján történő elfogadása, elsajátítása. Ismereteinknek csak egy részét szerezzük önálló, magunkra hagyatkozó vizsgálódás, tapasztalat révén. Nagyon sok dolgot mástól tanulunk, mástól veszünk át. Miért nem bízhatnánk akkor Istenben, aki az ó- és újszövetségi történetben bölcsességének és mindenhatóságának oly sok jelét adta, a választott nép sorsának intézésében, a próféták tanításában s Fiának, Jézus Krisztusnak tanításában és csodáiban.

Tágabb értelemben véve a hit emberi dolog: elfogadása valaki véleményének az illető személy iránti bizalomból. A megbízhatóság személyes viszonyt teremt az emberek között. Ennek a természetes viszonynak a hasonlóságára a vallásos hit bensőséges személyes viszonyt jelent a hívő ember és a kinyilatkoztató Isten között.

A vallásos hit lelki kialakulásában három tényező működik közre: az értelem, az akarat és az isteni kegyelem.

Az értelem jelentősége cáfolja a hitet a tudásban gőgösen bizakodó racionalizmust, de azoknak a nézetét is, akik a hitet a szív ügyének, az érzés logikátlan logikájának minősítik s kizárják belőle az értelem szerepét.

Márpedig az értelem jelentőségét mutatja az a tény, hogy még a hitet megelőzően meg kell győződve lennünk arról, hogy van kinyilatkoztató isteni tekintély s tudomást kell szereznünk az ő kinyilatkoztatása tartalmáról, ami értelmi művelet. Az értelemnek szerepe van a hit elfogadásának, a hívés akadályainak az eltávolításában, az ún. hitelözetek igazolásában, amilyen Isten létének, vagyis a lélek létének és halhatatlan-

ságának a természetes ész által is lehetséges bizonyítása. Az ilyenféle bizonyításnak azonban nincs befolyása a hit megszerzésére, mert az nem értelmi indokokra, hanem Isten tekintélyére támaszkodik.

De van hivatása az észnek a már Isten tekintélye alapján elfogadott hit lelki, tudati elmélyítésében is. Nemcsak a szakembernek, a teológusnak, hanem az egyszerű hívőnek is értelmileg mélyíteni kell hitét, hogy az értelmes emberhez méltó istentisztelet legyen. A hit tárgyának a lehetőség szerinti megértésére irányuló hívő tudás élesíti az értelmet mind a természetfölötti igazság felfogására, a vallásos meggyőződés kialakítására, mind a természetes és természetfölötti szempontok megkülönböztetésére. Megóv attól, hogy az isteni dolgokról (pl. Isten igazságosságáról vagy irgalmáról) emberi módon gondolkodjunk. De megsegít az értelmi képesség abban is, hogy a hit tanítása, igazsága ellen tett ellenvetésekkel szembenézzünk, azokat leküzdjük. A kellőképp elmélyült hívő tudás segít annak felismeréséhez, hogy az ellenvetések jórésze a hit tartalmának nemismeréséből vagy félreértéséből származik, vagy hogy valamely világnézet tudományosnak tartott, a valóságban a korlátolt emberi elme valamilyen előfeltevéséből ered.

Az értelem mellett fontos szerep jut a hit kialakításánál az ember másik szellemi képességének, az akaratnak. Az *akarat* közreműködése általában szükséges minden gyakorlati, vagyis az ember gyakorlatában, cselekedeteiben megnyilvánuló működéshez. A hit tárgyánál, tartalmánál nincs olyanféle nyilvánvalóság, amilyen van a matematikában s a legtöbb elméleti tudományban. A hit igazságait Isten tekintélye alapján fogadjuk el. Az ilyen hozzájárulás pedig nem tisztán értelmi, hanem akarat művelet is. Az akarat kelti fel az érdeklődést a hit igazságai iránt, ő indítja az értelmet a hozzájáruláshoz is. De módja van az ellenkezés, a visszautasítás felkeltésére is.

Ha hívő ember számára sokszor nehezen érthető, hogy valamelyik az ő számára világos és kötelezőnek látott hittétel miért találkozik mások részéről ellentmondással, figyelembe kell vennie, hogy az akarat állásfoglalására sok egyéb lelki tényező is hatással van, melyek a hit elfogadására, vagy elutasítására hangolnak. Az utóbbiak közt szerepel Schütz Antal, a kiváló magyar teológus felsorolásában „a bűnös szenvedélyek, nevezetesen a kevélység és kegyeletlenség; a hitetlen és közömbös olvasmány vagy társaság; a hit szerinti élettől irtózó kényelmesség, az érzéki világhoz tapadó földhöz-ragadtság; napjainkban pedig főként egy általános lelki elgyöngültség és a hit világával szemben ideges vakoskodás” (Dogmatika I. 231. l.).

Derült, a szenvedélyeken uralkodni képes kedélyvilág, az előítéletektől mentes s az elferdítéseket könnyedséggel felismerő értelmi készség, bizonyos mértékű emberismeret, a hitet megvalló bátorság azok a készségek, amelyeket a hit kialakítása és szilárdsága az akarat részéről megkíván.

A hitet senkire sem lehet rákényszeríteni. Fenyegetés, megfélemlítés többnyire a „térítő” szándékával ellenkező hatást vált ki. A hit az emberi szabadság ténye, legmeggyőzőbb bizonyítéka a hit szerinti élet, mely kritikus tekintet előtt is megállja a helyét.

Minthogy a hit Istenre irányul és Istennel egyesít, nem jöhet létre és nem állhat fenn *Isten kegyelme* nélkül. A naturalizmus tévedése az az elképzelés, mintha az ember saját erejéből képes lenne az emberséges, emberhez méltó élet kialakítására. A mi meggyőződésünk szerint valóban képes egy-egy alkalommal a maga erejéből dicséretet, elismerést érdemlő tette, cselekedetre, még heroikus teljesítményre is, de nem képes maradandóan, huzamosabb ideig megtartani az egész természeti, erkölcsi törvényt. A múlt századi racionalizmus nagy bizakodása a tudás mindenhatóságában, mellyel az ember a legtökéletesebben rendezi majd el az emberi dolgokat, biztosítja a népek békéjét, jólétet ad, biztosítja az erkölcsi jószágot, – mindezt ha más nem, a világháborúk alapos cáfolatot adtak. Talán ennek a tragikus tanulságnak is része van abban, ha manapság a tudás mellett az emberséget is sokat emlegetik.

Általános emberi tapasztalat az ember gyöngesége az ösztönérettel szemben, természetének nehézkessége a magas eszmények következetes megvalósítására, szalmalángszerű lelkesedése, gyors megtorpanása. Ezt a tapasztalatot fejezi ki Szent Pál mondása: „Bár a jót szeretném tenni, a rosszra vagyok kész. A belső ember szerint örömet találok Isten törvényében, de más törvényt tapasztalok tagjaimban: ez küzd értelmem törvénye ellen és a bűn törvényének rabjává tesz, amely tagjaimban van” (Róm 7,21–25). Némi változtatással, lényegében azonos értelemben állítja később Goethe: két lélek lakozik keblemben. Az egyik a világhoz húzó kéjszeretet, a másik a nagy sejtések magasságába emel. A keresztény tanítás az emberi léleknek ezt a megosztottságát, belső meghasonlottságát Istentől eredetileg teremtett természete sérülésének, az eredeti bűnnek tulajdonítja.

Miután Pál apostol az elszomorító tényrt tapasztalja, felkiált, „én szerencsétlen ember”; majd belső megvilágosítással azt is meglátja, hogy ki szabadít meg a halálra szánt testtől: „Hála legyen Istennek, Jézus Krisztus, a mi Urunk által” (uo. 24).

Igen, Krisztus szerezte vissza, érdemelte ki számunkra Isten kegyelmét. A kegyelem Isten ingyenes, részünkről meg nem érdemelt kedvezése, jósága, hozzánk lehajló, önmagához felemelő szándéka és ereje. Segítő kegyelem szükséges a hit és a megtérés kezdetéhez. Kétségtelenné teszik ezt Jézus szavai: „Senki sem jöhet hozzám, ha Atyám meg nem adja neki” (Jn 6,65). És ugyanő mondja: „Nálam nélkül semmit sem tehettek” (Jn 15,5).

Segítő kegyelem nélkül az eredeti bűn fullánkját magában hordozó ember nem képes huzamos ideig az egész természetes erkölcsi törvényt megtartani. A megigazult embernek is alázatosan kell imádkoznia az Úr imáját: „ne vígy minket a kísértésbe”. Segítő kegyelem szükséges minden üdvös cselekedethez, vagyis az olyan cselekedethez, mely az üdvözülést megérdemli. Isten különös kiváltsága nélkül a megigazult ember sem képes elkerülni minden bocsánatos bűnt, sem az élete végéig megmaradó állhatatosság kegyelmét megszerezni.

De a kegyelem korántsem jelenti az ember tehetetlen kiszolgáltatottságát az isteni önkénynek. Mert amikor az Írás a kegyelem elengedhetetlen szükségességét hirdeti minden üdvösséges cselekedethez, ugyanakkor azt is mondja: „Isten azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön” (1Tim 2,4). S Jézus megfeddi tanítványait, mikor azok az ő befogadását megtagadó samariabeliek elpusztítását kívánják. „Az Emberfia nem jött lelkeket elveszteni, hanem megmenteni” (Lk 9,56).

Az emberi akarat együttműködése az isteni kegyelemmel mindenesetre nehéz kérdés még a teológia számára is. Eltekintve a különböző irányzatok magyarázatától, megelégedhetünk Szent Ágoston rövid, de igen találó mondásával: „Aki teremtett téged akaratodon kívül, nem üdvözít akaratod nélkül”. A kegyelemnek az akarat szabadságával való összeegyeztetését Szent Anzelm is találóan fejezi ki: „Az emberi természet tökéletes és legszabadabb engedelmessége, ha a maga szabad akaratát önmagától alárendeli Isten akaratának, s ha a jó akaratát, amit kapott, kényszer nélkül szabad választással tettere váltja”.

Isten nemcsak egyes esetekre, helyzetekre adja kegyelmét, hanem lelkünket a kegyelem maradandó állapotában kívánja látni. Az állapotoszerű kegyelem a megszentelő kegyelem. Nem merő bűnbocsánat ez, hanem a belső ember megújítása és megszentelése. Mivoltát legtalálókban Szent Péter fejezi ki, aki Isten legszebb és legnagyobb ígéreteinek rendeltetését abban látja, hogy azok révén „az isteni természet részeseivé” legyünk. (2Pt 1,4) Merészen hangzó kijelentés ez, helyesen kell azt értelmeznünk. Nem érti ezen az Apostol az emberi léleknek az Isten lé-

nyegébe való feloldódását (ami panteizmus lenne). Hanem érti az Istenhez természetfölötti módon való hozzá hasonulást. Minden teremtettség lény Isten kezének a nyomát, vonását mutatja. A természet lényeinél magasabb fokon jut ez kifejezésre az anyag és a szellemvilág határmezsgéjén álló emberre.

Isten nem elégedett meg azzal, hogy az ember természetes képességeivel uralkodjék önmagán és a természetén, hanem a maga természetében való részesedéssel is ki akarta fejezni emberszerető jóságát. A hit kegyelme által segít bennünket Isten a természetes ész erejénél tökéletesebb ismeretre. A hit homályos ismerete Isten színéről színre való látásában teljesül ki az örökkévalóság életében. S miként Isten önmagáról való ismerete tökéletes boldogságát adja, létének öröme Isten boldogságának a részesévé tesz bennünket.

Lehet, hogy az érzéki benyomásoktól szabadulni nem képes ember ezt hihetetlennek tartja, s nem tekinti többnek egy szép, vagy ha tetszik, magasztos elképzelésnek. Azonban a hitnek elvitathatatlan bizonyossága van Jézus Krisztus történeti létében létező valóságában. A második isteni személy, a Fiú, aki megtestesülésével itt a földön a Jézus nevet kapta, magára vette az emberi természetet anélkül, hogy isteni természetét elvesztette volna. Jézus a mienkhez hasonló emberi testet vett föl; emberi természete rendelkezett a hozzánk hasonló lelki képességekkel, értelemmel, akarattal, érzékelő képességgel; magáévá tett mindent, ami emberi, a bűnt kivéve. Emberré lett s az evangélium tanúsága szerint „mindannak, aki befogadta, hatalmat adott, hogy Isten fiává legyen” (Jn 1,12). Szent Pál szerint pedig „amikor elérkezett az idők teljessége, Isten elküldte Fiát, aki asszonytól született... hogy a fogadott fiúságot elnyerjük” (Gal 4,6).

Az egyház a karácsonyi ünnepek zsolozsmájában csodálatos egyesülésről, cseréről beszél: Istennek a Fia emberré lett, hogy az ember az ő kegyelme által Isten fiává legyen. Mivel Jézus számtalanszor hangoztatja, hogy az ő isteni természete egy az Atyával és a Szentlélekkel, Jézus az ő kegyelmével egyesít bennünket a Szentháromságistennel, életünk végső céljával.

Jézus az emberi természet felvételével nem veszítette el isteni természetét. Az emberi és isteni természetet egyesítette személyi létének az egységében. A kegyelemmel kapott természetfölötti élet a mi emberi természetünket sem szünteti meg, hanem azt magasabb létfokra emeli. Isten úgy a természetnek, mint a természetfölötti létnek a teremtetője és fenntartója. A magasabbrendű valósággal nem szünteti meg alacsony-

nyabbrendű, teremtfői alkotását. A teológia egyik sarkigazsága, hogy a kegyelem nem rontja le, hanem felemeli és tökéletesíti a természetet. Lisieuxi Szent Teréz Önéletrajzában ezt az igazságot kedves közvetlenséggel fejezi ki: „Ha Istennek adjuk szívünket, nem veszíti az el természetes gyöngédségét; ellenkezőleg ez a gyöngédség növekedik azzal, hogy egyre tisztábbá és isteniesebbé válik”.

Midőn a kegyelmet természetfölötti valóságnak mondjuk, nem nézhetünk el ama kifogás fölött, hogy ezt a valóságot nem tapasztalhatjuk magunkban. Valóban, nem tapasztalhatjuk úgy, mint az érzékeink alá eső dolgokat, hiszen a kegyelem érzékfölötti valóság. Ezeknek a létére pedig hatásaikból következtetünk. Lelkünket sem tehetjük érzékelésünk tárgyává, mint a természet dolgait, mégsem kételkedhetünk létezésében. Gondolkodásunkból, akarati elhatározásainkból, érzületünkben következtetünk létére. A kegyelem nem valami mágikus erő. Nem gyógyítja meg a súlyos beteget, akin már nem segíthet az orvostudomány és nem varázsolja bölccsé a tanulatlan embert. De erőt ad a szenvedés elviselésére s megóv az elhamarkodott, meggondolatlan cselekedetektől. Visszatart a súlyos, halálos büntől és a szándékosan elkövetett bocsánatos bűnöktől. Megnyitja tekintetünket az igazi, maradandó értékek iránt s visszatart emberségünk lealacsonyításától. Ha a „jó ember” az egészséges erkölcsi gondolkodás tiszteletet érdemlő csményec, még nagyobb tiszteletet érdemel magunkban és másokban az Isten kegyelmével együttműködő istengyermekek.

AZ IMÁDSÁG

Az evangéliumok szerint Jézus a pusztába vagy a hegyre vonulva hosszasan imádkozott; néha az éjszakát imában töltötte. Midőn látják a tanítványok Jézusnak az imádságtól átszellemült arcát, feltör lelkükből a kérés: „Uram, taníts meg minket imádkozni” (Lk 11,1).

Ez a könyörgés a mienk is. A miénk, akiket leköt az érzéki benyomások izgató sokfélesége; akiket a földre nyom a sokféle gond és baj; akiknek olyan nehéz fölemelkedniök az imádság táborhegyi tiszta, csendes magasságába és nyugalmába. Sokan le is mondanak az ehhez szükséges, sokszor nem csekély lelki erőfeszítésről s hagyják magukat sodortatni a köznapi élet áramlásától.

Márpedig az imádság az Isten-keresés és az Istenre találás biztos módja. A Zsoltár szerint:

„Az Istent kutassátok s az Isten erejét,
Mindenkép fürkésszétek orcájának színét” (104.4).

Az ima a lélek szárnya Istenhez. A legismertebb meghatározás szerint „a lélek felemelkedése Istenhez”. Ez azonban nem fejezi ki kellőképpen az ima tartalmát, belső szellemét. Ezért kifejezőbb Marmion bencés apát meghatározása: „az ima az istengyermek beszélgetése mennyei Atyjával”.

Bizonyos, hogy különös beszélgetés ez. Mert olyan valakivel történik, akit nem láthatunk. Nem ritkán halljuk, sokszor panaszosan, máskor dacos elutasításként emlegetni, hogy az Isten hallgat. De vajon szólunk-e mi hozzá? A beszélgetés a velünk szemben álló megszólítását, hozzá intézett szavainkat s az ő válaszát tétlezi fel.

Mindez megvan az Isten fenségéhez méltó alázatos és bizalommal teljes imádságban. Isten életünk minden pillanatában, minden helyzetében jelen van s kész kérésünket, fohászunkat meghallani, rajtunk segíteni, bennünket vigasztalni és megerősíteni. Szavainkra nem válaszol emberi szóval, nem ritkán az emberi élet körülményeivel ad választ kérésünkre. Sokszor olyan halkán szól, hogy csak csendes figyelemmel foghatjuk fel szavát.

„Imádkoznunk kell – mondja Prohászka – hogy mélységesen megbizonyosodjunk Istenről s kegyelméről, hogy közelebb érvünk hozzá és mélyebben hatoljunk bele s lelkünkben felüdülünk, megtisztuljunk s kialakuljunk. E fölséges munkát végezzük imáinkban”.

Isten azért teremtett, azért hozta halhatatlan lelkünket létre, hogy őt megismerjük, dicsérjük, szeressük s ezáltal üdvözüljünk. Ennek az isteni akaratnak teszünk eleget imáinkkal.

Lélektanilag elemezve, az ima elsősorban az értelem tevékenysége. De nem a spekulatív, kutató értelemé, hanem a gyakorlati értelem munkája, mellyel együttjár az akarat hozzájárulása. Az ima ezt a nevet csak akkor érdemli meg, ha őszinte, vagyis ha tárgyát az ember őszintén, igazán, szabad akarattal akarja. A kérő imának csak úgy van értelme, ha azt, amit kérünk, komolyan, határozottan akarjuk. S a bánat-imának az ad értéket, ha a bűn őszinte megbánásából fakad az akarat elhatározásával a bűn elkerülésére.

Csak értelmes lények imádkozhatnak. Ha a Zsoltárok imádságot tulajdonítanak az értelmetlen lényeknek s a Dániel próféta könyvében említett ifjak minden teremtett lényt felszólítanak Isten dicséretére, – ez az emberi lélek költői szárnyalása. A Zsoltárok vallásos költemények. Az értelmetlen lények imájáról csak tágabb értelemben beszélhetünk, amennyiben a Teremtőtől kapott céljukat megvalósítják s ezzel Isten dicsőségét hirdetik.

Ha gyakran halljuk emlegetni „a szív imáját”, a „szív áhítatát” – ez nagyon romantikus értelmű meghatározása az imának, ha abban az értelemnek tulajdonítja a vezető szerepet. Érzelmek, érzéseink igen változékonyak. Igaza van annak a mondásnak, hogy az érzelmek szárnyai viaszból és papírból vannak, velük nem maradhatunk sokáig a lelki magasságokban. Tisztán az érzelmekre hagyatkozva nem lehet rendszeres, állhatatos imaéletet kialakítani.

Sok fajtája, módja van az imádságnak. Leggyakoribb a *kérő* ima, melyben Istentől valamit kérünk vagy valaminek távoltartásáért, elhárításáért fohászkodunk. Sok ember csakis az Istenhez, Szűz Máriához

vagy a szentekhez intézett kérést, könyörgést érti és gyakorolja imaként. Ennek az imának az értékét az Istenbe vetett bizalomnak a kifejezése adja. Teremtményi, korlátozott létében az ember belátja, hogy legjobb igyekezete mellett sem boldogul sok dologban, azért Istenhez fordul segítségért.

Persze kérdés, hogy miben, mihez kéri ezt a segítséget. Nem kell bizonyítani, hogy bűnös, vétkes dologhoz Isten segítségének a kérése nem ima, hanem istenkísértés, sőt istenkáromlás. Ilyen volt annak az anyának a bölcsessége, aki arról panaszkodó lányának, hogy nincs ereje az öngyilkossághoz, ezeket a vigasztaló szavakat intézte: kislányom, a jó Isten nem adja meg ehhez az erőt mindenkinek. De visszaélt a kérő imával az az asszony, aki abbahagyta az imát, a templomba járást azzal az indokolással, hogy bár évek óta vett lottószelvényt, még egyszer sem nyert ötös találatot.

Az ilyen emberek az imát valami üzletkötésnek nézik. A „do ut des” – adok ha adsz – elve alapján imádkoznak, ha az Isten is megteszi a magáét, megsegíti őket. Elfelejtik, amit az Úr Jézus mond a kérő imáról: „Bármit kértek majd nevemben az Atyától, megadja nektek” (Jn 16,23). A Miatyánkban Jézus belefoglalta a mindennapi kenyérért, a létfenntartásért való könyörgést is. De az „ő nevében” történő imádkozás az általa hirdetett értékrend tiszteletben tartását is jelenti. Ebben pedig első helyen a lelki javak állnak s azok alá rendeltetnek a többiek.

Nem mindig kapjuk meg, amit kérünk. Lehet, hogy az nem is valóra igazi javunkra. Sokszor történt már, hogy valaki utólag elismerte, milyen jó, hogy nem teljesedett korábbi kérése. Bármint legyen, a meghallgatást nem nyert imának is megvan az értéke. Ez sem hiábavaló ima. Kifejezi az Isten iránti bizalmat, aminek mindig megvan Istennél az értéke és jutalma.

Gyakori a kérő ima, de ritkább a *bálaadó* ima. Jézus szomorúan állapította ezt meg a tíz leprás meggyógyításánál, akik közül csak egy tért hozzá vissza hálát adni (Lk 17,11–19).

A kérő imánál magasabb rangúnak tekinthetjük az Istent *dicsérő* és *imádó* imát. A kérő imánál magunkból, segítségre szoruló helyzetünk-ből indulunk ki; a dicsérő imánál nem vagyunk magunkra tekintettel, szinte magunkat felejtve Istent önmagáért imádjuk. Az Isten dicséretnek szép példáját látjuk a Zsoltárokból. Sokszor hangzik fel bennük a „jubilate”, a „laudate” felszólítás. A dicsérő ima szépségét az adja, hogy nemcsak Isten dicsőségét fejezi ki, hanem az Istent szerető lélek örömét is. Milyen szép a „Magnificat”, vagy szentmiséinkben az angya-

lok örömeinekével kezdődő „Dicsőség a magasságban Istennek”, vagy a szentmisék prefációi, az átváltoztatáshoz bevezető előénekek.

Örömet kell lelnünk imáinkban. Hiszen annak az Úr Jézusnak vagyunk a tanítványai, aki tanítását „evangélium”-nak, jó hírnek, örömhírnek nevezte. A merően kérésre, könyörgésre hagyatkozó ima megerősíteni látszik azt a gyanúsítást, mintha a vallás kedélyt nyomasztó, fájdalmas búsongás lenne.

Épp az ellenkező az igaz. A szomorúság, a lelki depresszió veszedelmes a vallásra. Isten nem azért teremtett bennünket, hogy folytonos jajgatásunkat hallgassa. Isten nem kényúr, aki gyötör, ostoroz bennünket s kibírhatatlan igájába akarja hajtani fejünket, hanem mennyei Atyánk. Egy atya pedig annak örül, ha a gondjaira bízottak vidámak és derűs lelkűek. A szomorúság, a depresszió veszedelmes állapot, mert mindig csak a maga bajára gondol s Istent nem tudja az őt megillető odaadással tisztelni és igazi szeretettel szeretni. Veszedelmes azért is, mert könnyen ellentétébe csap át, az embert elvonja Istentől s valami silány, lelket sorvasztó szórakozásba, mulatozásba taszítja.

Az istendicséret Isten *imádásába* megy át, Isten nagyságának, fenségének imádó tiszteletébe. Van benne része az istenfélelemnek, ami nem szolgál meghunyászkodás, hanem az abszolút nagyságtól és fenségtől kiváltott megilletődöttség és tisztelet. Manapság a vallásosság meggyöngyülésével együttjár a tisztelettudat aláhanyatlása is. A tömegember egyenesen felháborodik és gúnyolódik a tiszteletadáson. Ezzel szemben ma is igaz az ősegyházban élt Szent Irenaeus szava: „Gloria hominis Deus”, az ember dicsősége Isten.

Istent szüntelenül dicsérni csak az ég angyalai képesek. A mi emberi istendicséretünket lehalkítja és fojtogatja bűneink, vétkeink tudata. Az emberi imádság része így a *bűnbánó* és *engesztelő* ima is. Ennek a tartalmát és módját szépen fejezi ki Jézus a farizeusról és vámosról szóló példabeszédében (Lk 18,9–14). Az elbizakodottakkal, akik magukat igaznak tartják és másokat megvetnek, szembeállítja a vámost, aki a templomban „megállt hátul és szemét sem merte fölemelni az égre, hanem mellét verte e szavakkal: Istenem, légy irgalmas hozzám, bűnös-höz”. Ez az ember megigazultabban ment haza, mint az elbizakodott farizeus. Minden szentmise elején az Egyház felszólít bennünket lelkiismeretünk megvizsgálására s bűneink megbánására, hogy „méltóképpen ünnepelhessük az Úr szent titkait”.

Az őszinte bűnbánat igyekszik engeszteléssel jóvátenni, amennyire az egyáltalában lehetséges, az elkövetett bűnt. *Engesztelhetünk* imánk-

kal s egyéb jócselekedettel, szenvedéseink felajánlásával, elviselésével ezzel a szándékkal. A nagy engesztelő szentek nem voltak nagy bűnösök. De az emberi szolidaritás és szeretet indította őket arra, hogy mások bűneiért is engeszteljenek. Nehezen viselhető el az embernek a betegség, de csak addig, amíg föl nem ismeri, hogy a szenvedés felajánlásával az engesztelés nemes és szent istentiszteletét gyakorolhatja. Megkapóan szép Liguori Szent Alfonz mondása: „Egy beteg legszebb imája az önátadás.”

Ez a mondás rányit annak az értelmére is, miszerint „szüntelen kell imádkozni és nem szabad belefáradni” (Lk 18,1; 1Tesz 5,17). A „szüntelen ima” jelenti mindazt a cselekedetet és magatartást, amely a szorosán vett imádság valamilyen módjához kapcsolhatóan kedves lehet Isten előtt.

Van gondolati és szóbeli ima. Néha nehéz szavakat találnunk, de ez nem is szükséges. Amit gondolunk, megérti a szívünkbe, lelkünkbe látó Isten. Viszont szóbeli ima gondolkodás nélkül nem imádság, hanem üres szócséplés. A gondolatainkat, érzéseinket kifejező szóbeli ima akármilyen keresetlen szavakkal történjék is, mindig közvetlenebb, beszélgetészerű mint más imájának az átvétele. Az utóbbi akkor van valóban segítségünkre, ha a szöveg gondolataiba, érzületébe bele tudjuk magunkat élni, ha azt magunkévá tudjuk tenni.

Van egyéni és közösségi ima. Az utóbbi az előbbinél értékesebb, ha az az egyházi közösségi imája. Ilyenek a szentmise és a nyilvános istentisztelet egyéb imái. Községi szellemük magával ragadja a sokszor nehezen imádkozó, magára hagyatottságában magát tehetetlennek, ügyefogyottnak érző embert.

Az Úr Jézus mind az egyéni, mind a közösségi imát ajánlja. Az egyéni imáról mondja a Hegyi Beszédben: „Amikor imádkozol, menj be a szobádba, zárd be az ajtót és imádkozzál a rejtékben lévő Atyához” (Mt 6,6). Az ima a legszentebb intimitás az ember és az Isten között, kettőjük szent titka. De ugyancsak Jézus mondja azt is: „Ha ketten közületek egyetértve kérnek valamit a földön, meg fogják kapni mennyei Atyámtól. Ahol ui. ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük” (Mt 18,19–20).

Nemcsak együtt, de egymásért is imádkozhatunk és kell imádkoznunk. Krisztussal közösségben élünk mindnyájan. Fenséges hasonlata szerint ő a szőlőtő s mi a szőlővesszők (Jn 15,1–11). Miként a szőlőtő egyetlen ága sem élhet önmagában, csakis a tőkén maradva, mi sem élhetünk és imádkozhatunk csak magunkra gondolva, törődnünk kell em-

bertársaink üdvösségével is. Imádkoznunk kell nemcsak az élőkért, hanem a tisztítóhelyen szenvedő lelkekért is.

A közösségi ima igen dicséretes és felemelő módja a *család* közös imája. Legalkalmasabbak erre a napi munka elvégzése után az esti órák, amikor együtt van a család valamennyi tagja. Előimádkozó lehet a családatya vagy valamelyik gyermek. Isten áldó keze lebeg az ilyen család fölött. Az egyetértés, együttérzés, szeretet szellemét mindennél jobban ápolja és biztosítja a közösen végzett ima. A családból kiváló gyermekek legszebb emlékei közé fog ez tartozni s követésre indítja őket.

Imádkoznunk kell, de nem tudunk mindig egyforma bensőséggel és buzgósággal imádkozni. Nagy szentek panaszkodnak a lelki szárazságról, melyet sokszor éveken át kénytelenek voltak elszenvedni. A lélek ilyen „sötét éjszakájáról” a misztikus élet nagy tanítója, Keresztes Szent János írt bölcs és felejtethetetlen sorokat, melyek megmagyarázzák, hogy Isten ezzel a lelki tisztítással akarja a lelket az anyagi, érzéki élettől függetlenné tenni és szellemi magasságokba emelni.

Nem szabad az ima nehézségét vagy a szórakozottságot a kedves, örömet adó érzelmek elmaradásával azonosítani. Az imádság nem érzélgősség (erre már utaltunk), hanem a lélek komoly akaratától indított és kísért felemelkedés. Örvendhetünk, ha imánkat kedves érzelmek kísérik. Ezek megkönnyítik az imát s kedvet adnak végzéséhez, de nem teszik az ima lényegét. Az „áhítat” latin szava a „devotio”, a megfelelő igealakban önátadást jelent. Magunknak ez az átadása Istennek, az isteni akarat készséges teljesítése a jó imádság lényeges kelléke.

Az imát esetlegesen kísérő érzelmekre vonatkozólag szellemesen mondja Szalézi Szent Ferenc: „Ne a vigasztalások Istenét, hanem a vigasztaló Istent keressük”. Lelki leánya, Chantal Szent Franciska írásai-ban pedig megemlíti, hogy Szent Ferenc egyik hozzá intézett levelében azt írja, hogy ő teljesen függetleníti magát az érzelmektől. Imádkozik akár jönnek kellemes érzelmek, akár elmaradnak azok.

Ez a szilárd magatartás rámutat a lényegre, arra, hogy ájtatos érzelmek elmaradása, lelki vigasztalanság esetén sem szabad szokásos imáinkat elhagyni vagy a ráfordított időt megrövidíteni. Ezzel csak a gonosz-léleknek teszünk szívességet s okozunk örömet, aki „mint ordító orosz-lán jár körül, keresve, kit nyeljen el” (1Pt 5,8). Az imádság köt Isten-hez, elhagyása elszakít Istentől.

A *szórakozottság* sokszor bonyolult és kellemetlen problémájára fényt derít Aquinói Szent Tamás az imádság háromfajta hatásáról szóló taní-

tása. „Az első azonos minden a szeretettől kialakított aktussal, ez az érdemszerzés. Ehhez a hatáshoz nem szükségszerű követelmény, hogy figyelem kísérje az egész imádságot; hanem az ima kezdésénél felindított szándék az egész imát érdemszerzővé teszi, úgy amint az más érdemszerzésre alkalmas cselekedetnél történik. A második, sajátos hatása az imának a könyörgés; ehhez a hatáshoz is elengedhetetlen az eredeti szándék, erre fordul elsősorban az Isten figyelme. Ha hiányzik ez az eredeti szándék, az ima se nem érdemszerző, se nem talál meghallgatásra, mert Isten nem hallja meg annak az imáját, amire maga az imádkozó sem figyel, amint azt Nagy Szent Gergely mondja. A harmadik érzékelhetőleg felfogható hatása az imának a lélek bizonyos szellemi felüdülése; ehhez szükségszerű, hogy az imában jelen legyen a figyelem. Erről áll: Ha valamely nyelven imádkozom, lelkem ugyan imádkozik, de eszem meddő marad. Mi következik ebből? Imádkozzam lélekkel, de imádkozzam elmémel is. (1Kor 14,11) (Sth, II.II.q.83.art.13.)

Lehet a szórakozottság oka valami testi gyöngeség, betegség, felindultság, vagy valami nyomasztó gond. Ilyenkor tárjuk azt Isten elé s kérjük leküzdéséhez, elviseléséhez az ő segítségét. Ha hosszabb imához nincs erőnk, végezzünk gyakorta röpmát. Ne küzdjünk a szórakozottság ellen önmagunk erőszakolásával, ami csak kimerít és levertté tesz. Várjuk ki türelemmel az ahhoz kedvező időt és alkalmat.

Elejét vehetjük a szórakozottságnak az imához való előkészülettel, követve az Írás szavát; „Ima előtt készítsd elő lelkedet és ne légy mint az ember, ki kísérti Istent.” (Sir 18,23) Valóban, istenkísértés hirtelen, előkészület nélkül belekapni az imába. Ha egy magas állásban lévő személynek, vagy valamely hivatalnak kell előadni ügyünket, hosszasan meggondoljuk, mit mondjunk, milyen magatartást tanúsítsunk. Miért nem tartjuk ezt kötelezőnek Isten szent felségével szemben? Pár pillanatig ima előtt igyekezzünk magunkat Isten jelenlétébe helyezni s elvégzendő imánkra gondolni.

Hatásos és üdvös módja az összeszedettségnek imánknak az Úr Jézus imájával való egyesítése, Szűz Mária, Őrangyalunk vagy valamely szentel való lelki egyesülésben végzése. Jézus Krisztus valóságos Isten és valóságos ember. A két természet személyében való egységre által mint ember rendelkezik a boldogító istenlátás tudásával. Istenismeretének közvetlenségére utal kijelentése: „Aki fölülről jön, mindenkit fölülműl . . . Ő arról tanúskodik, amit látott és hallott” (Jn 3,31).

Krisztus lelkével nem egyesülhetünk olyan intenzíven, hogy Isten boldogító látásában részesüljünk. Ez csak az örök hazában lehetséges. De

egyesülhetünk Krisztussal mint az ő titokzatos testének, az Egyháznak a fejével, aki itt a földön megkezdett imáját és közbenjárását értünk a mennyben is folytatja. Ezért mondja Szent Pál: „Mutassuk be általa Istennek szüntelenül a dicséret áldozatát: nevének ajkunkon fakadó magasztalását” (Zsid 13,15). S ezért imádkozza az Egyház minden szentmisében a mise-kánon befejezéseképpen: „Óáltala, Ővele és Őbenne a Tiéd, mindenható Atyaisten a Szentlélekkel egységben minden tisztelet és dicsőség, mindörökkön örökké”.

Kísérheti és segítheti imánkat a Boldogságos Szűz, Őrangyalunk, vagy valamelyik szent, akihez különös bizalommal vagyunk. Krisztussal, Szűz Máriával, a szentek segítségével végzett imáinkban hasonlóak vagyunk a kicsi gyermekhez, aki egy felnőtt kezét fogva érzi magát biztonságban. De hát nem mondja-e az Úr Jézus: „Ha nem lesztek olyanok mint a gyermek, nem mentek be a mennyek országába” (Mt 18,3)?

A szórakozottságnál is súlyosabb lelki állapot az imára való *képtelenség* a bűn nyomasztó súlya miatt. Shakespeare ismeretes tragédiájának hőse, a királygyilkos Macbeth bevallja nejeének, hogy a felbérelt orgyilkosok irgalomért esedező imájához még egy „Ámen”-t sem volt képes felelni. Csak a bűn őszinte megbánása s az okozott kár jóvátétele szabadíthatja fel a lelket Istenhez felemelő imádságra.

A technika vívmányaiban a maga hatalmát látó ember esetleg hiábavalónak és feleslegesnek tartja az imádságot. Még sincs igaza annak a nézetnek, amely csakis az anyagi termelésben kimutatható produktivitást tartja társadalmilag értékesnek s az imádkozó embert elősdinek tekinti a társadalom testén. Eltekintve a természetfölötti értékektől, csupán a munka szempontjából nézve, nem létezik olyan ember, aki tisztán az imádságból akarna vagy tudna „megélni”. A bencések ősi jelmondatát, az „ora et labora” elvét elvitathatatlan kultúrmunkájuk igazolja. Az imádság mellett egyéb munkát is végeznek a szemlélődő, kontemplatív szerzetek tagjai is. A karthausi szerzetes napirendjében több órai kétkezi munka is szerepel s a trappisták fizikai munkáját az eljárásuk szerint készült sajtnak a neve is elárulja. Dolgoznak a kontemplatív apácák is. Kézimunkát végeznek, kegytárgyakat készítenek, kertészkednek, főznek és takarítanak. Az imádság nem bénítja meg az ember tetterejét, munkaszeretetét, hanem inkább serkenti azt. Az imádkozó ember örök példája marad az ácsműhelyben dolgozó s az emberek testi, lelki nyomorúságán segítő Jézus Krisztus. S lelkében visszhangra talál Szent Pál buzdítása: „Mindent az Úr Jézus nevében tegyetek, s adjatok hálát általa Istennek, az Atyának” (Kol 3,17).

A MIATYÁNK

Jézus a Hegyi Beszédben figyelmezteti tanítványait: „Amikor imádkoztok, ne szaporítsátok a szót, mint a pogányok. Azt gondolják ui., hogy bőbeszédűségükért nyernek meghallgatást. Ne utánozzátok őket! Hiszen tudja a ti Atyátok, mire van szükségetek, még mielőtt kérnétek” (Mt 6,7–9). A hosszú nyújtott imák helyett Jézus egy rövidnek mondható, de annál mélyebb s bensőségével mindennél többet mondó imára tanít a Miatyánkban – az egyetlen imában, amire tanította tanítványait. Ezt az imát Máté a Hegyi Beszéd keretében közli (6,9–13), rövidebb formában pedig Lukács (11,2–4).

Ebbe az imádságba röviden, csodálatos logikai következetességgel és felépítésben összefoglalva találjuk mindazt, amire Jézus az embereket tanította beszédeiben, példabeszédeiben és hasonlataiban. Jézus lelke lüktet ebben az imában. Azért emelkedik ki ez minden más ima fölé, azért imádkozzuk minden szentmisében. Az öskeresztény író, Tertullian szerint a Miatyánk „breviarium totius evangelii”, az egész evangélium foglalata.

Ennek az imának krisztusi eredetére vall már a megszólítás is: „Miatyánk”. Ismeretlen imakezdő megszólítása ez Istennek az ószövetségben. Bár már ott is Isten Atyának is nevezte magát, mégsem ezzel a megszólítással fordult hozzá az imádkozó ember. Ezt csak Jézus eljöveteleivel tehetjük meg, akinek a megtestesülésével, Emberfiává létével a Benne hívők Isten gyermekeivé lettek. Az istengyermekek bizodalma a mennyei Atyához hangzik fel e megszólításban.

Tartalmilag a Miatyánk két részre osztható. Az első rész három kívánságot, a második rész három kérést tartalmaz.

Hogy Istennek *Atyánkként* való bizalmas megszólítása nem lehet tiszteletlen bizalmaskodás, arról biztosít bennünket, hogy ez az Atya a mennyben van. Persze mikor ez a szó Isten világ fölötti fenségét, nagyságát akarja kifejezni, nem valami fizikai helyet jelöl meg, hisz' Isten mindenütt jelen van. Ezért nincs szellemesség abban a gúnyolódó mondasban, hogy az űrhajós nem találkozott a légüres térben Istennel.

A Miatyánk első kívánsága: „Szenteltessék meg a Te neved”. A név valamely személy megkülönböztetése mástól. Istennek azonban mint világ fölötti transzcendens valóságnak nem tudunk az emberekhez hasonló nevet adni, amilyen Péternek vagy Pálnak a neve. Az ő neve csak is a feltétlen, abszolút szentség lehet, az a „szent, szent, szent seregek Ura Istene” amit a menny angyalai s a megdicsőült emberek lelke zeng s ami minden szentmisénk hálaénekében felcsendül.

Ez a kívánság megkérdelés is Isten nevének megszenteltetéséért, a cáromkodásokért s nevének könnyelmű, hiábavaló emlegtetéséért. Végérvényesen méltóképp akkor szenteltetik meg Isten neve, amikor a jelenlegi világ elmúlásával minden visszatér a teremő Istenhez s a végítéletben és a végső megdicsőülésben megkapja a teremtmények őt megillető hódolatát.

Az első kívánsághoz csatlakozik szorosan Jézus tanításának középonti gondolata: az *Isten országa eljövetele*. Ezt hirdette kezdettől fogva, ezt tekintette küldetése céljának. Keresztelő János elfogatása után Jézus Galileába ment s első szavai: „Beteljesedett az idő és már közel az Isten országa. Tartsatok bűnbánatot és higgyetek az evangéliumnak” (Mk 1,15). Persze ez az ország, amelyet Jézus hirdet „nem e világból való”. „Ha ebből a világból való volna országom, szolgálaim harcolnának, hogy ne kerüljek a zsidók kezére. Az én országom azonban nem innen való” (Jn 18,36).

Az utolsó vacsorán mondott imájában mégis azért fohászkodik Jézus az Atyához híveiért „nem azt kérem, hogy vedd el őket a világból, hanem, hogy őrizd meg őket a gonosztól” (Jn 17,15). Fokozza ennek a kívánságnak titokzatos értelmét az is, hogy míg Jézus egyrészt elérkezettnek mondja az Isten országát, másrészt kérésbe foglalja eljövetelét.

A problémát megoldja maga Jézus, amikor kijelenti „Az Isten országa bennetek van” (Lk 17,21). Az Isten országa tehát nem vehető valami földi, cvilági ország értelmében. Nincsen területileg megszabott határa, nincsen hadserege, nincsen világi értelemben vett közigazgatása vagy

igazságszolgáltatása. Az Isten országa az emberek lelkében lakozik, meggyőződésükben, hitükben, érzületükben.

Ezt az értelmet nyilvánvalóvá teszi a harmadik kívánság: „legyen meg a *Te akaratod*”. Egy ország népének a magatartását a törvényhozó akarata határozza meg rendelkezéseiben. Isten akarata ismeretes a tízparancsolatból s az Isten és felebarát szeretetét elrendelő főparancsolatból. Amilyen mértékben valósítják meg ezt az akaratot magatartásukban, cselekedeteikben az ország alattvalói, Krisztus hívei, annyiban valósul meg az Isten, a mennyei Atya akarata.

Maradékalanul valósul meg ez az akarat a mennyben. Annak a lakói, az angyalok és az üdvözült lelkek ellenkezés nélkül teljesítik Isten akaratát. Akaratuknak Isten akaratával való tökéletes megegyezése üdvösségük és boldogságuk.

Ám még a földön élő Isten népének az akarata szembekerülhet, ellenkezhetik az Isten akaratával. A tízparancsolatban s a főparancsolatban foglalt isteni akarral, törvénnyel való tudatos és szándékos szembehelyezkedés a bűn. S mivel a földi életben megmarad a bűn lehetősége, azért kívánság formájában kerül az Úr imájába: „legyen meg a *Te akaratod*, miképp a mennyben, úgy a földön is”.

A Miatyánk eddigi fohászai a mennyei Atya dicsőségének a kívánsága. A második részben az ima az imádkozó ember földi, múlandó szükségleteire s az őt fenyegető veszélyekre vonatkozik. Ezért ezek könyörgéseknek tekinthetők. A két rész különbségét úgy is jellemezhetjük, hogy míg az első rész a mennybe emelkedik, a második rész a földre ereszkedik alá. A két rész különbsége abban is megnyilvánul, hogy míg az Isten dicsőretére vonatkozó kívánságoknál a megszólítás a „Te”, a második rész könyörgéseinek alanya a „mi”, az emberek egyénként és emberi közösségükben. Minthogy a földi élet bizonytalanságában, veszélyei közt az Isten országa nem valósul meg teljességében, ezek a könyörgések az embert fenyegető bajokra, veszedelmekre vonatkoznak.

Az első kérés a mindennapi kenyérért, az emberi létfenntartás lehetőségéért való könyörgés, melyet elsősorban szószerint, nem átvitt értelemben (az Oltáriszentségre) kell vonatkoztatnunk. Az anyagi lét melletti értelmezést igazolja az Úr Jézus szegénységben töltött földi életének a példája. Bölcsője az istálló jászola volt, halálos ágya a gonosztevők bitófája, a kereszt kemény fája. Ha arra gondolunk, hogy Jézus milyen nagy szeretettel volt a szegények iránt, amint azt a dúslakodó gazdagnak s a szegény Lázárnak a példabeszédében előtárta (Lk 16,19–31), vagy a szegény asszony két fillérje többreértékelésével a gazdagok hival-

kodó adományaival szemben (Lk 21,1-4), a „mindennapi kenyérért” való könyörgést elsősorban a testi, anyagi létfenntartás értelmében kell vennünk.

Ez a könyörgés feltételezi az Üdvözítő által hirdetett értékrendet, melyben első helyen az örökkévaló javak állnak s a mulandó dolgoknak azokkal szemben alárendelt a jelentőségük. A könyörgés többes száma „add meg nekünk” megengedi azt az értelmezést is, hogy ebben a kérdésben az igazságos vagyoneelosztásról, a kenyér minden ember számára való biztosításáról van szó.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a Miatyánk a mindennapi kenyérért szóló könyörgése nem a jólét kívánságát akarja kifejezni, hanem inkább a megélhetésért való túlzott aggodalmat kívánja távol tartani, miként azt Jézus a Hegyi Beszédben kifejtette: „Ne aggódjatok a holnapról, mert a holnap gondoskodik magáról” (Mt 6,34). Ez nem akarja kizárni az okos előrelátást és gondoskodást, de kizárja az anyagiakért való ádáz versengést és kíméletlenséget.

A létfenntartás nyilvánvaló elsőbbsége után, csak másodlagosan értelmezhető ez a kérés átvitt értelemben, az Oltáriszentség naponkénti vételére, a mindennapi lelki kenyérre. Kétségtelen, hogy az Üdvözítő által megkívánt mértéktartásra az anyagiakkal szemben kiválóan segít bennünk a lelki kenyér, az eukarisztia minél gyakoribb vétele, a szentáldozás.

A testi létfenntartás után következő kérés az emberi lelki nyomorúság megsegítéséért szól. „Bocsásd meg vétkeinket”. A „vétek” tágabb értelmű mint a bűn. A bűnben nyilvánvaló a tudatos és szándékos ellenkezés az isteni akarattal. A vétek az isteni akarat lanyha vagy hiányos teljesítésével áll elő. Azzal, hogy alkudozunk Istennel; találgatjuk, hogy valami nem is bűn; hogy hanyagságunkra mentő okokat igyekezünk felhasználni. Bármint legyen, ebben a kérdésben vétkes, bűnre hajló nyomorúságunkat ismerjük el.

Ugyanakkor azt is tudjuk, hogy Isten bocsánatát úgy szerezhethetjük meg, ha bennünk is megvan a készség és hajlandóság az ellenünk vétkezők vétkének a megbocsátására, a kiengesztelődésre, a megbékülésre.

Több megértési nehézséget támaszt a harmadik kérés: „ne vigy minket kísértésbe”. Hogyan értjük ezt? Az egyik választ Szent Jakab adja: „Senki se mondja, aki kísértést szenved: az Isten kísért, mert az Isten nem lehet rosszra csábítani és ő sem csábít a rosszra” (1,13)). Másrészt Szent Péter arra figyelmeztet: „Józanok legyetek és vigyázzatok. Ellen-ségtek, az ördög, ordító oroszlán módjára ott kószál mindenütt és keresi,

kit nyeljen el” (1,5,8). S az Üdvözítő is figyelmeztet: „Virrasszatok és imádkozzatok, hogy kísértésbe ne esetek. A lélek ugyan kész, de a test gyenge” (Mk 14,38).

Mit olvasunk ki mindebből? Azt, hogy Isten nem kísért és nem kísérthet a rosszra. De nem biztosít arról, hogy ne érjen bennünket kísértés. Nem üvegházba zártan, hanem a világ forгатagában kell élnünk. S a világ Istentől eltávolodó létében magában hordozza az eredeti bűntől sebzett természetünkre ható ingereit, kísértéseit, a test kívánságát, a szemek kívánságát, az élet kevélységét (1Jn 2,16). S habár a hívő ember lelke készséges, de a test gyöngesége, váltakozó állapota könnyen a kísértés sodrába ragadhatja. A „ne vigy minket, kísértésbe” kérésben crót, állhatatosságot kérünk a mennyei Atyától a kísértés legyőzésére, mely mint a hűség és erőlelkűség bizonyítéka, érdemszerzésre ad alkalmat Istennél.

Ennek a könyörgésnek kiegészítő része „de szabadíts meg a gonosztól”. Ez bizonyos fokozását jelenti a kérés első részének. Nemcsak a kísértéstől való szabadulást, de a „gonosz” mindennemű távoltartását kérjük. A „gonosz”, a „rossz” elsősorban a lelki rosszat, a bűnt jelenti. De miként a szentmise a Miatyánkhöz zárkozó könyörgése kifejezi, egyzersmind minden rossz távoltartását kérjük.

A második századig visszamenő kutatás néhány kéziratban és fordításban a Miatyánk a közös istentiszteleten történő imádkozásánál az evangéliumi szöveg kiegészítéseképp a következő záró formát találta: „Mert Tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség, mindörökön örökké”. A liturgia történetének kutatói szerint ez a záradék az ószövetségi imákhöz hasonlóan, az imát Istent dicsérő szavakkal zárja be, amiként amazok hasonló dicsőítő szavakkal kezdődtek. A Miatyánk egyszerű fogalmazásában a bevezető dicséretnek tekinthetjük az első részben található kívánságokat, a záró, befejező rész viszont azoknál fokozottabban emeli ki Isten dicséretét, minden imádság célját és értelmét. A Miatyánkhöz a közös istentiszteletnél alkalmazott záradékot megtartotta a görög egyház. A II. Vatikáni Zsinat liturgia-reformja a latin egyház szentmiséjébe is felvette azt.

Ez a záró ima voltaképp ismétlése a „Dicsőség a magasságban Istennek” kezdetű dicséretnek, mely szerint „egyedül Te vagy a szent, Te vagy az Úr Jézus Krisztus, az Atyaisten dicsőségében a Szentlélekkel együtt”.

Így a közös istentisztelet záró dicsőítése egy mondatban foglalja össze a Miatyánk egész tartalmát: Isten az egyedüli Úr, az ő országa az örök-

kévaló ország, az ő hatalma fölötte áll minden egyéb hatalomnak. Istennek ezt a dicsőségét nemcsak a Miatyánk imádkozásában kell elismernünk, hanem meg kell azt vallanunk gondolkodásmódunkban, cselekedeteinkben is.

Bizonyára láttunk már Buddha szobrot. A szokásos ábrázolás Buddha-t a földre helyezett párnán vagy gyékényen ülve mutatja be, amint maga elé meredve elmélkedik. Ez az ősi ábrázolás az elmélkedő ima régiségét vetíti elénk. Ismerték, gyakorolták azt már a kereszténységet megelőző időkben; előkelő helyet kapott az a zsidóságban (Zs. 118, 147, 148), a mohamedánizmusban s nagyra értékelte azt minden korban a kereszténység is. Ez az ősi imamód nemcsak a keresztény remetéknél, de az imát a külső tevékenységgel egyesítő szerzetesrendek napirendjében is helyet kapott s az Egyház azt papjainak és a világi híveknek is mindenkor melegen ajánlotta.

Nem túlkövetelmény-e ez a világi vallásossággal szemben? Nem elég-e, ha egy világi ember mindennap imádkozik, s vásár- és ünnepnap résztvesz a szentmisén? Valóban legalábbis ennyit köteles megtenni. De ha érték előttünk a vallás, megszabhatjuk-e valami, az ószövetségi farizeusokra emlékeztető módon, hogy pontosan mennyit kell belőle teljesíteni? Arra a mondásra, hogy még senki sem jutott a pokolba azért, mert nem elmélkedett, kiegészítésképpen azzal válaszolhatunk, nem került volna a pokolba azok miatt a bűnök miatt, amelyeket nem követett volna el, ha elmélkedett volna. Az elmélkedő ima a bensőséges, elmélyült vallásos élet igénye és követelménye. Jelentőségét és lényegét három kérdésben fejthetjük ki: miért hasznos elmélkedni – mi legyen a vallásos elmélkedés tárgya – miképp, milyen módon végezzük az elmélkedést?

Az elmélkedést megindokolja az ember értelmes természete. Még

nem szorosan vallásos dolgokban is, melyek fontosak, vagy nagy döntést kívánnak, meggondoljuk, megrágjuk azokat, „meditálunk” róluk. De vajon van-e nagyobb értékünk, mint halhatatlan lelkünk s van-e nagyobb kérdés, mint ennek a sorsa? Az elmélkedés önmagunkba térést kíván, nem azért, hogy összeroppanjunk önmagunkba, vagy hogy elfelejtsük magunkat, hanem inkább azért, hogy nyugodtan, Isten színe előtt, elgondoljuk hivatásunkat, kötelességeinket, tennivalóinkat, hogy azokat minél jobban teljesíthessük. Elmélkedünk, hogy biztosítsuk lelkiismeretünk, felelősségtudatunk éberségét, nyugalját és békéjét. Az ősi bölcsesség jelszava „ismerd meg magadat” – ma is érvényes. De igazi önismerethez csak úgy jutunk, ha magunkba térünk és létünk gyökeréig lehatolunk.

Ez a mélybe hatolás gyakran bámulatba ejtő felfedezéssel jár. Megpendülnek lelkünk eladdig néma húrjai; csodálkozva látjuk, milyen fogékony a mi szellemi lelkünk a nagy és mély igazságok iránt, amikor a mindennapi élet zajában és egyformaságában nem is szoktunk gondolni. Egyszóval: emberségünk, igazi ember-voltunk felfedezéséhez és megismeréséhez segít bennünket az elmélkedés.

Szükségünk van elmélkedésre a ránk zúduló információk, benyomások tömege miatt is, melyek egy része vallás-ellenes tendenciájú. Ebben az eszmei zűrzavarban nem némulhat el az Isten szava, mely a világ teremtetésekor rendet teremtett az elemek kaotikus zavarában s mely a ma emberéhez is szól. Csak ráhallgatva tehetjük már evilági életünket, földünket is az ember elviselhető lakhelyévé.

Nem ritkán megdöbben bennünket magukat vallásosnak tartó emberek következetlensége. Imádkoznak ők, nem mulasztják el a vasárnapi szentmisét sem, de már pl. gyermekeik vallásos nevelésével nem törődnek. Mintha ez már kívül állna Isten előtti felelősségükön. Ha elmélkednének, bizonyára több lenne felelősségtudatuk, következetességük, bátorságuk a helytállásra.

Tehát, ha nem is bűn terhe alatt, mégis vallásos életünk elmélyítéséhez, bensőséggé válásához szükségünk van az elmélkedésre. A magányos ima vagy a közös istentisztelet lelki hatása hamarosan eltűnik elmélkedés hiányában.

A következő kérdés: miről elmélkedjünk?

A vallásos elmélkedés anyagát tekintve, első helyen áll az isteni ki nyilatkoztatás, a Szentírás szinte kimeríthetetlen mélységes tartalmával. Egy-két vers valamelyik szentírási fejezetből többnyire elegendő lelki táplálék az elmélkedéshez.

Vannak az elmékedési anyagot kidolgozottabb formában is elének táró írások, könyvek. Nagyértékű ezek sorában s még ma is aktuálisnak mondható a boldogult Prohászka Ottokár Elmékedései az evangéliumról, mely több idegen nyelven is megjelent. Persze Prohászka elmékedéscinek gyümölcsöző használata vele rokon lelket kíván, olyant, aki képes az ő intuíciós lelkének a szárnyalását követni. Ilyen tehetség hiányában, előnyösen használhatjuk az egyszerűbb formában író, szorosabb gondolatfűzést követő szerzők munkáit, amilyenek pl. a korábbi katolikus nyomdák kiadásában megjelent (Csávossy, Czapik, Szunyogh-féle) elmékedések. Újabban „Mindennapi kenyér” címen a Szent István Társulat is ad ki az év minden napjára néhány gondolatmorzsát tartalmazó könyvecskét. Elterjedtek Teilhard de Chardin magyarra fordított írásai is. Akik idegen nyelven is olvasnak, azok számára az ilyen tartalmú könyvek nagy bősége áll rendelkezésükre.

Elmékedés tárgya lehet a templomban hallott szentbeszéd, vagy valamelyik katolikus lapban megjelent elmékedésszerű írás is. Elmékedhetünk valamely világi író megragadó gondolatáról is. Az elmékedés tárgya minden mély emberi gondolat, érzés, de éppúgy a mindennapi élet problémái is. Ne felejtjük el, hogy a nemrég megtartott II. Vatikáni Zsinat az Egyház helyzetéről a mai világban szóló rendelkezésében hangsúlyozza, hogy Krisztus tanítványai számára „nincs az az igazán emberi, ami visszhangra nem lelne szívükben”.

Ha van is elmékedési könyvünk, a könyv mindig csak segítség, afféle mankó, amire támaszkodhatunk. Az elmékedés nem merülhet ki valami szöveg olvasgatásában vagy betanulásában, hanem személyes, egyéni lelki munkát tevékenységet kíván, amihez egy szöveg csak lökést adhat. Lehet könyv nélkül is elmékedni. Ennek egyik módja a *szentolvasó*, a rózsafüzér elmékedő végzése. Nem a rózsafüzér morzsolásához, gépies elmondásához, hanem a rózsafüzér titkai fölötti elmékedéshez köti az Egyház a búcsú elnyerését.

Értekes imádság a szentolvasó már azért is, mert benne legszebb imáinkat mondjuk: a Hiszekegyet, a Miatyánkot, az Üdvözlégyet, melybe belefoglaljuk Jézus és a Szűzanya életének örömdetes, fájdalmas és dicsőséges titkait, misztériumait.

Imádkozhatjuk a szentolvasót szemlélődő vagy elmékedő módon. Előbbi valamelyik tized titka, melyet ha elevenen megjelenítünk. mintegy szemlélünk, már ez is lelkünk javára, felüdítésére, üdvösségére szolgál.

De lehet a szentolvasót elmélyedőben, elmékedve is imádkozni.

Ilyenkor a titok mélyebb értelmébe igyekszünk hatolni s annak számunkra való jelentőségét felfogni, életkörülményeinkre alkalmazni. Ez utóbbihoz segíthet néhány alábbi gondolat.

Az örömdetes olvasó első titka arra emlékeztet, hogy a Szűzanya istenanyai méltósága elfogadásával krisztushordozó szentségtartó lett. Nekünk is lelkünkbe kell fogadnunk Krisztust tanításának meghallgatásával és követésével, a szentáldozásban magunkhoz vételével. A megváltás minden java, a bűntől szabadulás, a megszentelés, az örök boldogság Jézus megtestesülésével kapja biztosítékát.

A boldogságos Szűz szívéből a Magnificat hálaéneke tör fel. Számunkra is az igazi boldogság, ha Krisztussal állandó kapcsolatban maradunk és teljesítjük segítő szolgálatainkat felebarátaink iránt.

Szent kincsét a Szent Szűz nem tartotta meg csupán magának, hanem önzetlen szeretettel odanyújtotta az egész világnak. Nekünk sem szabad önzőknek lennünk, segítenünk kell másokat imával, jópéldával, képségeink szerinti anyagi vagy szellemi segítségével.

A gyermek Jézus templomi bemutatásánál Simeon szavaiból megértette a Boldogságos Szűz, hogy fenntartás nélkül át kell magát adnia az isteni gondviselésnek. Ezzel követendő példát adott számunkra is.

Életünk addig igazán boldog, amíg Istent halálos bűnnel meg nem bántjuk s el nem veszítjük a lelki egyensúlyt. Mind a bűnben, mind lelki szárazság idején bizakodóknak és hűségeseknek kell maradnunk Isten irgalmához és jóságához.

A fájdalmas olvasó első tizede Jézus bűneinkért vállalt szenvedésében a bűn rosszát tünteti elénk. Kerülnünk kell a súlyos bűnt, de a tudatos bocsánatos vétet is.

A bűn büntetése a testi szenvedés. Ennek tudatában viseljük türelmesen a betegséget, a lelki-teszt szenvedéseket s a mi Urunkhoz hasonlóan imádkozunk: „Atyám, ha lehetséges, múljk el a keserűség pohara.”

Ezt a gondolkodásmódot az élvezeteket hajhászó világ nem képes megérteni. Eszteleneknek tart bennünket s kigúnyol, mint Krisztust a helytartó katonái. De ezzel nem kell törődnünk, hanem ilyenkor is isteni példaképünkre kell gondolnunk.

Földi életünk a zarándoklás, érdemszerzés ideje, melynek a halál vet véget. Imádkoznunk kell gyakran a jó halál kegyelméért, bízva Krisztus értünk elegendő halálának érdemében.

A feltámadott Jézus átszellemült, megdicsőült teste a mi testünkre nézve is ígéri a boldog feltámadást. Ő mondotta: „Aki eszi az én teste-

met és issza az én véremet, annak örök élete van és én föltámasztom az utolsó napon” (Jn 6,54).

Jézus felment a mennybe, miután teljesítette a mennyei Atyától kapott hivatását. Mi is kaptunk Istentől élethivatást, amit Isten dicsőségére, felebarátaink és magunk megszentelésére és boldogulásunkra kell fordítanunk.

Ehhez a nagy hivatáshoz nem elégségesek természetes erőink. Ezeken felülálló isteni erőre van szükségünk. Ezt adja meg a Szentlélekisten megvilágosító, megszentelő, vigasztaló erejével, kegyelmével.

Sokszor nehéz földi vándorlásunk. Tekintsünk bizalommal a Boldogságos Szűzre, akit Jézus Anyánknak és példaképül adott számunkra.

Dicsőséggel megkoronázott mennyei Anyánk eszményünk és közbenjárónk az ő Szent Fia hűséges követésében.

Ilyesféle gondolatokkal elmélkedve a rózsafüzér nem lesz számunkra terhes, unalmas, hanem valóban rózsákat fakaszt, melyek kellemes, édes illata örömmel tölti el lelkünket.

Hátra van még a gyakorlati kérdés: hogyan elmélkedjünk?

Általános szabály: csendben és magányban. Csak a külső zajtól mentesen hallhatjuk meg Isten szavát, mely halk és csendes, és csak ilyen állapotban találhatunk igazi önmagunkra. Ez az elmélkedés általános érvényű követelménye. Minden további feltétel egyéni jellegű, az elmélkedő egyéniségétől s egyéni lehetőségeitől függ.

Az időt tekintve, elmélkedjünk a nap abban a szakában, amikor a legnyugodtabbak és szellemileg a legfrissebbek vagyunk. Ilyen állapotban van az ember egy nyugodt éjjeli alvás után. Papok, szerzetesek többnyire a nap kezdetén, a reggeli órákban végzik elmélkedésüket. Ehhez persze szükséges a korai felkelés. Aki ezt nem teheti meg, vagy már korán kell munkába mennie, akkor elmélkedjék, amikor arra ideje, alkalma van. Esetleg délután, estefelé a napi munka végzésével, betérve egy templom csendjébe, ha lakásában nem juthat a megkívánt csendhez és nyugalomhoz.

Az elmélkedés időtartamát illetően szabályként követhetjük, elmélkedjünk annyi ideig, amennyi elégséges a lelki elmélyedéshez. Legfeljebb félóra hosszát. Aki valóban teljes lelkével, figyelme teljes koncentrációjával meditál, a tapasztalat szerint nem tud félóránál tovább elmélyedni. De nem is a percek a döntők, hanem a belátás, a megfontolás s az abból következő gyakorlati alkalmazás. Ezt tekintve néha negyedórai elmélkedés hasznosabb lehet, mint egy félóra nyújtott nyugtalanságban, állandó szórakozottsággal való küszködés.

Az elmélyedő elmélkedés minden lelki képességünket igénybe veszi. A képzeleterőt, aminek a megfékezése, az elmélkedés tárgyára terelése már azért is fontos, mert képzeletünk mozgékonyága a szórakozottság leggyakoribb oka. Nagy lelki tapasztalatra vall, ha Loyolai Szent Ignác lelkigyakorlataiban a képzeleterő fegyelmzésére, az elmélkedés tárgyának élénk elképzelésére különös gondot fordít. De kellő frissességgel kell működni értelmünknek is a tárgy felfogására, megértésére, akaratunknak pedig a gyakorlati élet, a mi életünk számára való tanulság levonására, elhatározás megtételére. Igen hasznos az elmélkedés eredményét egy rövid mondatban, vagy annak megfelelő röpimában, vagy szentírási mondatban összefoglalni s azt naponta többször ismételni, s ezáltal az elmélkedést rekapitulálni, emlékezetünkbe vésni. Hasznos az elmélkedés tárgyának, főbb gondolatainak, elhatározásainknak feljegyzése, lelki napló vezetése. Ez nagy vigasztalásunkra lehet a levertség, lelki szárazság idején.

Végül a testtartás kérdése. A buddhisták ezt igen fontosnak tartják. Előírásaikat a mi éghajlati és társadalmi viszonyaink között aligha követhetjük. (A jógából kifejlődött zen-buddhizmust katolikus lelki vezetők, Lassale, Merton atyák is behatóan tanulmányozták.) A testtartásra nézve szintén nem állítható fel általános szabály. Elmélkedhetünk térdelve, állva, ülve vagy járkálva. Általában abban a testi helyzetben, amelybe tapasztalatunk szerint a legjobban tudunk valamit nyugodtan, megfontoltan átgondolni. Mozgékony egyének ezt gyakran fel-alá járkálással teszik. Megtehetik ezt a vallásos elmélkedésnél is, arra alkalmas környezetben, pl. a szabad természet csendjében.

Az elmélkedéshez hasonlóan lelki elmélyedéshez segít a lelki olvasmány is. „Lelki” ez az olvasmány másféle olvasmánnyal szemben tartalma és módja szerint. Nem olvashatjuk ezt olyan gyorsan, mint egyéb profán olvasnivalót, hanem lassabb, elmélyültebb olvasás kívánatos. Az elmélkedéshez hasonlóan, a lelki olvasmány se legyen túl hosszú, sem a szöveget, sem az időtartamot illetően. Az elmélkedést megközelítjük vele, ha figyelmes olvasás után, néhány percig elgondolkodunk a szöveg tartalmáról, főképp magunkra vonatkoztatható tanulsága szempontjából.

A lelki olvasmányok sorában is az első hely a Szentírást illeti meg. Hogy ez célját, a lelki elmélyülést elérje, ne legyen több egy fejezetnél. A Szentírást után a legelterjedtebb lelki könyv a Kempis Tamásnak tulajdonított „Krisztus követése” c. írás. Ennél figyelembe kell venni, hogy azt a XIV. században írták, az egyház egyik legszomorubb korában,

amikor a jámbor lelkek a tökéletességet a szálnalmas közállapotoktól való visszavonulásban, a minél teljesebb lelki magányban keresték. Ebből magyarázható a világi élet egészében való megvetése, amit a legutolsó zsinat tanulsága óta ilyen általánosságban nem tarthatunk s ma többre kell értékelnünk a közösségi életet is, mint ahogyan azt a Krisztus követése könyvében találhatjuk. A könyv legszebb, időtálló írása a IV. könyv az Oltáriszentségről. Hasznos és kedves lelki olvasmány (elmélkedési könyvként is használható) Szalézi Szent Ferenc a világi emberek számára írt bevezetése a jámbor életbe, mely általában Filotea néven ismeretes. De megteszi a hasznos szolgálatot minden lelki könyv, mely érdeklődésünket felkelteni képes.

Bármennyire kíváncsi és hasznos az elmélkedés és a lelki olvasmány az elmélyüléshez, meg kell vallanunk, hogy elsajátítása és állandó gyakorlata nem könnyű a mai ember számára. Nemcsak azért, mintha nem jutna rá idő, amit leggyakrabban emlegetnek, hanem a mai technikai kultúra a külső tárgyakra irányító hatása miatt. Az általa befolyásolt közszellem nem kedvez a bensőségnek, az önmagunkba térésnek. Ezt nemritkán abnormis, beteges állapotnak minősíti a technikai kultúra rajongója.

Pedig elgondolkodásra indíthatja az a megfigyelés, hogy Keletről, főképp Indiából Európába látogató emberek, habár megcsodálják az európai technika találmányait, elidegeníti őket az európaiak többségének elvilágiasodása, vallástalansága, anyagiassága, mértéktelen élvezet vágya. Ezeket a tüneteket ők nem a jólét jelenségeinek, hanem inkább a lelki válság megnyilvánulásainak látják. A keleti ember úgy érzi, hogy lelki műveltség, önfegyelmzés, a szent dolgok iránti tisztelet tekintetében előtte jár az európai embernek. Ez pedig elgondolkozhatik azon, hogy nincs-e valami igaza az önmagábatérést, az elmélyedést még ma is tisztelő keleti embernek?

Ez annál is inkább figyelmet érdemel, ha meggondoljuk, mennyit panaszkodik az egyre nagyobb termelékenységre törekvő ember a hajszára, a túlerőltetés, a kimerültség miatt. Bizonyára kevesebb ilyenfajta panasz lenne, ha lelkére is többet gondolna s rejtett igényei kielégítésére igyekeznék helyreállítani és biztosítani a lelki egyensúlyt; megküzdve a kezdet nehézségeivel, a nap huszonnégy órájából egy negyedórát, félórát szánva az elmélkedésre, a lelki olvasmányra.

BŰNBÁNAT ÉS BŰNBOCSÁNAT

„Tartsatok bűnbánatot, mert közel van a mennyek országa.” Az evangélista szerint Jézus ezekkel a szavakkal kezdte meg tanító működését (Mt 4,17). Ne gondoljuk, hogy ezeket a szavakat csak a maga kora embereihez intézte. Jézus középponti életeszményének, a mennyek országa kialakításának a megvalósításához mindenkor elmaradhatatlan követelmény a büntudat és a bűnbánat szelleme.

A lelkünkben kiépítendő mennyek országa kialakulásának legnagyobb veszedelme a bűn és a büntudat hiánya. Sötét árnyékként kíséri az ember egész életét a bűn lehetősége és veszélye. Teremtényi létével együttjár határolttsága, korlátozottsága, emberi gyöngesége és gyarlósága. Ez persze még nem bűn, de az emberi természetnek az eredeti bűntől származó sérültségére figyelmeztet. Kellő figyelem, óvatosság s túlságos magabiztosság mellett az ember, sokszor észrevétlenül, a bűn állapotában találja magát.

Korunk erkölcsi válságának egyik tünete a *büntudat elhomályosulása*. Az utolsó évszázadokban egyre erősödő szekularizálódás, elvilágiasodás egyik megnyilvánulása ez. Drámák, regények a keresztény büntudatot sorvasztó hatása után, a múlt század végén Nietzsche már kifejezetten hirdette az „értékek átértékelését”, erénykénti feltüntetését annak, amit a kereszténység az ősi természetcs ösztön megtagadásával, „bűnnek hazudott át”. Ha politikai eszméi nem is, de Nietzsche „emberfölötti”-nek feltüntetett erkölcsi elve manapság is követőre és megértésre talál sok embernél. Az időközben nagy fejlődést tett biológia is mintha megerősítené Nietzsche naturalizmusát, miszerint valamely ítélet

igazságának értékét az dönti el, hogy „mennyire életfejlesztő, életfenn-tartó, fajfenn-tartó, sőt fajfejlesztő”.

Siettették a keresztény büntudat elenyésztetését a világháborúk is. A bűn mai tagadói hivatkoznak különösen a háborúk által felgyorsult kollektivizálódásra. A büntudathoz személyes felelősségtudat kellene. Ámde ma már nincs személyes élet, az egyén teljességgel a társadalom-hoz kötődik s annak irányító szervei a hivatalos érintkezés meg a hír-közlés eszközein keresztül alakítják a társadalmi tudatot és erkölcsöt. A modern tudatformálás elavultnak tünteti fel a keresztény erkölcsöt, mely már nem képes a mai ember élete irányítására. A mai kollektív életfelfogás igyekszik eltüntetni a bűn keresztényi fogalmát. Az istenhít megfogalmazásával nincs Isten ellen elkövetett bűn. Még a „bűn” szó is igyekszik elkerülni. Ha valakinek a magatartása nem megfelelő, azt jóakarátúan emberi tévedésnek, gyöngeségnek tekintik, ami „elnézést”, nem „bocsánatot” kíván.

Más a keresztény vallásosság meggyőződése. Eszerint a bűn Istennek, annak a lénynek a megbántása, aki a legnagyobb szeretettel van hozzánk s legigazabban kívánja boldogságunkat. Teremtőnk és lelkünk Megszentelője, tisztának, szépnek és jónak, magához hasonlóknak kívánja látni az istengyermekek lelkét. A lélek jóságának romlása Isten szerető szívének fájdalma. „Mikor látta az Isten, hogy nagy az ember gonoszsága a földön s hogy szíve minden gondolata mindenkor gonoszra irányul, megbánta, hogy embert alkotott a földön.” (Ter 6,5.)

Isten jóságos irgalma nem nézhette közömbösen gyermekei romlását, kárhozatba zuhanását. Elküldötte egyszülött Fiát a világ bűneinek engesztelésére, a bűnösök megváltására. Azóta a bűn Jézus végtelen szeretetének is megbántása, elutasítása. „Az Emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem, hogy ő szolgáljon és váltságul adja oda életét sokakért.” (Mt 20,28; Mk 10,45.) Az utolsó vacsorán Jézus új szövetséget köt az emberiséggel, midőn kijelenti: „Ez az én vérem, az újszövetségé, amelyet sokakért kiontok a bűnök bocsánatára.” (Mt 26,28.) „Éljetek szeretetben – int Szent Pál – amint Krisztus is szeretett minket és jóillatú áldozati adományként ajánlotta föl magát értünk Istennek.” (Ef 5,2.) „Isten . . . Krisztusban kiengesztelődött a világgal, nem tartja számon vétkeinket, sőt ráncbízta a kiengesztelődés tanítását.” (2Kor 5,19.) A szentpáli „*kiengesztelődés*” maradandó lett az ősegyházban a bűnbánat és bűnbocsánat kifejezésére, melyet az újabb, zsinatutáni okmányok is felújítanak. A „kiengesztelődés” a görög „metanoia”:

a megtérés és bűnbánat latin megfelelője, s a megtérés fontosságát emeli ki.

Ami a bűnt az emberre vonatkozásban illeti, figyelembe kell venni, hogy az ember élete két létszférában mozog, alakul, a biológiai és az erkölcsi élet körében. Életét sok részben meghatározzák a biológiai szükségletek és törvények. Nem bízhatja magát az ösztönökre, mint az állat, értelmével és akaratával kell uralkodnia azok felett. Az erkölcsi élet lényegében az Isten örök törvénye által megszabott rendnek az ember szabad hozzájárulásával történő teljesítése, amihez Isten kegyelmével segíti a vallásos embert.

A bűn az evangéliumban meghirdetett erkölcsi követelményekkel, eszménnyel való tudatos és szándékos szembehelyezkedés, Isten akaratának megvetése, semmibevétele. Létrejöttében az ember tudatos szellemi képességeinek, az értelemnek és az akaratnak jut a döntő rész. Bűn az, amiről az ember tudja, vagy legalább is sejti, hogy erkölcsileg nem jó, nem helyes, s mégis akaratával, illetőleg azt irányító szándékával megtenni kész. Nem bűn a bűnre való kísértés, sőt érdemszerző lehet, ha az ember erős akaratlannal annak ellenáll.

Az ember tragédiája (s talán Isten büntetése is), hogy kettős létszférában alakuló életében elkövetésével a bűn többnyire nem érezteti azonnal hatását is. Minden tovább megy (biológiailag), mintha mi sem történt volna. Ez a tapasztalat a bűnben való megrögződésnek a nagy veszedelme.

Igazában azonban mégis igen nagy változást jelent a tudatos és szándékos bűn. Elkövetésével az ember elveszíti Isten kegyelmét, értelme homályosodik, akarata meggyengül a jóra. Ő, akinek uralkodnia kellene ösztönein s a természet javain, azoknak a szolgájává válik. Aki azelőtt Istent tisztelte és szerette, lelkében azzal ellentétes érzések és hajlamok fejlődnek ki. Elhanyagolja, majd teljesen abbahagyja az imádságot. Isten már nem a szerető mennyei Atya számára, hanem egy kellemetlen Valaki, akinek a valóságában egyre gyengébben hisz s akinek elvesztett szeretete a legsúlyosabb bűnre, Isten gyűlöletére ösztönzi.

Az istenszeretettel együtt alábbhagy az emberszeretet is. Az ember-testvér iránti megértés, jóakarát és türelem helyébe egyre inkább az ösztönös indulatok lépnek, az önzés, az irigység, az érzékliség, a türelmetlenség. Többnyire az emberekhez való viszony és a hivatás teljesítése tekintetében mutatkozó változás érezteti meg elsősorban, hogy igenis nagy változás történt a bűn elkövetésével és a benne való megrögző-

déssel az ember egyéniségében. A bűn az ember legbensőbb mivoltában támadja meg és teszi tönkre. A súlyos bűn a lélek „halála”.

Ha mindezt átgondoljuk, felvetődik a kérdés, valóban elavult-e a keresztény erkölcs? A keresztény erkölcs változhatatlan alapja ma is az evangéliumi tanítás. Ez elvi álláspont leszögezése mellett, nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az erkölcsi tanításnak, mint a gyakorlati magatartás irányítójának, tekintetbe kell venni a mindenkori történeti-társadalmi helyzetet, amelyben az ember él s amelyben keresztényi módon kell élnie. Nem lehet elvitatni – ma már tekintélyes moráleteológusok elismerik – hogy az újkorban kifejlődő individualizmus a keresztény erkölcsi tanításba is beférkőzött. Ma viszont a világháborúk nyomán s a technika rohamos fejlődésével egyre tudatosabbá válik az emberi összetartozás ténye és a szolidaritás követelménye.

Ennek a követelménynek nem tesznek kielégítően eleget a korábbi erkölcsstani írások. Teológusok ismerik ma el, hogy a régebbi – a maguk korában tekintélynek elismert könyvek – az erkölcsi életet inkább a legalitás mint a moralitás alapján ítélték meg. Szerintük erkölcsileg jó, ami megfelel a parancsoknak, elsősorban a tízparancsolatnak, rossz vagy legalább is helytelen, ami nem felel meg a törvénynek. Ez az értelmezés azonban aggodalmat ébreszt, nem tévedünk-e ezzel a magyarázattal a Krisztus által annyira elítélt farizeizmus veszélyébe, mely a „törvény” pontos megtartásában látta a tökéletességet.

A legalista jellegű erkölcsstani munkákhoz alkalmazkodtak a korábbi imakönyvekben található lelki-tükrök, melyek a kötelességek, illetve megszégésük felsorolásával igyekeztek a gyónók lelkiismereti vizsgálatának a segítségére.

Ma úgy látjuk – ez a közelmúlt Zsinaton is kifejezésre jutott – hogy a korábbiaknál erőteljesebben és kifejezettebben kell hangsúlyozni a krisztusi főparancsolatot: Isten és az embertestvér szeretetének a követelményét. Minthogy a vallás a személyes Istenhez való személyes viszony, nemcsak az a kérdés, megtartottam-e a tízparancsolatot, hanem az is, igazi volt-e az istenszeretetem, komolyan vettem-e azt, hogy ő az én mennyei Atyám; megadtam-e neki az ennek megfelelő tiszteletet és bizalmat; vettem-e időt arra, hogy reá gondoljak, neki ajánljam magamat és munkámat; hogy az ő érdekét képviseljem?

S komolyan meg kell gondolnom, hogy az embereket valóban „felebarátaim”-nak tekintettem-e, vagy pedig a hozzám tartozás mértéke szerint különböztettem meg őket s a távolabb állókról, vagy világnézeti ellenfeleimről egyáltalában tudomást se vettem? Segítettem-e embertár-

samon, mikor azt anyagi vagy szellemi, tudásbeli képességgel megtehettem volna? Pártját fogtam-e az igazságtalanságot szenvedőknek, az elnyomottaknak? Volt-e együttérzésem a szenvedők, az elhagyottak, a betegek iránt? Elősegítettem-e a megbékülést, a kiengesztelődést, amikor arra alkalmam nyílt?

Hogy az ilyenféle kérdések nem afféle „széplelkű” túlzások, arra Krisztus ad feleletet, amikor az utolsó ítélet nagy felelősségre vonásáról szólva számon kéri tőlünk az éhezőket, szomjazókat, betegeket s kijelenti: „Bizony mondom nektek, amit a legkisebb testvéreim közül eggyel is tettetek, nekem tettétek”. (Mt 25,35–40)

A Zsinat s annak gazdag irodalma hangsúlyozza (Szent Pál tanítását követve) a keresztények *nagykorúságát*. Egy nagykorú keresztény nem elégedhet meg egy lelki-tükör böngészésével, hanem Isten színe elé helyezkedve kell számba vennie és áttekintenie sajátos körülményeit, hivatását, embertársaihoz s Istenhez való viszonyát. Csak ezek gondos áttekintésével veheti észre, melyek az „ő” bűnei (nempedig esetleg a lelki tükörből magára vállalt bűnök). Igen fontos nemcsak a tényleg elkövetett (cselekedetbeli vagy szándékbeli) bűnök, hanem a mulasztások is, amint arra az Egyház is figyelmeztet a szentmise kezdetén az általános bűnbánat felindításánál a mulasztással is elkövetett bűnök említésével.

Csak komoly büntudat alapján alakulhat ki lelkünkben az igazi, őszinte *bánat*, a lelki fájdalom bűneinkért, mulasztásainkért. A bűnbánat indítéka lehet bűnünk súlyosságának a belátása, elismerése; lehet Isten végtelen szentségének az elgondolása, akinek a színe előtt megsemmisülten állunk bűneink terhével; lehet Jézussal, mint a tökéletesség mintaképével való szembesítésünk; lehet Jézus tanításával szembeni hűtlenségünk beismerése s különösen az ő bűneinkért vállalt szenvedésének és keresztyének meggondolása.

Hogy van *bűnbocsánat*, arról Isten kinyilatkoztatása a biztosíték. „Életemre mondom, én, az Úr Isten, nem akarom én az istentelenek halálát, hanem azt, hogy az istentelen megtérjen útjáról és éljen.” (Ezek 33,10). Életet adni jött az Isten Fia bűnbocsátó hatalmával és kegyelmével. Fenségesen szépen fejezi ezt ki Jézus a tékozló fiúról szóló példabeszédben (Lk 15,11–32) s a keresztfán a bűnbánó latornak a Paradicsom ígéretével (Lk 23,43). Az eléje hozott bénának nemcsak testi egészségét adja vissza, de annak lelkében a bűn sorvasztó nyomorúságát is meglátva, bűneit is megbocsátja. Az írástudók megbotránkozó gondolkozására Jézus kijelenti: „Tudjátok meg, hogy az Emberfiának van hatalma a földön a bűnök megbocsátására” (Mk 2,3–10). Ezt a hatalmat

Krisztus átadja a megalakítandó egyház fejének, Péternek (Mt 16,19). Feltámadása után pedig az összes apostolnak (Jn 20,21–23).

De a bűnbocsánat hatalmával nem adta meg Krisztus az emberek lelkébe való betekintésnek a képességét is. Ezért szükséges a bűnbánathoz a bűnös lelkének a feltárása, bűnének bevallása, a gyónás. Minthogy a bűn nemcsak Isten megbántása, de a megbotránkoztatás, a rossz példa adásával az embertársak iránti szeretet hiánya s az egyházi közösség tisztességének a sérelme is, az ősegyház nyilvános bűnvallomást és vezeklést kívánt. Idővel felváltotta ezt a fülgyónás. Indokolatlanul tartja „megalázó”-nak a gyónást az, aki nem tartotta megalázónak a bűn elkövetését. Különböben is, a gyónási titok szigorúsága kizárja a megaláztatást, ami nyilvánosságot tételez fel.

Az őszinte bánattal és erős fogadással végzett gyónás felszabadító hatású. Átérezzük ilyenkor Szent Pál mondását: „Felszabadultatok a bűn alól és Istennek szolgálói lettetek. Gyümölcsötök a megszentelődés, célotok az örök élet.” (Róm 6,22–23). Veszedelmes volna a gyónás után is tépelődni a már meggyónt s Krisztus kiengesztelése által megbocsátott bűnön. Ne engedjünk a gonosz lélek visszahúzó kísértésének, hanem komolyan véve az erősfogadást, kerüljük a bűnt s a rávezető alkalmat, s a gyóntató pap által többnyire csekély mértékű elégtételt igyekezzünk fokozott buzgóságunkkal kiegészíteni.

Gyakorlati kérdés: *mikor és hányszor* gyónjunk? Ez függ a bűn minőségétől. A bűnök megkülönböztetése súlyosságuk szerint nem teológiai kicsinyeskedés és kategorizálás. Ha nem is mindig könnyű a megkülönböztetés, mégis alapvető a halálos és a bocsánatos bűn különbsége. Az előbbi tárgyi mivolta szerint is súlyos (pl. istenkáromlás, rágalmazás, szemérmertlenség), ha valaki azt tudva és akarva követi el. A súlyos bűnt mielőbb meg kell gyónni. Ha erre nincs alkalmunk, fel kell indítanunk a bűnt Isten iránti szeretetből megbánó tökéletes bánatot.

A magángyónás mellett, üdvösnek bizonyul a közösen tartott bűnbánati liturgia. Ebben az egyén átérzi a közösséghez tartozását a bűnbánat felkeltésében és a bűn leküzdésében. Ezt követi az egyéni gyónás a szentségi feloldozással. A közösen felkeltett bűnbánat után a közös feloldozásra adott felhatalmazás igénybevétele csak rendkívüli esetekben (pl. búcsújáráshelyeken kevés gyóntató esetében) látszik indokoltnak. Aki komolyan törekszik a tökéletességre, nem tekintheti jelentéktelennek a bocsánatos bűnt sem. Hiszen ez is sérti az Isten iránti szeretetet és gyöngíti a lelkiismeret finomságát és érzékenységét. A bocsánatos bűn bocsánatát elnyerhetjük a bánat felindításával, szentmise-

hallgatással, szentáldozással, jócselekedettel. A gyakori „ájtatossági” gyónás tárgyát többnyire bocsánatos bűnök képezik. A gyakori gyónás elősegíti lelki haladásunkat, ha a tökéletesedés komoly szándékával végezzük azt s nem válik ugyanazoknak a bűnöknek állandó ismételtetésével rutinná és mechanikus formalizmussá. Életgyónás végzését csak ritka, különleges körülmények (pl. pályaválasztás, házasságkötés, súlyos betegség) indokolhatják.

A gyónás mellett a bűnbánat szellemét gyakoroljuk az önmegtagadás, vezeklés, töredelem (conpunctio) lelkületével is. Erre buzdít Szent Pál mondása: „Meghaltatok és életetek Krisztussal az Istenben van elrejtve.” (Kol 3,3.) A bűnnek való meghalás nem egyszeri, mulandó aktus, hanem maradandó lelki állapot. Gyakorlását indokolja a magunk és a mások bűneiért való elégtétel, engesztelés szükségessége; valamint annak a tudata, hogy amíg a földön élünk, állandóan fenyeget a bűn veszélye. Ezért a töredelem gyakorlásának elsőrendű módja a bűn kerülése. Elsajátításához és elmélyítéséhez segít az imádság (pl. a fájdalmas olvasó, a keresztúti ájtatosság, az ember bűnös állapotát megrendítően kifejező 50. Zsoltár), a jó- és balsors iránti közömbösség (indifferencia) lelkülete, a munka fáradtságának, az élet nehézségeinek türelmes elviselése.

„Vágyva vágytam arra, hogy elfogyasszam veletek ezt a húsvéti vacsorát, mielőtt szenvedek” (Lk 22,15). Ezekkel a szavakkal ült Jézus asztalhoz tizenkét apostolával az utolsó húsvéti vacsoránál. Földi életében megtartotta népének vallásos hagyományait, szokásait. Nem azért jött ő, hogy a törvényt megszüntesse, hanem hogy tökéletessé tegye (M 5,17). Nem teljesítette a törvényt külsőséges módon, mint a farizeusok, hanem annak szellemében gonolokodva és cselekedve.

Húsvét az egyiptomi fogságból való szabadulásnak volt az emlék-ünnepe. Az ünnep csúcspontja a húsvéti vacsora volt, melynek megvolt a rituális előírása. Jézus is alkalmazkodik hozzá. Hogy azonban az utolsó húsvét, melyet apostolaival tölt, számára mégis többet jelent az ünnepi megemlékezésnél, sejtetni engedi, amikor Pétert és Jánost előre küldi az előkészítésre s ő, aki a szegénységet és egyszerűséget kedvelte, ezalkalomra „egy tágas, étkezésre berendezett termet kívánt” (Lk 22, 7–13). Másik meglepetés, mely azt az érzést kelthette fel a résztvevőkben, hogy ezalkalommal valami rendkívüli dolog van készülöben: Jézus feláll az asztaltól s nagy alázatossággal megmossa tanítványai lábát.

A bárány s a többi alkalmi étel elfogyasztásával következik a legnagyobb változtatás. „Étkezés közben kenyeret vett a kezébe, megáldotta, megtörte és ezekkel a szavakkal adta nekik: Vegyétek, ez az én testem. Azután fogta a kelyhet, hálát adott és nekik adta. Mindnyájan ittak belöle. Ő pedig így szólt: Ez az én vérem, az új szövetségé, melyet sokakért kiontok” (Mk 14,22–24).

Ebben az ünnepélyes órában aligha gondoltak az apostolok arra, hogy

ezekkel a szavakkal egy eseménysorozat jutott a befejezéshez. A kánai menyegzőn a víz borrá változtatása, a csodálatos kenyérszaporítás a pusz-
tában s utána a Kafarnaumban mondott beszéd (Jn 6,22) kk), mind elő-
készítője volt annak, ami az utolsó vacsorán történt. Kafarnaumban
mondta az Üdvözítő misztikus jelentésű szavait: „Én vagyok az élet
kenyere. Aki hozzám jön, nem éhez többé és aki bennem hisz, nem
szomjazik soha” (Jn 6,35).

S talán a jövőre sem gondoltak az utolsó vacsora résztvevői, arra,
hogy ennek a szentmisének az ismétlése lesz majd az újszövetségi isten-
tisztelet középpontja a Mester rendelkezése szerint: „Ezt tegyétek az én
emlékezetemre” (1Kor 11,24).

Jézus szavaival az előtte lévő asztal áldozati oltárrá változik, melynek
ő maga a papja s rajta az áldozat is. A kenyér megtörése testének rö-
videsen bekövetkező összetörését, a vérévé változtatott bor vérénck ki-
öntését fejezi ki a keresztfán, „a bűnök bocsánatára”. Az ő vére az új
szövetség megpecsételése. A bárány leölése az ószövetségben az Egyip-
tomból való kivonulás jele volt, a bárány vére a szabadulás jelképe. A
húsvéti bárány Jézus előképe volt, aki „az Isten báránya. Ő veszi el a
világ bűneit” (Jn 1,29).

A pusztai vándorlásban Mózes az áldozati állat vérével hintette meg
a népet az Úrral kötött szövetség bizonyosságául (Exod. 24,4–8). A szö-
vetség értelmét később a próféták fejezték ki, legteljesebben Jeremiás:
„Ők népemmé lesznek, én pedig az ő Istenükké leszek. És egy szívet
és egy utat adok önekik, hogy féljenek engem minden időben, és jó dol-
guk legyen nekik és utánuk fiaiknak is” (32,38–39). Az Úr oltalmának,
kegyelmének és igazságosságának a biztosítása, hívő részről pedig tör-
vényeinek megtartása az ószövetségi vallás tartalma és lényege, miként
azt a Zsoltár kifejzi:

„Az Úrnak minden útja
Kegyelem és igazság,
Azoknak, akik szövetségét
S bizonyosságát megtartják” (24,10).

A húsvéti bárány csak előkép volt. Jézus a valóságos. Áldozata az
újszövetség vére, az emberek és a mennyei Atya közt létrejött kien-
gesztelődés és szeretet bizonyága. Az ő vére érzékelteti velünk, meny-
nyire szeret bennünket az Isten s lélekre markoló indítékot ad arra,
miért és mennyire kell szeretnünk az Istent.

Hogyan áll az emberi elme az utolsó vacsora titokzatos jelenete előtt?

A szabadgondolkodás a pogány vallásokban előforduló mágikus szertartásnak értelmezi, mely az áldozati étel vevőjében az étel lelki, szellemi hatásának hitét kelti. Az ilyenféle hit ismeretlen volt a zsidók előtt. Józanul nem lehet állítani, hogy Jézus „elpogányosítani” akarta volna a választott nép vallását. A mágikus értelmezés ellen szólnak az Üdvözítő Kafarnaumban mondott szavai is: „A lélek az, ami éltet, a test nem használ semmit... senki sem jöhet hozzám, ha Atyám meg nem adja neki” (Jn 6,63,65). Aki csak testi érzékeivel szemlélődik, nem érti meg a lelki jelentést. Ehhez az atya kegyelme szükséges.

A szentírási szöveg tisztelete alapján igyekeznek a történet és Jézus szavait értelmezni a protestánsok. Luther szerint a lényegében át nem változott kenyérben Krisztus jelen van a vétel pillanatában. Kálvin szerint a megdicsőült Krisztusból a hívőre a vétel pillanatában természetfölötti erő árad. A liberális (ma már egyre kisebb számú) protestánsok nézete szerint Krisztus a közeli világvég meggyőződésében, szentség alapításának a szándéka nélkül, búcsúvacsorát tartott, melyet a későbbi hívek az összetartozást erősítő szeretetlakomaként ünnepeltek.

Katolikus tanítás szerint Krisztus szavaira a kenyér szubstanciája, állaga az ő testévé, a bor szubstanciája Krisztus vérévé változott, a kenyér és bor színének a megmaradásával. Isteni mindenhatóságának ugyanazt a hatalmát érvényesítette Krisztus az utolsó vacsorán, amellyel a vizet borrá változtatta a kánai menyegzőn, vagy amellyel megszaportotta a pusztában az öt kenyeret és a két halat.

Amit tett Jézus az utolsó vacsorán, apostolainak s azok utódainak, a papoknak szóló parancsa alapján, megismétlődik minden szentmisében. Jézus az utolsó vacsorán mondott szavainak ismétlésével a kenyér (ostya) Krisztus testévé, a bor Krisztus vérévé változik át, az érzékek alá eső színek megmaradásával. A test és vér jelenléte Krisztus valóságos jelenléte, istenségével és emberségével, miként ő megdicsőült emberségében jelen van a mennyben.

Más értelmezéssel szemben tehát a katolikus hit szerint Krisztus szentségi jelenléte „átlényegülés” (transsubstantiatio), a lényeg átváltozásával történő jelenlét a kenyér és bor színe alatt. Mind a kenyér, mind a bor színe alatt a teljes Krisztus van jelen. A II. Vatikáni Zsinat korábbi történeti nyomokat követve, a miséző papon kívül bizonyos körülmények között megengedi a két szín alatt való áldozást a világi híveknek is. Az átlényegülés misztériumának némi megközelítésére, szerény

és igen tökéletlen hasonlattal, talán azt mondhatnánk, hogy a mag érzékeink számára más, mint a belőle kifejlődött növény, holott csak szubstanciális átváltozás van a kettő között.

Jézus valóságos szentségi jelenléte mellett tanúskodnak Szent Pál az evangéliumok írása előtt írt s az első hívek eukarisztiás istentiszteletét bizonyító szavai: „Az Úr Jézus elárulásának éjszakáján fogta a kenyeret, hálát adott, megtörte és így szólt: Vegyétek és egyétek, ez az én testem, melyet értetek adok. Ez tegyétek az én emlékezetemre. Ugyanígy vacsora után fogta a kelyhet és így szólt: Ez a kehely az új szövetség az én véremben. Ezt tegyétek, valahányszor isztok belőle, az én emlékezetemre. Valahányszor ugyanis e kenyeret eszitek, s e kehelyből isztok, az Úr halálát hirdetitek, míg el nem jön. Ezért aki méltatlanul eszi e kenyeret vagy issza az Úr kelyhét, az Úr teste és vére ellen vét. Tehát vizsgálja meg magát mindenki s csak úgy egyék a kenyérből és igyék a kehelyből, mert aki méltatlanul eszik és iszik, anélkül, hogy megkülönböztetné az Úr testét, tulajdon ítéletét eszi és issza” (1Kor 11,23–29).

Szent Jusztin a II. század közepe táján írja: „Nem mint közönséges ételt és mint közönséges italt vesszük mi azt; hanem miként Jézus Krisztus a mi Üdvözítőnk, amikor Isten igéje által testté lett és a mi üdvösségünkre testet és vért öltött, úgy tanításunk van, hogy a tőle credő imádság által hálaadás közt megszentelt eledel, mely elváltozás útján testünk és lelkünk táplálásául szolgál, nem más mint ama testté lett Jézus Krisztusnak teste és vére”.

Ezek az ősi szövegek világos és félreérthetetlen bizonytságot adnak arról, hogy már a legelső hívek gondosan megkülönböztették az Eukarisztiát a közönséges lakomától; igen jól tudták, hogy az nem közönséges étel és ital; hogy az azt magához vevő embernek gondos lelkiismeretvizsgálatot kell tartania, nehogy a méltatlan étel ítéletére váljon; hogy itt nem csupán emlékünnepről van szó, hanem a kenyér és bor átváltozásáról. testünk és lelkünk táplálására.

Végso soron, Jézus maga a legilletékesebb az utolsó vacsorán nyilvánított szándékának és cselekedetének értelmezésére. Nem nehéz belátnunk, hogy ő, aki három éven át együtt volt tanítványaival, mielőtt eltávozna, titokzatos, szentségi módon kívánt velük s minden hívével együtt maradni. Legjobban megértette a Mester szándékát az a tanítvány, aki a vacsorán Jézus keblére hajtotta fejét. Ő írja: „Jézus tudta, hogy eljött az óra, amikor a világból vissza kell térnie az Atyához. Ekkor adta övéinek, akiket szeretett és a világban hagyott, szeretetének legnagyobb jelét” (Jn 13,1). Jézus szeretetének a jele, bizonyága, hogy a

kenyeret és bort isteni hatalmával jelenlétének hordozójává teszi; hogy általuk magát az Atyának áldozatul, az embereknek pedig lelki eledelül és táplálásul adja. A kettő, a mennyei Atyának a keresztfán bemutatott áldozat s a lelki táplálékot adó eledel elválaszthatatlanul egybe tartozik.

Az áldozatot illetőleg, Kafarnaumban tartott beszédében kijelentette: „A kenyér, melyet adni fogok az én testem a világ életéért” (Jn 6,51). S amikor elérkezett a beteljesítés ideje, feláldozta magát, életét a bűnök bocsánatára, miként annak előképe a húsvéti bárány volt. A húsvétesti vacsorán már az lett, amivé a következő napon a keresztfán vált, az az Istenember, aki isteni méltóságában egyedül képes volt a mennyei Atyának méltó engesztelő áldozatot bemutatni az emberek bűneiért. A lábmosás szertartása, a kenyér és bor testévé és vérévé történő változtatása s a keresztdísz szoros egységet képez az Üdvözítő szavainak bizonyítására: „Az Emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon és váltságul adja oda életét sokakért” (Mk 10,45; Mt 20,28).

Ugyanakkor teljesednek a kafarnaumi beszéd további igéi is: „Az én testem valóban étel és az én vérem valóban ital. Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, bennem marad és én őbenne” (Jn 6,55–57). Jézus látja az emberiség lelki éhségét, vágyakozását Isten és legnemesebb vágyainak teljesítése után. Ennek a kielégítését akarja megadni: „Én vagyok az élet kenyere” (Jn 6,35). Nem olyan kenyér ez, amilyen a manna volt a pusztában a test fenntartására. Szentségi eledel ez, mely a legbensőségesebb egyesülést hozza létre Krisztus és testének, vérének a vevője között.

Az utolsó vacsora nemcsak alkalmi együttlét volt, hanem az Eukarisztia maradandó, intézményes megalapítása. Jézus mint pap mondotta ki az átlényegülés szavait s ismétlésükre, jelenlétének állandósítására adja a parancsot és felhatalmazást apostolainak: Ezt tegyétek az én emlékezetemre. Ezek a szavak a pappá szentelés teljhatalmát fejezik ki. A törvényszerű áldozatbemutató a pap, akit Krisztus hív meg erre a szolgálatra. „Nem is veszi magának senki ezt a tisztet, hanem akit Isten hív” (Zsid 5,4).

Amikor Jézus a csodálatos kenyérszaporítás után kafarnaumi beszédében az Eukarisztia megígérte, hallgatói közt heves vita támadt. „Hogyan adhatja ez testét eledelül nekünk?” Jézus azonban nem módosítja szavait, inkább megrendítő komolysággal megerősíti azokat: „Bizony, bizony mondom nektek, ha nem eszitek az Emberfia testét és nem isszátok

tok az ő vérét, nem lesz élet bennetek” (Jn 6,52,53). Szavai hallatára tanítványai közül is többen megjegyezték: „Kemény beszéd ez! Ki foghatja fel?” Több tanítványa visszahúzódott tőle és elhagyta őt. Jézus nem tesz kísérletet visszatartásukra, magukra hagyta őket.

Azóta is „kemény beszéd”, a hitnek a próbája Krisztus jelenléte az Oltáriszentségben. Tisztán az észre hagyatkozva, nem foghatja ezt fel az ember. Isten Titok az emberi véges, korlátozott gondolkodás számára. Lényét csak megközelíthetjük, tökéletesen megérteni nem vagyunk képesek. Titok, misztérium a világ teremtése, a teremtett ember bűnének a megengedése, a megtestesülés Krisztusban, az ő jelenléte az Oltáriszentségben. „E titok értésére ész nem elég, inspirált ész kell hozzá, mely szeret. Jézus megtette, mert szeretett . . . Minden kérdésemre csak a nagy szeretet felelhet” (Prohászka).

Még az emberek köznapi élete is nagyon rideg és szegényes volna, ha mindenben az ész kiszámító, tervező előrelátására hagyatkozna. Emberséges élet csak úgy képzelhető el, ha az ész hűvös belátását és számítását az érzés, a szeretet melege hatja át. Ha családokban a megértő, önfeláldozó szeretet felemelő példáit láthatjuk, ha vannak szülők, akik magukat tönkreteszik gyermekeik boldogulása érdekében – talán ez megsejtet valamit Krisztus végtelen szeretetéről, aki megtestesülésében magára vállalt „önkiüresítését” (Jn 1,14–15; Fil 2,6–7) a világ végezetéig folytatni kívánja szentségi köztünkmaradásával. Találónan fejezi ki ezt a vigasztaló valóságot eukarisztikus himnuszunk:

„Krisztus újra földre szállott
Vándorlásunk társa lett,
Mert szerette a világot,
Kenyérszínbe rejtezett”.

Az Oltáriszentség Krisztus emberszeretetének maradandó bizonyága s a benne való hit a keresztény élet csúcspontja. A szentmise a keresztáldozat vérontás nélküli („szentségi”) megújítása. A tridenti zsinat szerint: „Egy és ugyanaz az áldozat, ugyanaz az áldozatbemutató, most a papság közvetítésével, aki akkor a keresztfán önmagát áldozta föl. Csak az áldozat módja más.” A szentmise tehát Krisztus a keresztfán bemutatott áldozatának folytatásaként dicsőítő, hódoló, hálaadó, kérő és engesztelő áldozat, melynek végtelen értékét Krisztus az átváltozásnál megjelenő valósága adja. Ezeket az áldozati értékeket fejezik ki megragadó szépségükkel a szentmise imái.

A szentmisével egybeforr a szentáldozás. Az utolsó vacsorán Jézus az első szentmise keretében meg is áldoztatta apostolait. A szentáldozás lényegét kifejező latin műszó, a „communio”: egyesülés Krisztussal, lelkünkbe fogadása a keresztfán értünk magát feláldozó Krisztusnak s az ő dicsőségesen feltámadott testének. Ebből következnek a szentáldozás gyümölcsei, hatása: a megszentelő kegyelem gyarapodása, a rosszra, bűnre való hajlam gyöngítése, a bocsánatos bűn eltörlése, a jóra való törekvés megerősítése, a halálos büntől való megóvás, az örök életre való felkészítés s a halálban feloszló testünk feltámadásának biztosítása az örök életre. Mindennek a kegyelemnek részesei leszünk a méltó szentáldozással. Ehhez az szükséges, hogy meg legyen bennünk az őszinte szándék és vágyakozás a szentségi Krisztussal való egyesülésre s lelkünket ne terhelje súlyos (tudatos halálos) bűn. Krisztus parancsát és kívánságát követve az Egyház megkívánja híveitől, hogy legalább hús-vét táján a szentáldozáshoz járuljanak (tudatos halálos bűn esetén előzetes gyónással).

Krisztus a szentmiseáldozatot nemcsak miértünk, hanem velünk együtt akarja a mennyei Atyának bemutatni. A szentmise szövege érthetően kifejezi, hogy ez az egyetemes egyház áldozata. Nincs „magányos” mise abban az értelemben, mintha a hívek részvétele nélküli mise (sine populo) magánájtatosság lenne. A pap minden misében a hívek imáját kéri „hogy áldozatunk kedves legyen a mindenható Atyaisten előtt”. A keresztségben Krisztushoz hasonulunk, a lelkünkbe nyomott eltörölhetetlen jegy (szentségi karakter) Jézus Krisztus titokzatos testébe iktat be s Krisztusnak, az örök főpapnak életközösségébe von be bennünket. Ezért a szentmisén jelenlevő hívek a keresztségben elnyert általános papság alapján nemcsak passzív szemlélői a szent áldozatnak, hanem cselekvő résztvevői, bemutatói annak.

Az Eukarisztia e közösségi jellegének megfelelően, a szentáldozás Krisztusban mint főben az Egyház tagjaival is egyesít. „Mi sokan egy kenyér, egy test vagyunk, mivel mindnyájan egy kenyérben részesedünk” (1Kor 10,17). Ezért a szentáldozás rendes módja a közösségi istentisztelet kerete. Csak elégséges ok indokolja a misén kívüli szentáldozást.

Ha valami akadály miatt nem mehetünk szentmisére és nem járulhatunk az áldozáshoz, az eukarisztikus Jézussal egyesít a lelki áldozás, az utána való vágyakozással történő kegyelmének lelki vétele.

A lelki élet értelme és célja az Istennel való egyesülés, mely teljességben az örök hazában, Istennel való végleges egyesülésben valósul meg.

Földi életünkben Isten a szentségekben árasztja ránk kegyelmét. A többi szentség valami módon mind egyetlen középpont felé mutat és irányít. Ez a középpont az Oltáriszentségben jelenlévő Jézus Krisztus, aki az utolsó vacsorán „hálát adott” a kenyér és bor testévé és vérévé történt átváltoztatásnál. A görög „eukarisztia” szó „hálaadást” jelent. Örök hálával tartozunk az Úr Jézusnak, hogy amit ígért, meg is adja nekünk: „Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, bennem marad és én őbenne” (Jn 6,56).

II. KRISZTUS KÖVETÉSE

KICSODA JÉZUS KRISZTUS?

„Kinek tartanak engem az emberek?” – teszi fel a kérdést Krisztus tanítványainak. (Mk 8,27; Mt 16,13; Lk 9,18) Azok a nép között terjedő nézetekkel válaszolnak: Keresztelő Jánosnak, Illésnek, Jeremiásnak, vagy valamelyik próféta szelleme kiváltságos birtokosának tartják az emberek ezt a köztük lévő rendkívüli embert, akiből a próféták bölcsessége és az istenközelség lelkülete szól, aki Illéshez hasonló csodálatos dolgokat művel. Némelyek talán azt is megsejtik, hogy ő a próféták által meghirdetett Messiás.

Közel kétezer esztendő óta ismétli Krisztus ezt a kérdést a korok embereihez s válaszukat várja. A válaszok ellentmondásokkal terhesek. Már az apostolok korát követő időben némelyek csak az isteni létet, mások csak az emberi mivoltot akarták valóságosnak elismerni, vagy meg az isteni és emberi természet együttlétét értelmezték tévesen, Krisztusban az emberi tudás határoltságát kifejező bizonytalansággal. A nagyobb jelentőséghez jutott tévtanok közül az arianizmus az isteni Igének az emberi természettel való egyesülését ismerte el, de tagadta, hogy Krisztus az Atyával egylénygű lenne, benne csak a legtökéletesebb teremtményt volt hajlandó elismerni. Nestorius hívei is csak az isteni és emberi természet morális egységét ismerték el s Krisztusban két személynek a létezését állították. Eutyches tanítványai viszont az ellentétes nézetet vallották. Szerintük Krisztusban csak egy személy van, az isteni, ez felszívta magába az emberi természetet, miként a tenger a vízcseppet.

Ezekkel az értelmezésekkel szemben Krisztus személyéről a katolikus tanítás lényegét maradandóan rögzítette a 451-ben tartott kalcedoni

egyetemes zsinat (melyet később a III. konstantinápolyi zsinat megismételt). A kalcedoni zsinat kijelentette: „A szentatyák nyomdokait követve mindnyájan egy szívvel-szájjal valljuk és tanítjuk ugyanazt a Fiút, a mi Urunk Jézus Krisztust, aki teljes az istenségben és teljes az emberiségben, igaz Isten és igaz ember, eszes lélekkel és testtel; az Atyával azonos lényegű istensége szerint, velünk azonos lényegű embersége szerint, hozzánk mindenben hasonló, kivéve a bűnt; az idők előtt az Atyától született istensége szerint, az idők teljességében azonban érettünk és a mi üdvünkért az Isten-anya, Szűz Máriától embersége szerint; egy és ugyanaz a Krisztus, egyszülött Fiú, akit vallani kell két természetben, össze nem elegyítve, változhatatlanul, meg nem osztva és szétválaszthatatlanul, meg nem szüntetvén a természet különbségét az egyesülés miatt, hanem ellenkezőleg fönntartva mindkét természet sajátosságát, amint egy személyben és önállásban egyesülnek.”

Kétségtelenül ez a meghatározás felel meg Krisztusnak az evangéliumban önmagáról adott vallomásának. Mikor Péter Cezáreában őt Krisztusnak, az élő Isten Fiának vallja, Krisztus ezt jóváhagyólag megerősíti: „nem a test és vér nyilatkoztatta ki ezt neked, hanem az én mennyei Atyám” (Mt 16,17). A főtanács előtt, a főpap esküvel válaszként a kényszerítő kérdésére helyben hagyja, ő a Krisztus, az élő Isten Fia (Mt 26,24). A nép konokságának láttára isteni öntudattal jelenti ki: „Mindent átadott nekem Atyám: senki más nem ismeri a Fiút, csak az Atya, és az Atyát sem ismeri senki, csak a Fiú, és az, akinek a Fiú ki akarja jelenteni” (Mt 11,27). A Szentháromságistennel való lényegi azonosságát fejezi ki búcsúbeszédében: „Ezeket akartam nektek mondani, amíg veletek voltam. A Vigasztaló pedig, akit az Atya nevében küld, megtanít majd mindenre és eszetekbe juttat mindent, amit mondtam nektek” (Jn 14,25–26).

A kalcedoni zsinat határozata jóideig nyugvópontra juttatta a Krisztus személyére vonatkozó értelmezéseket. A XII. szd-ban az ókori gnoszticizmus tanainak felélesztésével, az albiak magukat „tiszták”-nak (katharoi) nevező szektája azt vallotta, hogy Krisztus a legtökéletesebb teremtmény, akinek csak látszólagos teste volt. Az albiak s a velük sok eszmei megegyezést mutató waldiak vallásos-szociális jellegű (szegénység) mozgalmuk igazolására igyekeztek az evangéliumi krisztusi tanítást értelmezni. A cseh waldiak nyomán, a XV. szd-ban Husz János tagadta az egyház hierarchikus tekintélyét.

A Szentírásra hivatkozva nála is tágabb körben bírálta és támadta a hagyományos egyházi tanítást a protestantizmus. Egyházfegyelmi re-

formok elrendelése mellett, a tridenti zsinat (1545–63) dogmatikai határozatai a hit forrásairól, a megigazulás lényegéről, a szentségek jellegről és hatásáról szóló tételei fejtették ki a katolikus tanítást.

A különböző szellemi forrásokból táplálkozó újkori racionalizmus és felvilágosodás kritikája tárgyává tette a Szentírást és Krisztus abban jellemzett alakját. Ennek a kritikának vezérelve volt a racionalizmus dogmaszerű előfeltevése, a csodák lehetetlenségének az elve. Ennek az alkalmazása eltüntette Jézus alakjáról az istenség dicsfényét, idővel történeti létét is tagadásba vonta.

A racionalizmus nem volt képes a bibliai alap megtartásával hitelt érdemlő Jézus-képet adni. Nem tekinthette Jézust a farizeusok szektájához tartozónak, aki azokkal állandó vitában állott. Még kevésbé sorozhatta a hitetlen szadduccusok közé. Nem lehetett szociális forradalmárnak sem feltüntetni Jézust, aki nem váltotta be népének a Messiás személyéhez fűzött politikai várákózását. E nehézségeken úgy igyekezett felülemelkedni a felvilágosodás szelleme, hogy a maga korának az eszméit vetítette Krisztusra s igazolását néhány bibliai idézettel próbálta hitelesíteni (pl. Lessing, Schleiermacher). Fr. Chr. Baur és A. Drews ábrázolásában pedig már merően mitikus elképzeléssé enyészik Jézus alakja.

Eredetileg a történeti hűségnek igyekezett eleget tenni a fiatal evangélikus teológus, Fr. D. Strauss Jézus életéről írt könyvében. Szerinte a szerény viszonyok közt élt Jézus nevű rabbi személyére vitte át a vallási fanatizmus a Messiás csodásnak képzelt alakját s azt a II. szd. közepén keletkezett evangéliumok foglalták írásba. Később a materializmus felé fordult s feledésbe merült Straussnál stiláris kiválóságainál fogva is maradandóbb hatást ért el a francia Ernest Renan 1863-ban megjelent könyve (*La vie de Jésus*). Orientalista régészeti és nyelvi ismeretei alapján írt könyvében Renan Jézust korának történeti-társadalmi miliójébe helyezi. Az így bemutatott Jézus merően ember, akinek a szerző emberi gyengeségeket is tulajdonít.

Időközben azonban nagy fejlődést tesz a régészet és a bibliai nyelvek tudománya. Az általuk nyújtott kritikai módszer birtokában protestáns és katolikus teológusok mélyreható vizsgálat tárgyává tették az evangéliumok tartalmát és kifejezéseiknek értelmét. Ennek a munkának eredményeként teljesen tudománytalan próbálkozásnak minősül Jézus történeti létének a tagadása, akiről az evangéliumok mellett egykorú római (Plinius, Tacitus) és zsidó (Flavius Josephus, Talmud) források is tanúságot tesznek.

Krisztus tanításának a hirdetésére küldötte az apostolokat. Az evangéliumok, az apostoli levelek s a töredékekben fennmaradt egyéb istentiszteleti emlékek az I. szd. keresztény üdvtörténeti tanítását (kerügma) és hitét adják vissza. Megírásukat az a szándék vezette, hogy a krisztusi tanítás minél szélesebb körben váljék ismeretessé s feleletet adjanak a hívek közt felmerült kérdésekre. Szerzőiket a Szentlélekisten indította az írásra s a krisztusi tanítás hűséges közlését sugalmazta. Irodalmi tekintetben az újszövetségi szent könyvek vallási tanítást tartalmaznak, a közlés egyszerű, közérthető nyelven. Nem tekinthetők a kor történeti forrásaiként, habár adataik nagyrésze a profán forrásokkal is egyezik. Megírásuk az I. szd. végéig befejeződött. Az ősegyház gondosan megkülönböztette az eredetinek (kánoniaknak) elismert írásokat a nem-kánoni, apokrif iratoktól.

A történeti-kritikai módszer alkalmazásával bekövetkezett változást élesen szemlélteti a szabad kutatás elvét követő protestantizmusban bekövetkezett változás. A múlt század második felében O. Pfleiderer, a liberális protestáns iskola megalapítója, a hegeli filozófia hatása alatt Krisztus alakját a vallásos tudat alkotásának tekintette. A századfordulón A. Harnack történet-kritikai működése nyomán a történeti-evangéliumi Krisztust Isten atyai szeretete hirdetőjének tartotta, K. Barth az újabb protestáns teológia kiváló művelője, véglegesen felszámolta a liberális teológiai irányt. Azt vallja, hogy Krisztus személyét és tanítását csakis a hit révén lehet megközelíteni és megérteni.

Ugyanakkor kiváló katolikus biblia-kutatók (M. J. Lagrange, L. Fonck, A. Bea) is tevékenykednek, munkájukat a pápai enciklikák is elősegítik. A Szentírásnak a kor tudományának megfelelő tanulmányozását és értelmezését sürgette XIII. Leó pápa enciklikája (Providentissimus Deus, 1893) és annak ötvenedik évfordulóján XII. Pius pápa (Divino afflante donante, 1943.) enciklikája. Az utóbbi szerint „Krisztust, üdvösségünk megteremtőjét annál tökéletesebben fogja mindenki megismerni, bensőlegesen szeretni és hűségesen követni, minél inkább buzdítanak mindenkit a Szentírás, különösen az újszövetség ismeretére és átmélkedésére”.

Ezek alapján a modern tudomány részéről is hitelesítve láthatjuk Péter apostol tanúskodását: „Nem kieszt meséket vettünk alapul, amikor tudtul adtuk nektek Jézus Krisztus hatalmát és megjelenését, hanem mert szemlélői voltunk nagyságának” (2,1,16). S hasonlóképp, amit János evangélista ír: „Ami kezdettől fogva volt, amit hallottunk, amit szemünkkel láttunk, amit szemléltünk és amit kezünkkel tapin-

tottunk: az élet Igéjét hirdetjük nektek. Igen, az élet megjelent, láttuk, tanúságot teszünk róla és hirdetjük nektek az örök életet; amely az Atyánál volt és megjelent nekünk. Amit láttunk és hallottunk, nektek is hirdetjük, hogy ti is közösségben legyetek velünk. Mi ugyanis közösségben vagyunk az Atyával és az ő Fiával, Jézus Krisztussal s azért írjuk ezeket nektek, hogy örömünk teljes legyen” (1,1-4).

Kinek mutatkozik s milyen hatást gyakorol ránk az evangéliumok elfogulatlan olvasásánál élénk lépő Jézus?

Kétségtelenül megragad Jézus emberi közelsége. Nem érezzük idegennek, hanem egynek magunk közül. Itt él, itt jár-kel az általunk lakott földön. Názáret, Júdea, Bethánia, a genezáreti tó vidéke életének, működésének a tere. Úgy mozog itt a földön, mint aki tulajdonába jött (Jn 1,11). Dávid családjából származónak mondja magát (Mt 22,42) s emberi természete valóságát emeli ki, midőn magát Emberfiának nevezi. Szereti a szép természetet, a mezők liliomait, a földek búza-tábláit, a szőlőtő fürtökkel gazdag termését, az ég madarait; megfigyeléseikből meríti azokat a képeket, melyekkel megértetni igyekezik hallgatóival az ember életét tartalmassá és boldoggá tevő értékeket.

Magához vonzza a tömeget, az embervolt benne megnyilvánuló teljességével, tökéletességével. Semmi emberi nem idegen tőle. Ugyanakkor felülemelkedik minden emberi gyöngeségen és törékenységen. Nincsen benne semmi az emberben tapasztalható megosztottságból, belső ellentmondásból, szétszakítottságból, szétszóródottságból. Értelmi látásának tisztaságát nem gyöngíti le, inkább vonzóan egészíti ki a szívnek a jósága, az érzés melegsége. Akarata feltétlen biztosságot mutat az ösztön bármilyen fegyelmezetlensége fölött. Midőn pusztai elvonultságában és böjtölésben megközelíti a kísértő, csalódottan kénytelen eltakarodni közeléből, nem tudja semmi olyannal megfogni, amivel oly könnyen elszédíti az embereket (Mt 4,1-11).

Jézus szavaiból a belső meggyőződés igazsága szól, melyet életének

példája igazol. Midőn a hegyen befejezi az Isten országa törvényeinek meghirdetését „a tömeg csodálkozott tanításán, mert úgy tanította őket, mint akinek hatalma van, nem pedig úgy, mint az írástudók” (Mt 7,28–29).

S aki hatalmasnak mutatkozik szavaiban és tetteiben, résztvevő, cgyüttérző szívvel ereszkedik le az emberi nyomorúsághoz. Betegeket gyógyít csodálatos hatalommal s irgalmas szívű a bűnösök iránt. Mindenkit meg akar győzni a mennyei Atya irgalmáról és gondviselő jóságáról. Vissza kívánja állítani a gyermek és Atya bensőséges viszonyát, Istennek az emberről alkotott eredeti gondolatát. Látja az emberben az Istentől teremtetett lelket, emberi mēlőságának isteni eredetét és biztosítékát s Isten kegyelmének fényében akarja annak teljes szépségét s kiemérlhetetlen gazdagságát feltűntetni. Az emberi méltóságot az ember volt alapján, faji és osztálykülönbség nélkül, nem a sztoikusok hirdették meg, hanem Jézus. Isteni öntudattal járva az emberek között az öntudatlanságba felejtkezett embert az Isten-gyermekség tudatára akarja ébreszteni.

Jézus romlatlanul gyöngéd érzékenységet mélységesen érinti az emberi lélek minden nyomottsága s bizakodó reménysége. Fájdalommal látja a vallás, az Isten-viszony eltorzulását, a külsőségekben elernyedő vallássosság tévelygését s a megváltást, az ember bűnös nyomorúságából szabaduló örömhírt hirdeti meg az igazság után szomjuhozóknak. Ezeket zömében a „pásztor nélküli nép” fiaiban találja, azokban, akik szívből alázatosak és hálásak, akiket nem rontott meg a vallási elbizakodottság gögje. Jézus nemcsak szavaival hirdeti, hogy az ember igazi boldogságát nem biztosíthatják a mulandó javak, csakis lelkének Istennel való egysülése, de a maga életében is a szegények életét követi. Midőn egy írástudó tanítványai sorába akar szegődni, figyelmezteti, hogy „a rókának barlangjuk van, az ég madarainak fészükük, de az Emberfiának nincs hová a fejét lehajtania” (Mt 8,20).

Mcgragad bennünket Jézus egyéniségének eredetisége. Minden szava, minden cselekedete az egyéniség eredetiségének egységes stílusába rendeződik. Pilátus előtt tett vallomása szerint: „Én arra születtem és azért jöttem a világra, hogy tanúságot tegyek az igazságról. Mindaz, aki az igazságból való, hallgat szavamra” (Jn 18,37). Mint Isten, a mennyei Atya igazságának a hírnöke, ellensége minden látszatnak, mesterkedésnek, képmutatásnak. A bűnösöket sajnálja, de a „jai”-t a farizeusok fejére olvassa (Mt 23,1–36; Lk 11,37–54). Tanítványait inti „vigyázatok, óvakodjatok a farizeusok és szadduceusok kovászatól” (Mt 16,6).

Amikor a farizeusok és írástudók számonkérlik tőle, hogy tanítványai miért nem tartják az ősi mosakodási szokásokat, ő kijelenti: „Nem az szennyezi be az embert, ami szájába jut, hanem az szennyezi be, ami a száját elhagyja... a szívből ered ugyanis minden rossz gondolat, gyilkosság, házasságtörés, paráznaság, lopás, hamis tanúság és káromlás. Ezek szennyezik be az embert” (Mt 15,11–20).

Jézus tudja, hogy őbenne, megjelenésével fordulathoz jutott az emberiség története. Új gondolkodásmódot, új emberi magatartást hirdet ő, mely állandó súrlódásban van a régivel, a megszokotthoz ragaszkodó maradisággal. Magára vonatkoztatja Izaiás jövődölését:

„Az Úr lelke rajtam:
Ő kent föl engem,
hogy örömhírt vigyek a szegényeknek,
Ő küldött engem,
hogy meggyógyítsam a megtört szívűeket.
Szabadulást hirdessek a raboknak
és a vakoknak megvilágosodást.
Hogy szabadulást vigyek az elnyomottaknak
Hirdessem az Úr kegyelmének esztendejét”

(Lk 4,14–19)

Jézus önmagáról kijelenti: „Én vagyok a világ világossága. Aki engem követ, nem jár sötétben, hanem övé lesz az élet világossága” (Jn 8,12). „Én vagyok az út, az igazság és az élet” (Jn 14,6). „Ég és föld elmúlnak, az én igéim el nem múlnak” (Lk 21–33).

Nem lehet Jézus szavaiban, magatartásában kifejeződő magabiztosságot egy mániákus elbizakodottságának, téveszméjének tartani. A mániákusok, hiszterikusok önző és becsvágyó emberek. Jézus azonban nem keresi a feltűnést és a népszerűséget. Megtiltja csodáinak nyilvánosságra hozását (Mt 12,5), a hegyen történt színeváltozását (Mt 17,9). Péter vallomása után „lelkére kötötte tanítványainak, senkinek se mondják, hogy ő a Messiás” (Mt 16,20). A rögtönzött jeruzsálemi bevonulásnál, midőn megpillantja a várost, sírva fakad (Lk 19,41).

Isten temploma megszenteltelenítése fölötti felindulásában Jézus kiveri onnan a kufárokat s midőn a zsidók szót emelnek és kérdőre vonják „milyen csodajellel bizonyítod, hogy jogod van ehhez? Jézus így felelt: „Bontsátok le a templomot, én harmadnapra fölépítem azt” (Jn

2,13–21; Lk 19,45–48). Jézus az evangélista megjegyzése szerint, saját testének templomára, harmadnapra történő feltámadására gondolt.

Önmaga igazolására Jézus a mennyei Atya akaratára hivatkozik. „Tetteim, amelyek végbevételét rábízta az Atya, maguk a tettek, melyeket végbeviszek, tanúskodnak rólam, hogy az Atya küldött engem” (Jn 5,36). De nemcsak az Atya küldötte (amilyen egy próféta is lehet), hanem egyként az Atyával. „Atyám szüntelenül munkálkodik, azért én is munkálkodom. A zsidók erre már életére törtek, mivel nemcsak megszegté a szombatot, hanem Istent is Atyjának mondta s ezzel egyenlővé tette magát Istennel” (Jn 5,17–18). A csodatevés és a bűnbocsánat isteni hatalmával egyformán rendelkezik. „Mi könnyebb, ha azt mondom: bocsánatot nyernek bűneid, vagy ha azt: kelj föl és járj? Tudjátok meg tehát, hogy az Emberfiának van hatalma a földön a bűnök megbocsátására... a bénához fordult: Kelj föl, fogd az ágyadat és menj haza” (Mt 9,4–7).

Tehát Jézus nemcsak etikai értelemben, Isten akaratának engedelmes teljesítésével mondja magát egynek az Atyával, hanem a lényegi életközösség értelmében. „Én és az Atya egy vagyunk” (Jn 10,30), Fülöp apostol kérésére, hogy mutassa meg az Atyát, Jézus válasza: „Aki engem lát, látja az Atyát. Hogyan mondhatod hát: Mutasd meg nekünk az Atyát? Nem hiszed, hogy én az Atyában vagyok és az Atya énbenem? A tanítást, amit hirdetek nektek, nem magamtól mondom és a tetteket is Atyám cselekszi, aki bennem van” (Jn 14,9–10).

Az evangéliumok elfogulatlan olvasása nem enged kétséget aziránt, hogy Jézusban az Isten jelent meg közöttünk emberek között. Az isteni erő és jóság ránk sugárzása Jézus hatásának a titka. „Mihelyt megszólal, nyomban megérezzük, hogy benne és vele más világ nyílik meg előttünk. Hangja mintha haragszó volna, mely elérhetetlen távolban szól és mégis lelkünkben csendül meg; tekintete mintha a végtelenből nézne ránk és mégis közel; megilletődően idegen és mégis rokon; döbrentő és mégis vonzó, más világ és mégis mindenestül a mi világunk” (Schütz A.). „Benne lakik testileg az Istenség egész teljessége” (Kol 2,10).

Jézusban mennyből alászállt testvérünkre ismerünk. Szembejön velünk s tekintetéből az örök élet ígérete sugárzik ránk. Ami lelkünk legmélyén feszül, az igazság, szeretet, békesség, örökkévalóság vágya, mindennek beteljesülését ígéri és megvalósítja, ha magunkat átadjuk neki és életünket az ő vezetésére bízuk. S bízhatunk benne, mert köztünk töltött s titokzatosan köztünk folytatódó szegénységben, rejtettségben, szenvedésben és halálban lejátszódó életében a lelki szabadság és fen-

ség olyan felsőbbbségével rendelkezik, amilyenre ember a maga erejéből nem képes. Az istenien szép élet csak Isten Krisztus által közölt kegyelmével lehetséges.

Lehet Jézus alakját a kétségek párázatával elködösíteni, csak felejtetni nem lehet. Nem lehet, mert köztünk él evangéliumával, szentségeiben, egyházában. Életünk középpontja, aki emberségünk értelmére vonatkozó minden kétségünket eloszlatja; jobb életre, tökéletességre vágyó törekvésünket irányítja s kegyelmével segíti. Aki őt megérteni képes s életét reábízza, az Apostol vallomására kényszerül: „Te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia” (Mt 16,16).

Miért lett az Isten Fia emberré? – ősi kérdése ez a keresztény teológiának. Mélységes titokkal áll itt szemben az emberi elme. Szent Pál a neki juttatott kinyilatkoztatásra hivatkozva mondja: „Nekem az összes szentek közt a legkisebbnek, jutott a kegyelem, hogy hirdessem Krisztus fölfoghatatlan gazdagságát a pogányok közt és felvilágosítsak mindenkit, miben áll az a titok, amely kezdettől fogva el volt rejtve a mindent teremtő Istenben” (Ef 3,8–9).

Némileg megkönnyíti a misztérium megközelítését az emberi összetartozásnak a világháborúkban tapasztalt valósága. Szent Ágoston szerint az Istentől teremtett első ember, Ádám az egész emberi nem gyökérzetének tekinthető. A gyökér romlása a belőle fejlődő növény betegségének is okozója. Aq. Szent Tamás azt tanítja, hogy az Ádám-tól, mint ősatyától származó emberek egy testet képeznek. S amint egy tagnak a betegsége érezhető az egész testben, valamennyi tag hordozójává lett az ősatya bűnének. Nem személyes bűn ez, annak feltétele a személyes szembehelyezkedés Isten parancsával, hanem „áteredő bűn”, az Istentől eredetileg jónak, épnek teremtett természet bűnös sérültsége, rosszra való hajlandósága, amit az emberi természet minden ismerője kénytelen elismerni.

Nemcsak a közös törzsből való biológiai eredetnek, hanem az erkölcsi szolidaritásnak a tényét is fejezik ki Szent Pál szavai: „A bűn egy ember által lépett a világba, s a bűn miatt a halál s így a halál minden emberre átkerjedt, mert mindnyájan bűnbe estek” (Róm 5,12). A bűn

következménye lett a fájdalom, a halál; az ösztönök fegyelmezetlensége, a belső lelki harmónia felbomlása az emberben.

Az értelem az eredeti bűn okozta elhomályosodását s az Istentől elszakadt ember magárahagyatottságát drámai erővel jellemzi ugyancsak Pál apostol kora embereiről szerzett tapasztalatával. „Megnyilvánul az égből Isten haragja az emberek minden istentelensége és gonoszsága fölött, akik Isten igazságát igazságtalansággal lefogva tartják. Ami ui. Istentől megismerhető, az világos előttünk, mert Isten nyilvánvalóvá tette számunkra. Hiszen ami benne láthatatlan: örök ereje és isteni mivolta, a világ teremtése óta művei alapján értelemmel fölismerhető. Éppen ezért nincs mentség számunkra. Noha fölismerték az Istent, nem dicsőítették őt, mint Istent s nem adtak hálát neki . . . Fölcserélték a láthatatlan Isten dicsőségét halandó emberek, sőt madarak, négylábúak és csúszómászók képmásával. Ezért Isten szívük hajlama szerint kiszolgáltatta őket a tisztátalanságnak, hadd becstelenítsék meg saját testüket. Hiszen Isten igazságát fölcserélték a hamissággal és inkább a teremtménynek hódoltak és szolgáltak, mint a Teremtőnek . . . Ezért szolgáltatva ki őket Isten aljas szenvedélyeiknek” (Róm 1,18–26).

Akik nem hisznek a Bibliának, sőt még a bűn létezését is tagadják, nem tagadhatják az ember esendőségét, erkölcsi bizonytalanságát, bajokkal küzdését, halálra szánt létét. Mindettől a „megváltást”, az ember szabadulását az ember természetes erőitől az „önmegváltás” által várják. A felvilágosodás kiemelkedő filozófusa, Kant szerint a bibliai elbeszélés mítosz alakjában mondja el a bűnt és a tőle való szabadulást, ami valójában nem egyéb, mint a bűntudattól kínzott ember bűnének elítélése s azzal szemben az általános erkölcsi törvénnyel való azonosulása, ami a megváltottság megnyugtató érzését kelti benne. Ez az értelmezés az individualizmus szelleméhez hűen, az egyéni tudatot az egyetemes erkölcsi törvénnyel azonosítja s az embert sorsa szuverén intézőjének tekinti. Az önmegváltás (tudatos vagy magától értett) szociális formája a társadalmi viszonyok intézményes rendezésétől várja az emberi bajok megszüntetését.

Azonban az emberiség vallásos meggyőződése Istentől reméli és várja a lelki szabadulás és gyógyulás útját. A választott nép várakozását fejezi ki Izaías jóvendőlése: „Gyermek születik nekünk, és Fiú adatik nekünk s a fejedelemség az ő vállára kerül, és leszen az ő neve: Csodálatos, Tanácsadó, Hős, az örökkévalóság Atyja, a béke Fejedelme” (9,6). „Íme a szűz méhében fogan és fiút szül; neve Emmanuel lesz” (7,14). Emmanuel annyit jelent mint „Isten velünk”.

Ennek az ígéretnek a teljesülése Isten fiának megtestesülése. Az isteni és emberi természetnek személyében való egyesülése által Jézus Krisztus Közvetítőnk lett Isten és ember között. „Egy az Isten, egy a közvetítő Isten és ember közt: az ember Krisztus Jézus, aki váltságul adta magát mindenkiért” (1Tim 2,5).

A megtestesülés valóságával Krisztus az emberiséggel egyesült s az emberiség papjává szentelődött. Ezt fejezik ki Szent Pál szavai: „Olyan kiváló főpapunk van, aki áthatolt az egeken, Jézus, az Isten Fia . . . Főpapunk ui. nem olyan, hogy ne tudna együttérezni gyöngeségeinkkel, hanem olyan, aki hozzánk hasonlóan mindenben kísértést szenvedett, de bűnt nem követett el . . . Minden főpap ui. az emberek közül való és az emberek képviselőjére van rendelve az Isten tiszteletével kapcsolatos dolgokban, hogy ajándékot és áldozatot mutasson be a bűnökért” (Zsid 4,14–16; 5,1). A papnak tehát az emberek közül kell kikerülnie, velük kell együttéreznie s a bűnökért ajándékot és áldozatot kell Istennek bemutatnia. Ezek a feltételek valósultak meg Krisztus emberi természetének felvételével, akit Isten hívott közvetítő papi szolgálatra. „Krisztus nem önmagát emelte a főpapi méltóságra, hanem az, aki így szólt hozzá: Az Én Fiam vagy, én ma szültelek. Másutt pedig így szól: Pap vagy te mindörökké Melkizedek rendje szerint. Krisztus halandó életében hangos kiáltással és könnyhullatással imádkozott és könyörgött ahhoz, aki meg tudta menteni a haláltól. Istenfélelme miatt meghallgatásra is talált” (Zsid 5,5–8).

Maga Jézus pedig azt vallja küldetéséről: „Amint Mózes fölemelte a kígyót a pusztában, úgy kell fölemeltetnie az Emberfiának, hogy mindaz, aki őbenne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen. Mert úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogy mindaz, aki őbenne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen. Nem azért küldötte Isten az ő Fiát e világba, hogy elítélje a világot, hanem hogy üdvözüljön általa a világ” (Jn 3,14–18).

Nem lehet sebben és meggyőzőbben kifejezni Isten üdvözítő akaratát, mint ezekben a szavakban. Jézus fölemeltetése, kereszthalála elégtétel az emberiség bűnadósságáért, mellyel kiérdemelte a természetfölötti istenközösség helyreállítását mindazok számára, akik hisznek benne.

Az Istenember az emberiség feje, hogy azt magához emelje és megszentelje. Az istenség benne lévő teljessége az a kenet, amit a Fő embervoltában az emberiségre áraszt, méltósággal és erővel hatja azt át. Vele mint Fővel való egységben juttatja a tagoknak Krisztus királyi méltóságát, a lélek uralmát és felsőbbiségét; papi hivatását a szenthá-

romságos Isten imáadására és tiszteletére; prófétai méltóságát, az evangéliumi igazság tanításának fenntartását és tovább adását.

Bár az Istenember közvetlenül az emberi nemmel lépett kapcsolatba, az ember mikrokozmosz, a világegyetemet egyesíti magában s így az isteni Ige a kozmosz egészével is érintkezésbe jutott. Már damaszkuszi Szent János ilyen átfogó értelemben vette a megtestesülés valóságát: „Az Atya jóságos akarata az ő egyszülött Fiában az egész mindenségre hatott s minden dolog eggyé válását helyreállította: Mert hiszen az ember minden lényeket magában fogad és összeköt, a látható valóságot éppúgy, mint a láthatatlant; ezért minden valóság Urának, Teremtőjének és Irányítójának az volt az akarata, hogy egyszülött és vele egylényegű Fiában létrejöjjön az Istenség egyesülése az emberiséggel s annak révén minden valóság egyesülése, hogy így Isten legyen minden a mindenben”.

Az ember létében egyesül mind a szellemi mind az anyagi valóság; az ember mind a kettőt egyesíti és egybefoglalja. Azáltal, hogy az Istenember az emberiség feje lett, az anyagi természet Ura is lett. Róla állítja Pál apostol: „Ő a láthatatlan Isten képmása, minden teremtmény elsőszülöttje. Benne teremtett mindent a mennyben és a földön: a láthatókat és a láthatatlanokat, . . . mindent általa és érte teremtett. Ő előbb van mindennél, s minden benne áll fönn” (Kol 1,16–17).

Az anyagi természet eredeti, Istentől szándékolt rendeltetése volt, hogy a megszentelő kegyelem állapotában teremtett Ádám élettere („a gyönyörűség paradicsoma” Ter 2,8) legyen; az ő bűne a földre is Isten haragját vonta. Az eredeti rendeltetésétől elszakított, „hiábavalóságnak” alávetett természet „együtt sóhajtozik és vajúdik mindaddig”, mígnem „fölszabadul Isten fiainak dicsőséges szabadságára” (Róm 8, 21–22).

Krisztusnak, Megváltónknak a kozmosz egészével való egységét s az embernek az anyagi világ alakítására hivatott megváltói munkáját ma Teilhard de Chardin hirdeti a „kozmosz Krisztus” eszméjében. Fohász szerint: „Nemde, Uram, századunk kibékülése lenne Istennel, ha ki-ki közülünk felismerné magában Teljességed egy részét! ha megérténék, hogy a Világegyetem a maga természetes gazdagságában és elragadó valóságában csak Krisztusban teljesülhet be”.

A hívők közössége pedig a szentmisében a hit alázatával és hálájával imádkozza a hitvallás szavait Jézus Krisztusról, ki „értünk, emberekért, a mi üdvösségünkért leszállott a mennyből, megtestesült a Szentlélek erejéből Szűz Máriától és emberré lett”.

Jézus Krisztus bűneinkért eleget tevő kereszttáldozatával nemcsak megváltott bennünket, eljövetelével megújítani is szándékozott az emberi nemet. A bűn elesettségéből a megváltott emberiség életét, az Isten országát akarja köztünk kialakítani. Minthogy az Isten országa az emberek lelkületében alakul, ennek az országnak lelki követelményeit, törvényeit hirdette meg Galilea lankáin, a tanítványok és a köréje sereglett nép előtt tartott Hegyi Beszédében. Szent Máté valószínűleg egybefoglalta az Üdvözítő más alkalommal is mondott tanítását (5-7), melyet Szent Lukács rövidebb formában közöl (6,18-49). Kettőjük előadásának a különbségét az magyarázza, hogy Máté evangéliumát a zsidók számára írta, Lukács pedig a pogányok számára.

Lélekbe látó tekintetével Jézus az emberi szív legmélyebb igényéhez, a boldogság, a tökéletes kiteljesedés vágyához szól, mikor beszédét azzal kezdi, kik a valóban boldog emberek, a boldogságot az Istennel való tökéletes egyesülés értelmében véve. „Boldogok a lélekben szegények: övék a mennyek országa”. Nem a koldusokat, nem is a lelkileg ütdötöket érti Jézus, hanem azokat, akik felszabadult lélekkel uralkodnak az anyagi javakon és nyitott a lelkük Isten szava és kegyelme befogadására. A lelki szegénység nagylelkűséget kíván, de kizárja a gőgöt. A lélek igénytelen szerénysége a szelídségben nyilvánul meg. A szerénység önfegyelmző ereje, mások jogát tisztelő készsége a föld nyugodt birtoklását s az örök haza birtokának ígértét bírja. A rosszra való hajlam tapasztalata önmagában és másokban az érzékeny lelkeket szomo-

rúságra hangolja. Ezt a jószándékú szomorúságot Isten megvigasztalja jelenlétének tudatával.

Az emberi lélekben ösztönszerűen benne van az éhség és a szomjúság a kielégülésre. Az Isten országát szolgálja ez a vágy, ha az igazságra, a megigazult lélek tökéletesülésére irányul, mely véglegesen Isten örök bírásában elégül ki. Ennek a reménye nem válthat ki közömbösséget és a megértés hiányát a testi vagy lelki bajjal küzdő embertárs iránt. Azért „boldogok az irgalmasok, majd nekik is irgalmaznak”.

A külsőségekben nyilvánuló „tisztaság”-nál, de még a parancsokat engedelmesen követő törvényi tisztaságnál is nagyobb értéke a léleknek az érzület forrásának tekintett szívnek a tisztasága, a lélek tiszta, zavartalan látása. Jutalma Isten látása az örökkévalóságban. „Boldogok a tisztaszívűek, ők meglátják Istent”. Hogy ez ne hajlítson el az önző magabiztossághoz, hanem inkább békességet szolgáló jóindulatot árasztson magából, kiegészítésképp járul hozzá: „Boldogok a békességesek, ők Isten fiai”. Amit ők Istenből merítenek, szívük tisztaságával adják tovább békeszeretetükkel embertestvéreiknek.

Az a tökéletesség, amire Jézus akarja Isten népét vezetni, ellentétben áll a világ gondolkodásával és cselekvésmódjával. Az ellentétet Lukács éles szembeállítással szemlélteti. A világ a maga értékrendjével szembenállók gondolkodásában ellenségeit látja s mint ellenségeket veszi őket üldözőbe. Az Üdvözítő biztosítja híveit, hogy az ilyen üldöztetés a helyes úton járók boldogsága, akik az üldöztetés elviselésével szereznek érdemet a mennyek örökkévaló országára. „Boldogok, akiket az igazságért üldöznek, övék a mennyek országa”.

Jézus felkészíti tanítványait az üldöztetésre, a korábbi próféták sorának a vállalására. „Boldogok vagytok, ha miattam szidalmaznak és üldöznek titeket és hazudozva minden rosszat fognak rátok”. A mennyi jutalom biztos reményének kell segítenie a levertségen és elkedvetlenedésen. Ahelyett inkább a tanítványnak jutott méltóságnak és felelősségtudatnak kell a kitartásra bátorítania. A mindennapi élet két példájával szemlélteti az Üdvözítő az apostoli hivatás nagyságát. „Ti vagytok a föld sója – ti vagytok e világ világossága”. Ha a só ízet veszti, kidobják és széttapossák. És a világosságot sem rejtik véka alá, hanem a tartóra teszik, hogy világítson a ház lakóinak. Miként a hegyre épült város vagy a ház lámpása „így világítson világosságtok az emberek előtt, hogy lássák jótetteiteket és magasztalják mennyei Atyátokat”.

A boldogság Jézus adta értelmé annyira elütő a korabeli külsőséges vallásosságtól, hogy szükségesnek tartja az ószövetségi törvényhez és

tökéletességi eszményhez való viszonyának az értelmezését. Egyiket sem kívánja megszüntetni. „Nem azért jöttem, hogy megszüntessem, hanem, hogy tökéletessé tegyem”. A törvény és a próféták tanítása fejlődésre törekvő magot rejt magában, Jézus azért jött, hogy azt a kibontakozáshoz juttassa. „Míg ég és föld fönnáll, egy i betű vagy egy vesszőcske sem marad el a törvényből, hanem beteljesedik az egész”. A törvény betűszerinti értelmezésénél tökéletesebb szellemének az érvényre juttatása. „Ha életszentségtetek fölül nem múlja az írástudókét és farizeusokét, nem juttok be a mennyek országába”.

Hogy miben áll a tökéletesebb törvényteltetés és az igazi tökéletesség, Jézus Isten parancsainak lelki, érzelmi elmélyítésében mutatja azt be. Az ötödik parancsolat betűszerinti értelmében az emberölést tiltja. Ám a tettegesség végső kifejlődése annak, ami a szív gyűlölködő érzésében volt előkészítőben. A bűnt már keletkezésében kell megakadályozni a felebarát iránti harag leküzdésével, a sértő beszéd elkerülésével. Aki ellen felebarátjának indokolt panasza van, ne járuljon az oltárhoz ajándéknak a felajánlásával „hagyd ott ajándékokat az oltár előtt, menj, békülj ki előbb felebarátoddal, aztán jöjj vissza és ajándékolj föl ajándékokat”.

A kilencedik parancs a házasságtörést tiltja. Ebben a vonatkozásban is a tettét a bűnös kívánság előzi meg. A parancs szellemének megfelelő teljesítés az ösztönösségen uralkodó, felülemelkedő szívtisztaság. „Mindaz, aki bűnös kívánsággal asszonyra néz, szívében már paráználkodott vele”. Az ösztön fékentartása néha nem csekély áldozatot, lemondást kíván. De a végső felelősségrevonás szempontjából „inkább egy tagod vesszen oda, semhogy egész tested pokolba jusson”. A nemi tisztaság a tiszta házaselet biztosítéka. „Mindaz, aki elbocsátja feleségét, kivéve ha nem törvényes felesége, okot ad neki a házasságtörésre, aki pedig elbocsátott nőt vesz el, házasságot tör”.

Ha az ember embertársaival szemben őszinte, szívből jövő tiszteletre van kötelezve, fokozott mértékben áll a tisztelettudat Istennel szemben. Az ószövetségi törvény tiltja a hamis esküt és az Istennek tett eskü megszegését. Az Istenre való gyakori hivatkozás sokszor bűnös dologban is történik, aminek megtevésére az esküdöző esküje alapján feljósítva érzi magát. Az Isten nevével való tiszteletlen visszaélést az egyeneslelkűség győzi le, mely feleslegessé teszi az esküdözést. „Beszédek legyen: igen, igen; nem, nem. Ami ezt meghaladja, az a gonosztól van”.

Tökéletesíteni kívánja Jézus az ószövetségi törvény a megtorlás kíméletlenségét a „szemet szemért, fogat fogért” valló rendelkezését is.

Összerinte a jog kíméletlen érvényesítésénél megbízhatóbb rendező elve a társas együttélésnek a megbocsátani és túrni képes szeretet. Az ember személyi méltósága, szabadsága, tulajdona erőszakos támadásának kivéde nem a bosszúállás, hanem a jobb belátásra rábírás, ha ettől jobb eredmény várható, mint a megtorlástól.

Jézus még tovább megy, „új parancsot” hirdet, az ellenség eddig nem ismert szeretetének a parancsát. „Szeressétek ellenségeiteket és imádkozatok üldözőitekért. Így lesztek fiaí menneyi AtyátoKnak, aki fölkelti napját jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és bűnösöKnek”. Krisztus követőinek jobbaknak kell lenniök a vámosoknál és pogányoknál, akik a viszönosság elvénel nem jutnak tovább. Az istengyermek menneyi Atyjára tekint s az ő tetszése szerint alakítja magatartását: „Legyetek tökéletesek, mint menneyi AtyátoK”.

A tökéletesség tökéletes jócselekedetekben nyilvánul meg, olyanokban, amelyeket nem az emberek előtti feltűnés keresésével, hanem kizárólag Isten jelenléte tudatában végez az ember, legyen az alimizsna, imádság vagy böjt.

Az ember egzisztenciáját biztosítani törekezik. A biztosságot az anyagi javakban keresi. Aggodalmas gyűjtése közben könnyen elfelejti, a menneyi Atya gondviselését gyermekeiről. Az anyagiak nyugtalan keresésével szemben: „Keressétek elsősorban Isten országát s annak igazságát, és ezeket is mind megkapjátok”.

Az igazság szerinti élet óvakodik más könnyelmű, vakmerő megbírlásától s a saját hibáinak szem elől tévesztésétől. „Képmutató! Vesd ki előbb a magad szeméből a gerendát, akkor majd elég tisztán látsz ahhoz, hogy kivehesd a szálkát felebarátod szeméből”. A javítás szándékának elsősorban önmagunkra kell irányulnia s féltékenyen kell őrizni önmagunkban a szent dolgokat a hitetlenek megszenteltetésétől. „Ne vessetek szent dolgokat ebeknek, s ne szórjátok gyöngyeiteket ser tések elé.” A szeretetnek okossággal és tapintattal kell párosulnia. A törvény és a próféták igazi értelme: „Mindazt, amit akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is tegyétek velük”.

A krisztusi tökéletesség nem szavakban, tettekben áll. Legnagyobb kísértése a jámborság színlelése, a szép szavakkal való megtévesztés, báránybőrben járó farkasok ragadozó leselkedése. „Nem mindaz, aki azt mondja nekem: Uram, Uram, jut be a mennyek országába, hanem aki menneyi Atyám akarátát teljesíti”.

Az emberi élet célja a mennyek országa, az Istennel való örök egyesülés. E felé a cél felé a krisztusi tanítás tettre váltása vezet. Nem min-

den ember vállalja az önzés legyőzésének s az önfegyelem éberségének fáradságos útját. „Tágas a kapu és széles az út, mely a pusztulásba visz. De milyen szűk a kapu és milyen keskeny az út, mely az életre visz, kevesen vannak akik megtalálják azt”. Az élet viharai, megpróbáltatásai mutatják meg egy ház alapjainak a szilárdságát. Az a szikla-alap, amely időt és vihart kiáll, az Isten- és emberszeretet Krisztus adta tanítása a Hegyi Beszédben.

KRISZTUS KÖVETÉSÉRE SZÓLÍT

Amikor Cezáreában Péter a Messiásnak ismerte el Krisztust, ő megtiltja tanítványainak, hogy ezt másokkal is közöljék. Ettől fogva inkább arról beszélt nekik, hogy az Emberfiának sokat kell szenvednie, megölik, de harmadnapra föltámad (Mk 8,32; Lk 16,21–23). „Péter ekkor félrehívta és szemrehányást tett neki. De ő hátrafordult, tanítványaira nézett s így korholta Pétert: Takarodj előlem sátán! Emberi módon és nem Isten tervei szerint gondolkodol”. Jézus kemény szavaiból megérthette Péter, hogy vallomása ellenére, nem tudott még szabadulni a nép között uralkodó téves elképzeléstől a Messiásról.

Valójában Krisztus nem a nép többségétől várt politikai felszabadítás, hanem az emberiség bűnadósságától s annak következményeitől való megszabadítás értelmében kívánt Messiás lenni. Ebben az értelemben az élén jár mindazoknak, akik követni akarják. „Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye föl keresztyét és kövessen engem” (Mt 16,24).

Krisztus követése nem utánzás. Az Istenembert a maga eredetiségében ember nem utánozhatja. Az ilyenféle próbálkozás csak magunkra erőszakolt, mesterkéltsé magatartást, nem igazi követést eredményezhet. Krisztus azt kívánja, hogy az ő követése egyéniségünk közvetlenségének mélységéből jöjjön, önátadásunk eredetiségének a műve legyen.

A Krisztus-követés két előfeltétele az önmegtagadás és a nekünk jutott kereszty vállalása. Az önmegtagadás krisztusi értelme nem az egyéniség elpusztításával egyértelmű, hanem ellenkezőleg, egyéniségünk felszabadítása az ösztönösségtől, a ránk tapadt idegen eredetű lerakódás-

tól, a környezettől ösztönös utánzással átvett szokásoktól, magatartásformáktól.

Amíg a közfelfogás fájdalomtól, fáradságtól irtózó, inkább vegetáló mint öntevékeny magatartásától nem tudunk szabadulni, nem vagyunk képesek a kereszthordozásra, veszélyek vállalására, a halál elfogadására Jézus Krisztusért (1Kor 15,31).

Hogy mi ennek, a közgondolkodástól idegen értékelésnek az indítéka, Krisztus folytatólag előtárja: „Aki meg akarja menteni életét, elveszti azt, de aki érettem és az evangéliumért elveszíti életét, megmenti azt” (Mt 16,24). Az „élet” vehető természetes értelemben, a testi érzéki szervek összeműködése értelmében, de az emberi élet teljességét a magasabb, érzékfeletti létre rendeltsége adja. Aki a testi élethez tapad az élet magasabb rendeltetésének feladásával és elhanyagolásával, végtére elveszíti a magasabbrendű életet. De ha bátorsága van Krisztusért és az evangéliumért elveszíteni a mulandó életet, az örök életet szerzi meg. Amit az ember az egyikkel megnyer, a másikat elveszíti. De az örökkévaló élet elnyerése létének megmentése, célhoz juttatása. Az örök élet megszerzése szempontjából az önmehtagadással járó elhalás életmentés.

Emberi tudatunk élményeiben „én”-ünket éljük át. Az „én” többretegű összetettség. Magában foglalja mind az érzéki, mind szellemi élményvilágunk anyagát. Az érzéki „én” korlátozottságot, testhez kötöttséget éreztet. A benne való elmerülés az önzés és a szubjektivizmus zártságába rekedéssel fenyeget. Az önzés az érzékekre kellemes vagy kellemetlen hatásoktól, benyomásoktól teszi függővé magatartását, választását. Jó, ami kellemes, rossz, ami kellemetlen. Ez az értékelés az elkényeztetés, elpuhultság melegágya. A szubjektivizmus a maga szemzőgéből néz és értékkel mindent. Képtelen mások véleményének megértésére, a dolgok objektív szemléletére és értékelésére. A magába zárkozó „én” képtelen önmaga fölé emelkedni. Aligha fogja föl azt a döntő, végső értékmérőt, amit Jézus az emberi élet számára fölállít: „Mit ér az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelke azonban kárt szenved” (Mt 16,26). Amit a világ adhat, vagyon, hatalom, hírnév mind külsőséges valami. Mindez mulandó, a lélek élete örökkévaló; értékét az adja, ami a test mulandósága után is tulajdona marad. Az embernek csak akkor van igazi élete, akkor van igazi énjénél, ha belenő az örökkévalóságba, ha Istennel képes egyesülni.

Csak egy lelke van az embernek. „Mit is adhatna az ember lelkéért cserébe?” A lélek igazi értékei oly magasak és egyedülállók, hogy el-

vesztésüket az egész világ nem pótolhatja. Végso soron tehát a mi egyetlen lekünk megmentéséről vagy elvesztéséről van szó Krisztus követésénél.

A Krisztus követésénél megjelölt három feltétel láncszemekhez hasonlóan kapcsolódik egybe. Az ő követőjének készségesnek kell lennie az önmegtagadásra s a kereszt hordozására, az élet megpróbáltatásának viselésére, a halál vállalására. Az érzelmi világ szempontjából ez elveszés; krisztusi szempontból az igazi élet megszerzése. Ezzel szemben a világ bírásában, élvezeteiben való elmerülés kárpótlás nélküli életvesztés.

Az emberi lélek és élet sorsát Krisztushoz való viszonya dönti el. Vagy vele járja a keresztútját, vagy kikerüli ezt az utat, mely keskeny, de az életre vezet. Vagy elismeri és megvallja életével Krisztust, vagy elszégyelli őt. „Aki szégyell engem és az én szavaimat, e hűtlen, bűnös nemzedék előtt, azt az Emberfia is szégyellni fogja, amikor majd eljön az Atya dicsőségében a szent angyalokkal” (Lk 12,8). Az Üdvözítő közvetlenül korának az embereihez szól, a többségében „hűtlen, bűnös nemzedékhez”, de rajtuk keresztül minden emberhez. Szavai az ember rendeltetésének nagyságát s egyszersmind az Isten Fiának fenségét hirdetik. Ha Krisztus Messiás-voltát egyelőre rejteni kívánta, ezt a nép téves Messiás elképzelésének elkerülésére tette. Majd keresztje s dicsőséges föltámadása adja meg az önmegtagadás és a kereszt jegyében történő követésének dicsőséges voltát.

Krisztus követésének a lényegében a másik három evangélistával meg-egyeznek, de náluk határozottabban emeli ki Krisztus követésének követelményét Szent János. Előadása szerint az erre szolgáló alkalom Jézus utolsó jeruzsálemi tartózkodása idejében történt, az Úr kinszenvedését megelőzően. Az ünnepekre a szórványból érkező görögök (valószínűleg zsidó prozeliták) Fülöp apostolhoz fordulnak azzal a kéréssel, hogy látni szeretnék Jézust. Fülöp arról értesíti Andrást s a kívánságot mindketten közlik Jézussal. Ő nem ad a kérésre közvetlen feleletet. Mintha ki akarna ez elől térni, inkább arról beszél, ami legközelebb elkövetkezik. „Eljön az óra, mikor megdicsőül az Emberfia. Bizony, bizony mondom nektek: Ha a búzaszem nem esik a földre s el nem hal, egyedül marad; de ha elhal, sok termést hoz. Aki szereti életét, elveszíti azt; aki viszont gyűlöli életét e világon, megmenti azt az örök életre. Aki szolgálni akar nekem, kövessen: ahol én vagyok, ott lesz az én szolgám is. Aki nekem szolgál, azt megtisztlti az Atya” (Jn 12,24-26).

A hasonlatot Jézus közvetlenül önmagára vonatkoztatja. Miként más

alkalommal szőlőtőhöz, most búzaszemhez hasonlítja önmagát. A búzaszem csak úgy hoz termést, ha a földben elhal, szarát növeszt és kalászt hajt. S az Emberfiához hasonlóan, ha gyümölcsöt akar hozni, követőjének is meg kell halnia a földi életnek. Aki helytelen szeretettel ragaszkodik az evilági élethez, elveszíti lelkét az örök élet számára. Aki gyűlöli, vagyis kevésre becsüli a világi életet, megmenti életét az örökkévalóságra. Nem szabad a világi élethez úgy tapadni s ahhoz úgy ragaszkodni, mintha az az ember egyedüli és igazi élete lenne; nem szabad a mulandó világ javainak oly mohón nekiesni, mintha azok örök értékűek lennének. Az időben elmúlóban is azt kell keresni, ami belőle az örökkévalóságra megmarad. Az evilági élet az örök életnek kezdete, bevezetője. Szoros az összefüggés az élet két változata között.

Jézus biztosítja azt, aki neki szolgálva követi őt, hogy „ahol én vagyok, ott lesz az én szolgám”. S az ő szolgáját megdicőíti a mennyei Atya. Az ő szolgálata, életünknek életével való egyesítése, örök egyesülést hoz övele létre. Jézus hűséges követőit a magáéinak ismeri el. Értük szól az utolsó vacsorán mondott imája: „Atyám, akarom, hogy akiket nekem adtál, ott legyenek velem, ahol én vagyok, hogy lássák dicsőségemet, amit te adtál nekem” (Jn 17,24).

Mindebből előtűnik, miben áll Krisztus követése. Életünknek az ő szolgálatába állításában, hozzá hasonlóan és vele egyetértve a mennyei Atya akaratának teljesítésében. Ebből világos, hogy Krisztus követése nem jelenti az egyéniség elpusztítását, hanem inkább legmélyebb valójának, legmélyebb énjének, halhatatlan lelke értéklehetőségeinek a kibontakoztatását. Krisztus követői a személy eredetiségének, változatosságának gazdagságát mutatják fel (pl. a szentek differenciált személyisége); éppúgy a különböző hivatásban és életkörülmények között élő emberek közössége Krisztusban mint főben.

Krisztus követése tehát nem passzivitás, nem szenvedőleges közömösség a világ dolgaival, értékeivel szemben. Hanem annak megvallása, hogy a földhöz tapadás elernyeszti az életet; előbbre az viszi, amit az ember a megváltás szolgálatában, az Isten országa megvalósításáért teljesít.

A KRISZTUSSAL VISELT KERESZT

Krisztus követése a kereszt hordozásában nem egy távoli eszményhez való igazodás, hanem a velünk lévő, megdicsőült Istenemberrel való egyesülés és együttélés. Minél bensőségesebben simul egy lélek Krisztushoz, annál inkább érzi megváltó erejének átsugárzását a saját lelkébe, kap erőt az élet gondjainak, nehézségeinek, fáradságának, fájdalomainak az elviselésére. Amit a természet keserves tehernek érez s nehezen visel el, az a Krisztussal való érintkezésben az ő szenvedésének gyógyító és megváltó hatásában részesülve, elveszíti keserű ízét, megváltásunkat és üdvösségünket szolgáló erővé változik át.

Krisztus szenvedéssel váltott meg bűneinktől. Bűneink adósságát az ő szenvedésével való egyesüléssel törleszthetjük le. Kezeit felénk tárva hív magához a megváltó és megdicsőült Úr: „Jöjjetek hozzám mindnyájan, akik elfáradtatok és meg vagytok terhelve: én felüdítlek titeket” (Mt 11,28).

Bonyolult összetételű emberi lényünket sok oldalról fenyegeti veszelem. Néha nehéz *önmagunk elviselése*. Nincs meg mindig bennünk a kellő összhang és egyensúly. A külső benyomások sokfélesége, lelki és testi változásaink váltakozása, feladataink sürgetése közben könnyen szétszóródunk s elveszítjük magunkat. Lelki életünk fejlődése sem egyenletesen fölfelé tartó. Megtorpanunk, visszaesünk, lelki szárazság és vigasztalatlanság nehezedik ránk, kísértésekkel küszködünk.

De ha rátekinünk Krisztusra, az erős és szép élet Urára, tőle biztatást és vigasztalást kapunk. Felsősíges egyéniségének isteni nyugalma eloszlatja a zavart tekintetünk elől és tiszta látásra segít, hogy képesek

legyünk megkülönböztetni a mulandót és az örökkévalót, a látszatot és a valóságot, azt, ami lelkünk növekedésére szolgál s azt, ami lealacsonyít. Akaratunknak erőt ad az igazi értékek követésére, nehézségek leküzdésével áldozatvállalás árán is. Úrrá tesz kedélyhangulataink változékonyságában, ösztöneink fegyelmetlenségén; erőt ad, hogy hűségesek maradjunk istengyermeki öntudatunkhoz és felelősségünkhöz.

Küszködésünk közben Krisztus emlékezetünkbe idézi, hogy „a menynek országa erőszakot szenved és az erőszakosak ragadják el azt” (Mt 11,12). S Apostola szavát „a szenvedésből türelem sarjad, a türelemből kipróbált erény, a kipróbált erényből meg remény; a remény pedig nem csal meg, mert Isten szeretete kiárad szívünkbe a ránk árasztott Szentlélek által” (Róm 5,3–5). Sokszor nehezen ébredő öntudatunkat és önérzetünket Krisztus tartja vissza a bennünk kialakuló isteni képmás elhomályosításától, elvesztésétől. A teljes öntudatosság tart vissza önmagunk felejtésének fő akadályairól: az érzékek és a képzetek féktelenségétől s a mások ítéleteitől függő hiúságtól és emberfélelemtől.

Másokkal, embertársainkkal való *együttélésünk* sem mindig békességes és zavartalan. Nem ritkán gátló hatású az érintkezésre a bennünk ösztönszerűen jelentkező rokonszenv vagy ellenszenv, mely másnak csak közelebbi megismerésével és értékelésével enged fel. Az emberek közti egyéni különbség néha szinte a hősiességig menő alkalmazkodást kíván tőlünk. A világnézeti ellentétek gyakran a legzártabb közösségek (pl. család) életének a békéjét is megosztják. Alkalmazható elvnek mutatkozik az emberek közti vitáknál Matrin Luther King elve: a vitáknál, a tárgyaló asztalnál nem lehet a törekvés az ellenfél legyőzése, hanem meggyőzése.

A sűrű szövedékű modern szociális élet mechanikus, külsőséges viszonyai sokszor kényszerű alkalmazkodást kívánnak. A gyakran tapasztalható tapintat hiánya érzékenységünket sérti. Legfájóbbak és legnehezebben oldódnak fel az emberi méltóság tiszteletét érő sérelmek. Elkerülésükre alkalmas a krisztusi mondas: „Ne ítéljetek, hogy meg ne ítéljenek . . . Mindazt, amit akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is tegyétek velük” (Mt 7,1). A tisztelet, szeretet, áldozatkészség egyre ritkább erényeinek a fenntartása Krisztus tanítványai időszerű, felejtethetetlen feladata marad s nem felejtethetjük el Krisztusnak az ellenség szeretetére vonatkozó parancsát sem.

A létfenntartáshoz szükségessé az ember *munka* révén szerzi meg. A munka Aq. Szent Tamás fejtegetése szerint, az ember számára természeti törvény és erkölcsi kötelesség, mely a velejáró fáradság nélkül, az

ártatlanság eredeti állapotában is rendeltetése volt (Ter 1,28). Az emberben szunnyadó készségek a munka révén bontakoznak ki. A munka lelki méltóságát az adja, hogy különös mértékben hasonlóvá tesz Istenhez, aki örök tevékenység és aki mindent létre hozott.

A bűnbeesés után lett a munka az ember verejtékét kívánó tevékenység (Ter 3,19). A vele járó fáradtság az önmegtagadás legközvetlenebbül adódó módja. Enyhületét az ácsműhelyben dolgozó Krisztusra gondolás adja, aki a talentumokról vagy a szőlőművesekről szóló példabeszédében (Mt 20,1–16; 25,24) az apostolokhoz intézett felszólításában (Lk 5,8–11) eléggé érthetően kifejezi a munkával járó fáradtság vállalásának készségét, s aki a vele végzett munkához megadja a kedvet és segítséget. Ha a munkaszerető ember ellentmondást lát a tevékenység és tűrés között, nem felejtethi, hogy a hiány, a nélkülözés energiát fejlesztő, akaratot indító erő.

Emberi létünk határoeltságát és törekénységét különösen a *betegség* teszi tudatossá. A keresztény világnézet szempontjából a betegség nem csupán a szervezet biológiai zavara, hanem a bűn következménye s a halál fenyegető közeledésének a jele. Ezért az embert lelki elmélés és döntés elé állítja.

A keresztény ember testét a Szentlélek templomának tudja (1Kor 3,16). A szentségi jelek a testet érintve tudatossá teszik az ember teste szerint is Isten szolgálatára rendeltetését, Krisztus áldozatával való egysülésének követelményét Isten imádására s a világ és az embertársak javára.

Test és lélek szoros, bensőséges egysége mellett, a testi épség és egészség nagy kincs, melyet az embernek hivatása keresztényi teljesítése érdekében is gondoznia kell. A kereszténységnek tulajdonított testellenesség nem a test aláértékelését és megvetését jelenti, hanem a testkultusz túlzásaival, egyoldalúságával való szembefordulást. Nem a test („a jó egészség”) adja az ember lényegét, hanem elsősorban lelki életének minősége, állapota. Egyoldalúság helyett, test és lélek összhangjának a fenntartása a keresztény erkölcsi tökéletesség.

Krisztus követése az Isten hasonlóságnak a testben is megnyilvánuló kifejezését, épségét kívánja. A szentségek testi szerveinkkel való befogadása, különösen a szentáldozás teszi tudatossá a keresztre feszített Krisztussal való egységünket s a testnek Krisztus ígérete szerinti feltámadását. A helyes és rendezett testgondozás megfelel az ember Isten műveinek tartozó tiszteletének. Az ember erkölcsi jósága és töké-

letessége nem a test elhanyagolásában, hanem átszellemesítésében, a lélek fegyelme alá rendelésében áll.

Habár a kinyilatkoztatás szerint a betegség, a test romlékonysága a bűn büntetése (Róm 8,20–23), nem mindig (bár gyakran) a személyes, hanem az eredeti bűn következménye. Jézus a 38 esztendő óta beteg embernek személyes bűnére is rámutat (Jn 5,14) viszont, a vakon születettnél kijelenti, hogy „sem ez nem vétkezett, sem a szülei, hanem inkább Isten műveinek kell megnyilvánulnia rajta” (Jn 9,3). Nem történik a személyes bűnre emlékeztetés a jobb lator megtérésénél sem.

A kereszténység tehát nem állítja, hogy a betegség a személyes bűn következménye, de a betegséget a bűnért járó vezeklés és engesztelés alkalmas módjának tartja. A vele járó kellemetlenség mellett nem veszíthető szem elől a betegség haszna sem. Gyakran a testi betegség lelki megtéréshez segít (pl. Loyolai Szent Ignácnál). Egészséges ember gyakran elfoglaltságára hivatkozva nem tud törődni lelkével. A betegség csendje megadja a lehetőséget a lelki elmélyüléshez, a lelki állapot átgondolására, jófeltétel megtételére. Vallásos emberek gyakori szomorúsága, hogy nem tudnak bensőségesen imádkozni, annak megoldásában kapja magyarázatát, hogy egyéb munkájukat sem tudnák úgy elvégezni, mint egészséges állapotban. Fárasztó, hosszabb imádság helyett egy betegnek meg kell elégednie rövidebb imákkal, röpimákkal. Vigasztalására szolgálhat Ligouri Szent Alfonz mondása is: a beteg legszebb imája az önátadás. A betegség súlyosbodásával a betegek szentségének idejében történő felvételére kell gondolni.

Testi betegségnél is súlyosabb a lelki bajokban, zavarokban nyilvánuló betegség. Elnyomott szorongások tudatra törése, kisebbrendűség érzése, aggályok és félelmek, beteges büntudat a lelki betegségek leggyakoribb tünetei. Előidézői az idegek beteges állapota, leromlása. Azok gyógyítása mellett az Istenben való bizalom, a lelki vezetőnek való feltétlen engedelmesség a lélek gyógyulásának a feltételei.

A betegség mellett lelki nyomottsággal is jár a kornak az előrehaladása, az *öregség*. Lelki eligazításul szolgálhat Montaigne bölcsessége: „Ahogy az életem egyre rövidebbé lesz, mind mélyebbé és teljesebbé kell azt tennem”. Az öregek vigasztalásául szolgálhat, hogy életüknek nemcsak az emberek, hanem Isten is tanúja, aki az emberektől elmaradt elismerésnek nem marad adója.

A leggondosabb gyógykezelés sem háríthatja el a testi élet elmúlását, a *halált*. A halálról nemigen akar tudni a modern gondolkodás. Szereti

azt elfelejteni a rá nem gondolással, vagy pedig fásultan, elkerülhetetlen életjelenségnek tartja azt.

Am az ember számára a halál nemcsak biológiai jelenség. Szellemi lékénél fogva, az állattal szemben, egyedül az embernek van tudata a halálról, az elmúlásról, az időről; csak számára vannak olyan értékek és célok, melyek jelentőségét a halál sem halványíthatja el, sőt inkább erősíti azokat. Az pedig, hogy valaki hogyan, érdemesen-e, vagy hiábavaló módon töltötte el életét, minden öntudatos embert érintő és érdeklő kérdés.

Keresztény értelmezés szerint a halál a bűn büntetése, ugyanakkor a megváltás végleges lehetősége. A halál keserősége az ősatyának, Ádám bűnének a következménye. Ha bűnbánó és engesztelő lélekkel elfogadjuk, Krisztus értünk viselt halála kegyelmének részesévé válik, a kereszt áldás lesz a megváltott ember lelkén. Krisztusnak halálával és föltámadásával aratott győzelmének a bizonyosságával állíthatja Szent Pál: „A győzelem elnyelte a halált. Halál hol a te győzelmed? Halál, hol a te fullánkod? A halál fullánkja a bűn, a bűn ereje pedig a törvény. De Istennek hála, ő segít minket győzelemre Urunk, Jézus Krisztus által” (1Kor 15,55). Reánk, Krisztus testének tagjaira (Efesz 5,30) Krisztus kegyelme árad. „Ha egynek a bűnbeesése miatt oly sokan meghaltak, Isten kegyelme s az egy embernek, Jézus Krisztusnak kegyelmi ajándéka még bővebben kiárad sokakra. A kegyelemmel tehát nem úgy áll a dolog, mint az egy ember bűnével. Az ítélet ugyanis az egy miatt büntetést hozott, a kegyelem viszont sok vétékből megigazulásra vezet” (Róm 5,15–16).

A halál tehát nem megsemmisülés, hanem állapotváltozás, lelkünknek az örökkévalóság életébe való átmenete. Földi életünkben Jézusból állandóan a lelkünkbe áradó életerő az örökkévalóságban bontakoztatja ki teljes hatását, termi meg gyümölcsét. Példabeszéde szerint földi életünk hasonló a mennyegzőről hazatérő, urukat felővezve, égő lámpákkal való szolgálkhoz, hogy „azonnal ajtót nyissanak neki. Boldogok azok a szolgálk, kiket uruk érkezése ébren talál. Bizony mondom nektek: felövezi magát, asztalához ülteti és gondosan kiszolgálja őket” (Lk 12, 36–38). S az Üdvözítő halálunk órájában történő végső eljövételéről mondja Keresztes Szent János, hogy az Istennel szerető egyesüléshez jutott lelkek számára „ha betegségben vagy az évek előrehaladásával meghalnak, a földi élet nem a léleknek erőszakos kiszakítását jelenti, hanem szerető felszállást és találkozást, mely sokkal magasztosabb a lé-

lek korábbi felemelkedésénél s elég erős ahhoz, hogy a test szövédékét széttepje s a lelket drágalátos kincséhez emelje”.

Nem tudjuk, milyen körülmények közt következik be majd halálunk. Az Üdvözítőtől megkívánt éberség arra kötelez, hogy vigyázzunk lelkünkre, siessünk megszabadulni a lélek örök halálát okozó súlyos bűntől, s gyakran imádkozzunk alázatos bizalommal a jó halál kegyelméért.

A keresztény lelkiség kialakította a Krisztusért vállalt szenvedés vonzó ájtatosságát, a *keresztutat*. Ez az ájtatosság kiválóan alkalmas a szenvedés Krisztussal való elviselésére. A keresztút stációinál, állomásainál az ember rádöbben a szenvedés, megaláztatás valamelyik módjára, amelyet magára vállalt Krisztus, akitől semmi emberi nem állott távol, a bűnt kivéve.

Krisztus igazságtalan elítélésére, védtelen kiszolgáltatottságára emlékeztet a keresztút első állomása. Krisztus a mennyei Atya s az emberek iránti szeretetből szeretettel vállalja a keresztet, melytől mi emberek annyira vonakodunk. Őreá kell gondolnunk, ha a kereszt valamelyik módját viselnünk kell; lázadás helyett fogadjuk azt el szeretettel. Krisztus első eleste a kereszt alatt vigasztalásunkra, megerősítésünkre szolgál, amikor úgy érezzük, hogy megtorpanunk a ránk nehezedő kereszt súlya alatt.

Szűz Mária találkozása Jézussal arra figyelmeztet, hogy a Szűzanya is velünk van a szenvedésben. Példakép ő számunkra a kereszt Krisztussal való viselésében. Mária nem segíthetett szent Fiának. Cyrenei Simon kellenül vállalja a keresztet, Krisztus közelsége megkönnyíti annak terhét, s mindenkinek, aki készséges lélekkel vállalja a keresztet. Veronika gyöngédsége a Krisztussal való együttérzés és engesztelés szépséges példája.

Krisztus másodszori elesése türelemre figyelmeztet a hosszan tartó szenvedés, vagy a bűnbe való visszaesés esetére. Bűntudatra, mélységes bánatra indítanak az Üdvözítő Jeruzsálem leányaihoz intézett szavai: „Jeruzsálem leányai, ne miattam sírjatok, sírjatok inkább magatok és gyermekeitek miatt . . . Ha így tesznek a zöldelő fával, mi lesz a sorsa az elszáradottnak?” (Lk 23,28–31).

Krisztus harmadszori elesése arra int, hogy az idő és a követelmények változása esetén is éberséggel kell magunkra vigyáznunk az életünk végéig tartó állhatatosság kegyelmének az elnyeréséhez. Krisztus ruháitól való megfosztása, a földi, anyagi dolgok mulandóságára figyelmeztet. Elvesztésükért nem érdemes kétségbe esni. Krisztus keresztre fe-

szítése rossz hajlamaink, bűnös vágyaink keresztrefeszítését, az akarat felénk rendelt erejének győzelmét juttatja eszünkbe. Az értünk keresztben meghalt Krisztus imádásra készítet: „Imádunk Téged Krisztus és áldunk Téged, mert kereszted által megváltottál minket”. Krisztus szent tesétnek a keresztről való levétele s eltemetése halálunk órájára figyelemet s arra, hogy földi életünkkel kell kiérdemelnünk a föltámadás dicsőségét s a mennyei örök életet.

A VILÁGBAN NEM A VILÁGBÓL

Jórészt a szenvedés pozitív, elfogadó értékelése adott tápot a kereszténységnek tulajdonított világmegvetés vádjának. Eszerint a kereszténység szemében a világ rossz, a bűnnek és a kísértésnek a melegágya, abban az ember csak lelke állandó veszélyeztetésével élhet és munkálkodhat.

Ezzel szemben már Krisztus félreérthetetlenül meghatározta a maga és híveinek a világhoz való viszonyát. Krisztus két értelemben beszél a világról. Olyan jónak tartja azt, hogy az még bűnös állapotában is megérdemli a mennyei Atya szeretetét. „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy mindaz, aki benne hisz el ne vesszen, hanem örökké éljen. Isten nem azért küldte Fiát a világba, hogy elítélje a világot, hanem hogy üdvözljön általa a világ” (Jn 3,16–18).

Krisztus annyiban tartja rossznak s ítéli el a világot, amennyiben az nem tárul ki s nem fogadja be Istennek Fia hozzáküldésében megnyilvánuló végtelen szeretetét. „Aki hisz benne (Isten Fiában) azt (az Atya) nem ítéli el, de aki nem hisz, azt már elítélte, mert nem hitt Isten egyszülött Fiában (Jn 3,18).

A világra jött Isten Fia, Jézus nem volt aszkéta, mint Keresztelő János. Csak negyven napot töltött böjtölve s imádkozva a pusztában. Azt megelőzően, az emberek mindennapi életét élet, József műhelyében dolgozott. S nyilvános működése idején sem zárkózott el az emberek elől, hanem a velük való együttérzésnek, segítőkészségnek számtalan jelét adta. Akiket apostolaiul választott ki, azoktól sem kívánta, hogy

hagyják el eddigi foglalkozásukat. Péter Jézus feltámadása után, más tanítványokkal együtt, folytatja halász mesterségét (Jn 21,2–5).

Jézus „evangélium”-nak, azaz jó, örömdetes hírnek nevezte tanítását, mely kiáltó ellentét a buddhizmus világfájdalmas pesszimizmusával szemben. A talentumokról szóló példabeszédében világosan dicséri Jézus a serény, eredményes munkát. Rosszallását fejezi ki a tétlen ácsorgáson (Mt 20,7). Bár szerény, szegényes életet élt, nem vetette meg alkalomadtán a bőkezűbb költsékeztést sem. Első csodáját a kánai menyegző derűs hangulatában művelte. Betániában Máriát, aki drága nárdusz olajjal ken meg lábait, védelmébe veszi Júdás pazarlást emlegető méltatlankodásával szemben (Jn 12,3–8).

Krisztushoz hasonlóan, az apostolok sem állítják ellentétbe híveiket a világgal, amelyben élniök kell s amelyben a megváltás művén kell munkálkodniok. Szent Pál figyelmezteti híveit: „Ügyeljete, hogy senki rosszért rosszal ne fizessen, hanem szolgáljatok mindenben odaadással egymás javát és a többiekét. Legyetek mindig derűsek. Szüntelenül imádkozzatok. Adjatok hálát mindenért, mert Isten ezt kívánja mindnyájatoktól Krisztus Jézusban” (1Tesz 15–17). „Testvéreim, arra irányuljanak gondolataitok, ami igaz, ami tisztességes, ami igazságos, ami ártatlan, ami kedves, ami dicséretre méltó, ami erényes és magasztos” (Fil 4,8–9). „Örvendezetek az örvendezőkkel; sírjatok azokkal, akik sírnak. Éljetek egyetértésben. Ne legyetek fennhéjázók, hanem alkalmazkodjatok az egyszerű emberekhez” (1Tesz 1,12–16). Pál tudja, hogy a világban sok kísértés fenyegeti a jámbor embert, a hívőket, mégsem kívánja, hogy kiszökjenek a világból, hiszen az lehetetlenség (1Kor 9–11).

Szent Péter éberségre figyelmeztet a világban ordító oroszlán módjára kóborló gonosz lélek kísértéscivel szemben (1,5, 8–9). Ugyanakkor azt kívánja híveitől, „Viselkedjete helyesen a pogányok között, hogy – bár azzal rágalmaznak, hogy gonosztevők vagytok – jótetteitek láttára magasztalják majd az Istent” (1,2,12).

Nagy Szent Leó pápa az ősegyház keresztényeihez intézett beszédében egyenesen a teremtet világ nagyraértékelésére buzdít „Ébredj ember s ismerd fel természeted méltóságát. Emlékezzél arra, hogy Isten hasonmására teremtettél; habár az Ádamban megromlott, Krisztusban mégis visszaállított. Használd a látható teremtményeket úgy, amint használni kell azokat; amiként használod a földet, a tengert, az eget, a levegőt, a forrásokat és a folyókat; ami azokban szép és csodálatra méltó, vonatkoztasd a Teremtő dicséretére és dicsőségére . . . Tehát, ked-

veseim, nem arra intünk vagy javasoljuk, hogy nézzétek le Isten műveit, vagy valami a hitetekkel ellenkezőt találjatok abban, amit Isten jónak teremtett; hanem hogy ésszerűen és mértékkel használjátok a teremtmények minden fajtáját és ennek a világnak valamennyi ékességét” (Sermo in Nat. Dom. 7,2).

A kereszténység hosszas és következetes harcot folytatott a Keletről beszivárgott manicheizmussal, mely valami felsőbbrendű tudásra (gnózis) hivatkozva a Jó és Rossz világprincípiumot különböztette meg, s radikális és embertelen aszkézist hirdetett. Az üdvözülést a fizikai munkától, a hústól és bortól, valamint a nemző tevékenységtől való tartózkodásban látták.

A középkorban, a szerzetesrendek áldásos kulturális tevékenysége mellett, a szerzetesi tökéletesség elvének a világi emberek éltére való kiterjesztésének jelentős szerepe lett a világtól való elfordulásban, amit sokszor az áldatlan közviszonyok (a papság világias szelleme, pártviszályok, visszaélések) is igazolni látszottak. A világi élet gyökeres megvetése szól a „Krisztus követése” c. könyvből, melyet a legújabb időkig a keresztény tökéletesség magasiskolájának tartottak.

A világtól való elzárkózásnak a világi emberek nagy tömegének az Egyháztól való elfordulása lett sajnálatos következménye. XI. Pius pápa az Egyház botrányának nevezte a munkásosztály elszakadását. Az elvállaltalanodás elszomorító tényét az Egyháznak a II. Vatikáni Zsinaton történt önvizsgálata tette szélesebb körben tudatossá. Ugyanakkor szükségeseznek tartotta az Egyház és híveinek a világhoz való viszonyának leszögezését. Ezt különösen az „Az Egyházzal a mai világban” című zsinati okmány fejt ki, mely megbízható jellemzést is ad a mai világról. (Ebből idézünk a következőkben.)

„Manapság történetének új korszakát éli az emberiség. Jellemzik ezt a korszakot a mélyreható és gyors változások . . . A változásokat az ember értelme és teremtő tevékenysége idézi elő, de épp az emberre hatnak vissza, egyéni és közösségi nézeteire, vágyaira, gondolkodása és cselekvése módjára, mind a dolgokkal, mind az emberekkel kapcsolatban. Eszerint már igazi társadalmi és kulturális átalakulásról beszélhetünk, melynek következményei vannak a vallási életben is.”

„Mint minden növekedési válság, ez az átalakulás is nem csekély nehézségekkel jár együtt. Így miközben az ember mérhetetlen arányokban terjeszti ki hatalmát, nem mindig sikerül azt a maga szolgálatába hajtania. Miközben azon fáradozik, hogy mélyebbre hatoljon tudatának titkaiba, gyakran csak még bizonytalanabbnak mutatkozik önmaga iránt;

amikor lépésről-lépésre világosabban fölfedezi társas életének törvényeit, kétségek fogják el, hogy milyen irányt szabjon ennek az életnek.”

„Az emberiség még sohasem volt ennyire bővében a javaknak, ennyi lehetőségnek és ekkora gazdasági hatalomnak. Ámde a föld lakóinak óriási hányada még mindig éheznek, és nélkülözések közt gyötrődik, az emberek milliói pedig írni-olvasni sem tudnak. Az embereknek soha sem volt ilyen erős érzékük a szabadság iránt, mint ma, és közben mégis a társadalmi, meg a lelki szolgaság új formái jelennek meg. Miközben a világ oly határozottan felismeri a maga egységét és a szükségszerű összetartozásban mindenkinek mindenkítől való kölcsönös függését, ugyanakkor mégis roppant ellentétekbe sodorják az egymásra támadó erők . . . Mialatt a gondolatközlés egyre fokozódik, ezalatt meglehetősen eltérő értelmet öltenek a különböző ideológiákban még azok a szavak is, amelyeknek nagyjelentőségű fogalmakat kellene kifejezniük. Szorgosan törekszik az ember az anyagi ügyek tökéletesebb rendezésére, anélkül azonban, hogy egyúttal előbbre menne a szellemi-lelki haladás is.”

„E tényezők bonyolultsága zavart okoz és nagyon sok kortársunkat akadályozza abban, hogy valóban felismerjék a maradandó értékeket, és egyúttal kellőképp összehangolják az egészen újkeletűekkel.”

„A gondolkodásmódnak és a társadalmi szerkezetnek változása nyomán gyakran kérdésessé válnak a hagyományos értékek, főleg a fiatalok szemében, akiket lázadásra ösztökél a türelmetlenség vagy éppen a szorongás.”

„A dolgoknak ily gyors és gyakran rendszertelen változása, de még inkább a világ feszültségének mind elevenebb tudatosodása új ellentmondásokat és egyensúly-zavarokat szül, vagy növeli a meglévőket.”

„A modern világ egyszerre mutatkozik hatalmasnak és erőtlennek, képesnek arra, hogy megtegye a legjobbat, de arra is, hogy elkövesse a legrosszabbat. Működésében áll választani a szabadság és rabszolgaság, a haladás és visszaesés, a testvériség és gyűlölködés között. Ráébred továbbá az ember, hogy az ő kötelessége helyes irányba terelni azokat az erőket, amelyeket ő maga szabadított fel, amelyek eltiporhatják, de szolgálhatják is.”

„Az Egyház azt hirdeti, hogy minden változás változatlan valóságokon alapszik, és hogy mindezeknek végső alapja Krisztus, aki ugyanaz tegnap, ma és mindörökké.”

Az olyan optimizmus, amely minden bajt, fájdalmat, halált, bűnt a technikai és társadalmi fejlődés által véglegesen megszüntethetőnek

tart, utópisztikus és kereszténytelen. Keresztény meggyőződés szerint a különféle (fizikai, morális) rossz elleni küzdelem hozzátartozik az élethez, s a keresztény ember erkölcsi feladata a küzdés, amiért örök felelősség terheli. Ugyanakkor az élet, az emberi valóság reális szemlélete annak az elismerését is kívánja, hogy a baj, a rossz a világon és a történelmen belül, az ember határolt, kontingens látásánál fogva véglegesen nem szüntethető meg. Ha ez „pesszimizmus”, úgy ez a reális valóság, az ember méltóságának és lelki világának a szempontjából föltétlenül előnyösebb és komolyabb, mint az elérhetetlen jövő utáni ábrándozás. A nagy olasz író, Papinit, csak kora és korábbi működésének méltánylása menthette meg az egyházi elítéléstől, amikor az antik kereszténységben feltűnt és elítélt „apokatastázisz”-t felelevenítette, miszerint az ördög végül is megtér, a pokol megszűnik minden üdvözül.

A kereszténység szerint a végesség, a határoltság, a bűn, a halál valósága alázatos, hívő elfogadása hozzátartozik az ember lényegéhez. Elfogadásuk s az emberi lehetőség határáig menő küzdés ellenük a keresztény optimizmus lényege. „Krisztus Urunk azt mondja: Non veni pacem mittere sed gladium: Nem hoztam békét, hanem harcot. Az evangélium, mely életet hirdet, sürgeti a küzdelmet elsősorban saját rossz természetünk, másodsorban tökéletesedésünk külső akadályai, az emberiség haladásának ellenségei ellen. Ez a harc a szellemi harca; ez a harc a világosságnak és az erénynek a harca, mondjuk, ez a harc az ember harca az állat ellen” (Prohászka).

Ezt a harcot, ezt a küzdelmet hirdetik korunk pápái, XXIII. János, (különösen *Pacem in terris*) enciklikájában, VI. Pál pápa az emberi haladásról (*Populorum progressio*) szóló körlevelében. A körjük csatlakozó kereszténység pedig Krisztusnak az utolsó vacsorán az ő híveiért a mennyei Atyához intézett imájának a szellemét szolgálja: „Nem azt kérem, hogy vedd el őket (híveimet) a világból, hanem hogy óvd meg őket a gonosztól. Hiszen nem e világból valók ők, amint én sem vagyok a világból. Szenteld meg őket az igazságban: a te igéd igazság. Amint te küldtél engem a világba, úgy küldöm őket a világba” (Jn 17,15–19).

Így érthetjük, ha a „zsinat nagy tisztelettel tekint mindarra, ami igaz, jó és igazságos abban az igen sokféle intézményben, amit az emberi nem a maga javára alapított, és folyton-folyvást alapít. Kijelenti ezen felül, hogy az Egyház, amennyiben rajta múlik és küldetésével összefér, segíteni és támogatni akarja az összes ilyen intézményeket”.

SZERESSÉTEK EGYMÁST!

Azok között az értékek között, amiket a keresztény lelkiség a mai embernek juttat, kimagaslik a krisztusi szeretet ébren tartása. Szeretetszegény korban élünk! A „szeretet” a legtöbb mai ember ajkán egy feledésbe ment eszmény utáni vágyakozást, nem tartalmilag átélt élményt jelent. A „szeretet” szép név, mely zavarba hoz, ha jelentése után érdeklődünk.

A középkori közösségi élet felbomlásával, a szeretet is egyre inkább megfogyatkozott jelentésében és értékében. Nem sok idő kellett ahhoz, hogy az újkori gondolkodás kétségbe vonja, hogy a szeretet egyáltalában az ember természetes igénye lenne. Az angol filozófus szerint az ős-társadalom emberének alapösztöne az önzés, társadalma mindenki háborúja mindenki ellen. Csak a tudatosan megkötött szerződés rendezte a közérdek alá az ember eredeti önző, támadó ösztönét. A felvilágosodás reprezentáns filozófusa, Kant köszönyös a szeretet eszméje iránt, érzésre hivatkozó parancs helyébe nála az ész kötelességét hirdető követelménye lép. Nietzsche szerint pedig a szeretet hirdetése a kereszténység merénylete az erő ős-i természetes ösztöne ellen.

Nem csodálhatjuk, ha a „bölcsek” leértékelő véleménye nyomán felszabaduló ösztön a józan belátás s az emberséges érzés gátjait áttörve vadságban tombolta ki magát a világháborúk vérzivatarában s a házas-ság válságában, szülők és gyermekek, korosztályok s társadalmi rétegek egymás iránti bizalmatlanságában és gyűlöletében mindmáig érezteti jelenlétét. A technika nyújtotta lehetőségek kiaknázására irányuló korszellelem a szervezés intellektuális művelete mellett, állandóan érzi a köz-

jó iránti felelősség és együttérzés hiányát, a szeretet őszinteségét és közvetlenségét.

Amellett a tapasztalat mellett, hogy együttérzéssel sokkal többre jut a társadalom, mint a széthúzó erők szétválasztó hatásával, szól a modern gyermekgyógyászat és örökléstan, mely a szeretetigényt az ember eredeti ösztöneiként igazolja. A kisgyermek szeretetigényét édesanyja iránt a leggondosabb állami nevelés sem pótolhatja. Az ész mégoly kiváló eredményei mellett sem tagadhatjuk le emberi lényünk szeretetigényét.

Persze szeretetigényünket nem csálhatjuk meg olyféle szeretet pótlékokkal, melyek a szeretet látszatával az önzés kielégíthetetlen mohóságát takargatják. Nem igazi szeretet az ösztönös rokonszenv valaki valamilyen tulajdonsága iránt, melyet eloszlat az illető egyéb nem rokonszenves tulajdonságainak a megismerése. Nem érdemli meg a szeretet szép nevét az érzéki vonzalom, mely csupán önmaga kielégítésére vágyódik a másik személy után. Nem szeretet, hanem az önzés raffinált formája a viszonzás elvárásával tett szívesség, jócselekedet. Nem szeretet, hanem önző számítás és önbiztosítás az elkeseredés csillapítására juttatott alamizsna. Nem az igazi szeretet bizonyossága, hanem az önmagát deldelgető önzés elképzelése a jócselekedet kellemes érzésének a keresése.

Közelebb visz a nevére érdemes szeretethez a részvét érzése, ha a szenvedő embertárs tevékeny segítésére készlet s nem a bennünket is érhető megpróbáltatás aggodalma indít a segítésre. A részvét érzésében még valami maradványa van az emberi összetartozás és sorsközösség eredeti tudatának.

Ha a gyűlölet bomlasztó hatalma elleni védekezés a szeretet nélkülözhetetlenségének a belátására készlet, valóban értékes, emberhez méltó szeretetre csak az önzés feladásával juthatunk. Az önző ember nagy tévedése, hogy a kitárulástól, adakozástól önmaga elszegényülését félti. A helytelenül fejlődött önszeretet érzéketlenné, közönyössé tesz a köz érdeke, java iránt. Ha ilyenféle kötelességet mégis teljesít, azt a maga nyugalma, háborítatlansága biztosítására teljesíti. Erő fenntartása helyett azonban az önzés gyöngít, elsorvaszt, a józan belátás elhomályosításával az ösztön kíméletlenül igyekszik léte fenntartására.

Nem vonható kétségbe az ember társas természete, társas életre rendeltetése. Önmagához s a társadalomhoz kötöttségénél fogva, az önszeretet és a felebaráti szeretet nincsenek egymással ellentétben, hanem kiegészítik egymást, amit Krisztus Urunk is megerősített a főparancsollal: „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat.”

A társadalom igazi javát nem az önállótlan tömegember, hanem a személyiségében, öntudatában, felelősségtudatában fejlett ember szolgálja. Nem a pesszimisták, az örökké zúgolódó és elégedetlen emberek a társadalom igazi értékei, hanem a lét, az élet bőségét önmagukban örvendezve átélő derűs lelkű emberek, akiket önmaguk lelki gazdagsága kitarulásra, közlésre, adásra készítet. Az igazi személyiség nem az önelégült, hanem a közlékeny ember, aki míg a köznek ad, önmaga értékét éli át. Átéli a szelídek, az irgalmaslelkűek, békeszerető emberek evangéliumi boldogságát.

Míg az önző ember kapni akar anélkül, hogy adna, a szerető lélek boldogan adakozik anélkül, hogy viszonzásra várna. Mindaz, ami erőnket fokozza, örömmel, boldogsággal tölt el. A szerető lélek erőfeleslegében boldog, örvend, ha adhat, segíthet. Kétségtelen a hozzánk való hasonlóságnak és a személyi kiválóságnak vonzó ereje. Az igazi szeretet azonban nem egyes kiválóság hatására mozdul meg, hanem a másik embert egész személyében fogja át s javát akarja. Míg az igazi együttérzés nélküli, merő udvariasságból mondott vigasztalás inkább megbánt, mint vigasztal, az őszinte lélekből, szívből áradó szeretet fölemeli a kislelkűt és csüggetteget, életkedvet és erőt önt a lemondó, kétségbeesett emberbe. Az őszinte szeretet bizalomra indít, segítő kéz módjára emel és ment; nem nyom el, hanem a biológiai vérátömlesztéshez hasonló lelki felpozsúlyást és gyógyulást ad.

Ha a szeretet ilyen jellemzése idegenszerűen hat s patetikus szóáradatnak tűnik, annak oka, hogy elsorvadásában elfelejtettük már a szeretet végső forrását. A jellemzett szeretet nem az általános emberi-, faji- vagy osztályszolidaritás megnyilvánulása, hanem Isten ajándéka, mely hívően befogadó lelket, szívet tételez fel. Egyedül Isten olyan gazdag, aki a megfogyatkozás félelme nélkül adakozhat. Ha lelkünk nyitva áll Isten kegyelmének befogadására, Isten mindent átölelő szeretete kitarulásra, önátadásra készítet bennünket. „A nekünk ajándékozott Szentlélekkel kiáradt szívünkbe az Isten szeretete” (Róm 5,5).

Isten gyermekei Isten szeretetében és szeretetéből élnek. Az igazi szeretet Isten szeretetének köztünk való megjelenése. Ez történt Jézus Krisztus személyében, aki isteni Szívének szeretetét akarja hívein keresztül a világba sugároztatni. „Ez az én parancsom – mondotta Ő az utolsó vacsorán –, hogy szeressétek egymást, ahogy én szerettelek titeket” (Jn 15,12). Az isteni szeretet erejének fenntartását Krisztus híveire bízta. Ez a szeretet mindent átfog, nem ismer osztály-, faji vagy országhatárt. Nem az illetékesség megállapítása után érdeklődik, hanem indíttatva

érzi magát minden emberarcot viselő lény testi-lelki bajának a megsegítésére. Nem torpan meg az ellenség megsegítésének a parancsánál sem. Nem felejtí el az Apostol szavát: „Ha ellenséged éhezí, adj neki enni, ha szomjazí, adj neki inni. Ha ezt teszed, izzó parazsat raksz a fejére. Ne engedd, hogy legyőzzön a rossz, inkább te győzd le a rosszat jóval” (Róm 12,20–21). „Aki embertársát szereti, a többi törvényt is megtartja . . . Ami egyéb parancs még van, mind ebben az egyben tétőződik: „Szeresd embertársadat, mint saját magadat” (Róm 13,8–10).

Nem ritkán áldozatot kíván tőlünk a szeretet. Az istenhívő lélek erre is hajlandó annak tudatában, hogy az áldozat megtermi gyümölcsét, ha nem is ezen a világon, föltétlenül az örökkévalóságban. Segítı készségét nem az áldozat mértékétől teszi függővé, hanem Krisztus szavának a követésétől: „Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint aki életét adja barátaiért” (Jn 15,13).

Gyakran érte már a keresztény szeretet tanát az a vád, hogy az megmarad az érzés ingatag világában, de nincs alkotó, tevékeny ereje. Ezt a vádat azonban csak egy sorvatag, külsőséges kereszténység vállalhatja. A Krisztushoz hív kereszténység kórházak, szegényházak létesítésével tett bizonyosságot a nyomor enyhítésére irányuló szeretetének. Nemcsak De Paul Szent Vince gyakorolta ezt egykor, de gyakorolja azt ma is az indiai Terézia anya. Ma is értesülhetünk arról, hogy templomaiban nyújt menedéket a keresztény szeretet a hajléktalanoknak.

Nem lehet a szeretet emlegetésével az igazságosság követelményeit kijátszani. A II. Általános Püspöki Színódus kijelenti: „Nem hunyhátunk szemet súlyos igazságtalanságok előtt, amelyek szinte átszővik az egész világot, mint amilyen a kolonializmus, az elnyomás, vagy megrogzított rossz szokások. Ezek elfojtják a szabadságot, az emberiség nagyrésze számára pedig lehetetlenné teszik, hogy igazságosabb és testvéribb világot építsen fel, és annak javaiban igazságosan részesüljön”.

Miként a kereszténység hősi kezdetén, ma is érvényes Szent Pál szava, miszerint minden másnál értékesebb adomány a szeretet. A krisztusi szeretet nem szép szó, hanem tett, cselekedet. „Szólhatok az emberek vagy az angyalok nyelvén, ha szeretet nincs bennem, csak zengő érc vagyok vagy pengő cimbalom” (1 Kor 13). Minden más mulandó, a szeretet örökkévaló. A gyűlölködés szításával szemben a krisztusi kereszténység éneke:

Hiszek a szent Szívben és szeretetében

Hiszek a lelkeknek szent közösségében

Hiszek a szeretet végső győzelmében.”

(Prohászka Ottokár)

KRISZTUS AZ EGYHÁZBAN

Krisztus követése a keresztény élet értelme és célja. Ez a cél azonban csak akkor valósul meg, ha a valóságos s nem valami képzelt Krisztus követésében áll. A történelem és a tapasztalat bizonyossága szerint sok emberben megvan a hajlandóság, hogy Krisztusban a maga egyéni vágyai, hajlamai megvalósítóját lássa. Így jöttek létre a különböző értelmezésű Krisztus-képek, amilyen az erkölcsprédikátor, a bűnösöket pártfogoló, a társadalomreformátor Krisztus alakja – amelyekből éppen a lényeg hiányzik: az Istenhez Közvetítő és a Megváltó Krisztus valósága. Az önkényes Krisztus-értelmezésekkel szemben szükségünk van olyan tárgyilagos, megbízható értékmutatóra, mely biztosítékot nyújt Krisztus valóságáról, eredetiségéről. Ilyen a Krisztustól alapított s Krisztust közvetítő Egyház.

A II. Vatikáni Zsinat nagyjelentőségű tette az Egyház fogalmának Krisztus, az Istenember misztériumával való kapcsolatának tudatosítása és elmélyítése. A Zsinat az Egyházzal szóló rendelkezése szerint: „Szent Egyházát, a hit-remény-szeretet közösségét az egyetlen Közvetítő, Krisztus látható szervezetként alapította meg ezen a földön, és tartja fenn szüntelenül. Ennek útján árasztja mindenkire az igazságot és a kegyelmet. De nem kell két dolognak tekintenünk a szerves rangsorával el látott társaságot és Krisztus titokzatos Testét, a látható gyülekezetet meg a lelki közösséget, a földi Egyházat meg a mennyei javakkal meg ajándékozott Egyházat. Ezek egyetlen összetett valóságot alkotnak; olyat, amely emberi és isteni clemből áll. Következőleg nem felszínes megfelelés alapján hasonlít az Egyház a megtestesült Ige titkához. Amint

ugyanis a fölvevett természet fölbonthatatlanul egyesült az isteni Igével, és így az üdvösség elválaszthatatlan élő szerveként szolgál neki, ugyanilyen módon szolgál az Egyház társadalmi szervezete az őt életető Léleknek, Krisztus Lelkének – a Test növekedésére” (Ef 4,16).

A feltámadott és megdicsőült Krisztus az Egyházban és az Egyház által folytatja üdvözítő művét „Most az Atyának jobbán ül és folytonosan munkálkodik a világban, hogy elvezesse az embereket az Egyházba, általa szorosabban magához kösse őket, saját testével-vérével táplálja és részeivé tegye a saját megdicsőült életének”.

Krisztus egyetlen Egyháza egy, szent, egyetemes és apostoli. Föltámadása után az Üdvözítő Pétert tette meg az Egyház pásztorává (Jn 21,17); őreá meg a többi apostolra bízta, hogy terjesszék és igazgassák azt (Mt 28,18 kk). Az Egyház Istennek az emberek közt épült hajléka (Jel 21,3).

Egyházával azonosnak jelentette ki magát Krisztus a keresztyényeket üldöző Saulnak (ApCsel. 9,5), aki megtérése után azt vallja: „Élek, de már nem én élek, hanem Krisztus él énbenem” (Gal 2,20). Krisztus él, működik Egyháza tagjainak bensőséges életében. Ő az Egyház feje, mellyel Szentlelkét közölte. „Már nem vagytok idegenek és jövevények – hirdeti az Apostol híveinek –, hanem az Isten országának polgárai és családjának tagjai. Apostolokra és prófétákra alapozott épület vagytok, a szegletkő maga Krisztus Jézus. Ő tartja össze az egész épületet, belőle nő ki az Úr szent temploma. Ti is benne épültök egybe a Lélek közreműködésével az Isten hajlékává” (Ef 2,19–22).

Fölhasználva már az ókori társadalomszemléletnek a társadalmat élő szervezethez, testhez hasonlító tanítását, a hívek egységét Krisztusban Szent Pál titokzatos testnek mondja. Az Atya „mindent lába alá vetett, őt magát pedig az egész Egyház fejévé tette: ez az Ő teste és a teljessége annak, aki mindenben mindent teljessé tesz” (Ef 1,22–23). Hogy szünet nélkül megújuljunk őbenne „lelkéből adott nekünk – állítja a Zsinat – és az egy és ugyanazon valakiként lakozik a Főben és a tagokban. Úgy élteni, egyesíti és mozgatja az egész testet, hogy tevékenységét ahhoz a szerephez hasonlították a szentatyák, amelyet az életelv, azaz a lélek tölt be az emberi testben”.

Krisztus titokzatos teste mellett az Egyház lényegét a Zsinat az „Isten népe” kifejezéssel is megjelöli. Ezzel tudatosítani kívánta, hogy az ószövetség örökébe az újszövetség népe lépett. „Minden ember kedves az Isten előtt, ha eltölti Isten félelme s igaz tetteket visz végbe” (ApCsel 10,35). „Ám Istennek úgy tetszett, hogy ne külön-külön szentelje meg és üdvözítse az embereket, hanem olyan néppé tegye őket, mely őt igazság-

ban elismeri és szentül Neki szolgál.” E messiási népnek feje Krisztus „aki halált szenvedett vétkeinkért és föltámadt megigazulásunkért” (Róm 4,25). „Ezt a népet jellemzi az Isten fiainak méltósága és szabadsága: Az Isten fiaié, akiknek szívében úgy lakik a Szentlélek, akár a templomban. Krisztus, az emberek közül való főpap, Isten népét Istennek, Atyjának országává és papjaivá tette” (Jel 1,6).

A hívek általános papsága a szolgáló, hierarchikus papsághoz van rendelve, bár attól lényegesen különbözik. A hivatalosan szolgáló pap hatalma folytán kormányozza Isten népét, Krisztus személyében mutatja be az Oltáriszentség áldozatát. A hívek viszont – királyi papságuk erejével – közreműködnek a szentmiseáldozat följajlásában, és a szentségek fölvételével az imádsággal, hálaadással, szent életük tanúságával, önmegtagadásukkal és tevékeny szeretetükkel gyakorolják papságukat.

Isten szent népe Krisztus prófétai tisztében is részesedik, amikor főleg a hit és a szeretet élete által tesz tanúbizonyságot róla. Isten népét a Szentlélek nemcsak a szentségek által szenteli meg és ékesíti erényekkel, hanem ajándékainak tetszése szerinti szétszórásával is. A Lélek ajándékai a karizmák, a híveket különféle munkák és feladatok vállalására készséggé tevő adományok.

„Isten új népébe valamennyi ember meghívást kap. Következésképp ezt a népet, noha mindig egy és egyetlen, ki kell terjeszteni az egész világra és minden történelmi korszakra, hogy megvalósuljon az Istenakarta cél: Ő kezdetben egynek alkotta meg az emberi természetet, és elhatározta, hogy végül is egybegyűjti szétszóródott gyermekeit”. Ezért küldötte el Fiát és Fiának a Lelkét, hogy a hívek egyek legyenek az apostolok tanításában és közösségében, a kenyértörésben és az imádságban” (ApCsel 2,42). Az Egyház közösségébe azok iktatódnak be teljesen, akik Krisztus Lelkét hordozzák magukban, elfogadják az Egyház egész rendjét meg az üdvösségnek az Egyházban létesített összes eszközeit és az Egyház látható szervezetében összekapcsolódnak Krisztussal, aki a pápán és a püspökökön át kormányozza az Egyházat. Az Egyház tudja, hogy többféle szálon át összekötve van azokkal, akiket megkeresztelt voltaként a keresztény név díszít, bár nem vallják a teljes hitet vagy nem tartják meg a közösségbeli egységet Péter utóda alatt”. Az Anyaszentegyház az egyesülés vágya eléréseért „szüntelenül imádkozik, reménykedik és dolgozik megtisztulásra és megújulásra buzdítja fiait, hogy Krisztus jele egyre tündöklöbben ragyogjon az Egyház arcán”.

Krisztus Urunk különböző szolgáló tisztségeket alapított Egyházában. Amint rendelkezése szerint Szent Péter és a többi apostol egy

apostoltestületet akotott, hasonlóképpen kapcsolódnak egymáshoz a római püspök Szent Péter utóda, meg a püspökök, az apostolok utódai. A kollégiumnak vagyis a püspöki testületnek csupán akkor van hatalma, ha egyetért a római pápával, Péter utódával, a testület fejével. Amidőn a püspökök a római püspökkel közösségben tanítanak, mindenkinek úgy kell tisztelnie őket, mint az isteni és a katolikus igazság tanúit. A híveknek pedig akarati és értelmi engedelmességet kell tanúsítaniuk minden Krisztus nevében előterjesztett hit- és erkölcstani nyilatkozat iránt. A csálhatatlanság adományának az isteni Megváltó akarata szerint meg kell lennie az Egyházban, mint az isteni kinyilatkoztatás örzőjében.

A kormányzati tisztségek viselői mellett a világi híveket a keresztség „Isten népévé rendelt krisztusi papi, prófétaí és királyi hivatalának részeséivé tett, mindegyiküket a maguk módján”. „Az Isten népében összegyűlt és Krisztusnak egy Testben egy Fő alá helyezett világiak – akárkik is – arra vannak hivatva, hogy élő tagként az Egyház növekedésére és folytonos megszentelésére fordítsák minden erejüket, ahogy a Teremtő jótéteményéből és a Megváltó kegyelméből kapták.” „Jézus Krisztus az örök Főpap a világiak által is folytatni akarja tanúbizonyosságtételét és szolgálatát. Evégett megeleveníti őket Lelkével és szüntelenül hajtja őket minden jó és tökéletes munkára”. A Zsinat határozata szerint a világiak apostolkodásáról „A mi korunk nem kisebb buzgóságot igényel a világiaktól, sőt a mai viszonyok sokkalta fokozottabb és szélesebb körű aposotolkodást kívánnak tőlük. Mert az emberek napról napra növekvő száma, a tudomány és a technika haladása az emberek között egyre szorosabbá váló kapcsolatok nemcsak mérhetetlenül kitágították a világiak apostolkodásának nagyrészt csak öelöttük nyitva lévő területeit, hanem olyan új problémákat is vetettek föl, amelyek megkívánják az ő szakértelmüket és érdeklődésüket”.

Miként Krisztus, az Istenember a történelem valóságában élt és működött, továbbélésében Egyházában is osztozik a történelmi változások hullámozásában. Krisztus szegénységben és üldözés közepette vitte végbe a megváltás művét. Ő a bűnt nem ismerte, azért jött, hogy az emberek bűnét kiengesztelje. Mint emberekéből álló közösség, „az Egyház viszont bűnösöket is foglal magában és így egyszerre szent is és folyton megtisztulásra is szorul: a bűnbánatnak és a megigazulásnak útját járja szüntelenül”. De megpróbáltatásaiban sem tűnt el az Egyház a föld színéről, bizonyoságául a benne működő isteni életelvnek és életcrőnek. A földön zarándokló Egyház tudja és átérzi, hogy még nem jelent

meg Krisztussal a végső megdicsőülésben. Afelé haladva, a mai kor emberének bizonytságot igyekszik adni arról, hogy a tekintély a szolgálatban, az erő a szeretetben van, miként azt az Egyház feje búcsúbeszédében kinyilatkoztatta: „Arról ismeri meg majd mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretettel vagytok egymás iránt” (Jn 13,35).

III. A MEGSZENTELŐ ÉS VIGASZTALÓ LÉLEK

KRISZTUS ÉS A SZENTLÉLEK

Isten nemcsak megváltotta a világot Krisztusban, Szentlelkét is kiárasztotta a világra. Mind a három isteni személy közölni akarja magát és áthatni az emberi lelket, hogy működésével az isteni hasonlatosság képét benne kialakítsa, átistenítse. Hitünk tanúsága szerint Istenben a természet egységében három személy van. A szellemi valóság képességei, az értés és az akarat. Ezek alapján tartjuk a szellemi lényt személynek s különböztetjük meg az értelmetlen lényektől. A véges szellemi lényeknél az értelem és az akarat működése átmeneti, mulékony jellegű; az isteni lét gazdagsága az értelem és az akarat maradandó tevékenységében nyilvánul meg, a három isteni személyben. Az Atya önmagát megismerve önmaga lényegének tökéletes mását hozza létre, a Fiút, akit értelmi eredete miatt Igének, Bölcsességnek is nevezünk. Az Atya és Fiú kölcsönös ismeretéből eredő szeretet az isteni szeretet, a Szentlélek. Mindhárom személy egyenlő birtokosa az isteni természetnek, annak minden tökéletességével, amint azt dicsőítő imánk kifejezi: Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és Szentléleknek.

Az isteni személyeket nemcsak a belső élettevékenység különbözősége különbözteti meg egymástól, hanem a világhoz való külső tevékenység is. Bár minden a világon létesülő működés mindhárom isteni személy közös műve, mégis valamelyik isteni személyt határozottabban kifejező működése alapján a teremtetést az Atyának, a megváltást a Fiúnak, a világ megszentelését a Szentléleknek tulajdonítjuk.

A Szentlélek már az ószövetségben is megnyilvánult. Az Ő sugalmazásából szóltak a próféták. Azonban tökéletesebben Jézus működésében,

szavaiban s az általa történt küldésben ismerte meg a világ a harmadik isteni személyt, a megszentelés és vigasztalás Szentlelkét.

Krisztust, az Istenség második személyét embervoltában minden teremtetett lénynél nagyobb szeretettel és odaadással vette körül a Szentlélek. Ő alakította ki Jézus emberi testét a Boldogságos Szűz méhében, mint azt az Ige megtestesülését hírül adó angyal szavaiból tudjuk: „A Szentlélek száll rád és a Magasságos ereje borít be árnyékával. Ezért a születendő Szentet is az Isten Fiának fogják hívni” (Lk 1,35). Erre emlékezve imádkozzuk a Hiszekegyben Jézusról, hogy „fogantatott a Szentlélektől, született Szűz Máriától”. Ugyanakkor megajándékozta a Szentlélek Krisztus emberségét minden kegyelem és erény gazdagságával, kenetével. Ezért mondja Jézus önmagára vonatkoztatva a próféta jövedölését: „Az Úr Lelke van rajtam, mert felkent engem” (Lk 4,18).

A Szentlélek tanúskodik Jézusról, mint az Istentől megígért Messiásról, midőn galamb alakjában megjelenik megkeresztelésekor. A Szentlélek szólott Jézus tanításában s működött csodatetteiben, amint arról az Üdvözítő maga tanúskodik: „Ha én Isten Lelkével üzöm ki a gonosz lelkeket, akkor elérkezett hozzátok az Isten országa” (Mt 12,23). S az emberi lélek bűnös megátalkodottságára figyelmeztet: „ha a Szentlélek ellen beszél, nem nyer bocsánatot sem ezen, sem a másvilágon” (Mt 11,23-24). A Szentlélek működött közre Krisztus áldozati halálánál, amint azt Szent Pál kifejezi, Krisztus áldozatát az öszövétségekkel veti egybe: „Ha a bakok és bikák vére, meg az üsző hamva a tisztátalanokat hintve külsőleg tisztára szentel, mennyivel inkább megtisztítja lelkiismeretünket a holt cselekedetektől Krisztus vére, aki az örök Lélek által saját magát adta tiszta áldozatul az Istennek” (Zsid 9,13-14).

Jézus a Szentléleknek tulajdonítja megváltói működésének eredményét s annak eljövételét várja művének fenntartását. „Én igazságot mondok: Jobb nektek, ha én elmegyek. Mert ha én nem megyek el, a Vigasztaló nem jön el hozzátok. Ha azonban elmegyek, elküldöm hozzátok... Sok mondanivalóm volna, nem vagytok azonban elég erősek hozzá. Mikor azonban eljön Ő, az Igazság Lelke, elvezet titeket a teljes igazságra. Nem magától fog szólni, hanem azt mondja majd, amit hall és a jövendőt fogja hirdetni nektek” (Jn 16,7-13).

Jézus Krisztus isteni természete az Atyával közösen eredezteti a Szentlelket. Küldését a világra Krisztus emberi természetének a szenvedésével érdemelte ki. A Szentlélek csak Krisztus emberségének megdicsőülésével jöhetett el, amint azt Jézus az egyik ünnepnap fennhangon

hirdette: „Aki szomjazik, jöjjön hozzám és igyék. Aki hisz bennem, annak bensejéből – ahogy az Írás mondja – az élő vizek forrásai fakadnak.” Az evangélista értelmezése szerint Jézus „ezt arról a Lélekről mondotta, melyet a benne hívők kapnak meg, a Lélek még ugyanis nem jött el, mert Jézus nem dicsőült még meg” (Jn 7,37–39).

Jézus mennybemenetele után a tizedik nap alászállott az Atyától és a Fiútól küldött Szentlélek. Működésére az apostolok, akik jelenlétében nehezen fogták fel az Általa közölt tanítást, megértették az Úr Jézus által hirdetett igazságokat, miként azt önmaga megígérte: „A Vigasztaló, a Szentlélek pedig, akit az Atya küld az én nevemben, megtanít titeket mindenre és eszetekbe juttat mindent, amit mondtam nektek” (Jn 14,26). Megadta nekik az erőt is az igehirdetéshez és a tanúságtételhez, amit szintén megígért az Üdvözítő: „Amikor leszáll rátok a Szentlélek, erőt nyertek, és tanúim lesztek Jeruzsálemben, meg egész Judeában és Szamáriában, sőt egészen a föld végső határáig (ApCsel 1,8).

A Szentlélektől közölt erővel hirdeti Péter Pünkösd napján a Jeruzsálemben összesereglett népnek, mely a sok nyelven beszélő apostolokat ittasoknak tartotta: „Zsidó férfiak és Jeruzsálem lakói mind. Vegyétek tudomásul és hallgassátok meg szavamat. Nem részegek ezek, amint vélitek, hisz a napnak még csak harmadik órájában vagyunk, hanem ez az, amiről Joel próféta szólt: Az utolsó napokban, úgy mond az Úr, kiárasztom lelkemet minden emberre . . . Kiárasztom lelkemet ezekben a napokban, hogy profétáljanak. Csodákat teszek fenn az égben és jeleket adok lenn a földön”.

A korábban félénk Péter Krisztus feltámadására utalva mondja: „Ezt a Jézust támasztotta fel az Isten, ennek mi mind tanúi vagyunk”. Arra a kérdésre „mit tegyünk hát? – feleli: tartsatok bűnbánatot és keresztteljedjék meg mindegyiktek Jézus Krisztus nevében bűneitek bocsánatára. Így megkapjátok a Szentlélek ajándékát” (ApCsel 2,14–38).

A Szentlélekistenben, aki Krisztus emberi természetét csodálatos ajándékaival és kegyelmeivel elárasztotta, az ő mennybemenetele óta Egyházában működik, amint azt Pál apostol hirdeti: „A test ugyan egy, de sok tagja van, a testnek ez a sok tagja azonban mégis egy test. Így Krisztus is. Mi ugyanis mindnyájan egy Lélekben egy testté lettünk a keresztségben: akár zsidók, akár pogányok, akár rabszolgák, akár szabadok. Mindannyiunkat egy Lélek itatott át” (1 Kor 12, 12–13). Ez az egy Lélek hatja át és tartja fenn a természetfölötti életet az Egyház mindegyik tagjában.

LELKÜNK LELKE

Krisztus nemcsak vérét ontotta értünk, Lelkét is adja nekünk. A barátság lélekközléssel jár. Barátait, híveit Jézus Szent Lelkének lelkületével ajándékozta meg „Mily sokat tesz a jó lélek, az a jóindulatú lélek, a hívő lélek, mely szemét megnyitja a hit világosságának; az aggódó lélek, mely üdvéért reszket; a lelkiismeretes lélek, az élet nagy földatainak teljesítésében! Ha jó, derült lelkünk van, akkor csillagfény és nap-sugár az életünk, de ha elborult a lelkünk, akkor egész világunk borús, bosszantó és unalmas . . . Lelkünk az elfogultságnak, a szeretetlenségnek, lemondásnak, gyávaságnak lelke s a Szentlélek jó lelket ad e helyett” (Prohászka).

A Lélek behatol és megragadja a legbensőbb életet. „Ahogyan a lélegzettél behatol a levegő a test belsejébe, úgy hatol a Lélek által Isten ereje az emberi létbe s átalakítja azt . . . A Lélek műve, ha az ember valamely igazságot magáévá tesz, amit nem lett volna képes magától megérteni; érzés támad benne, amire különben nem volna képessége; tapasztalja az isteni közelséget, amihez magától sosem jutott volna el. Ez a Lélek működik itten” (Guardini).

A lelki élet célja az Istennel való egyesülés, Istennek lélekben és igaszágban történő imádása által. Ha néha nehéz lelkünket Istenhez emelni „gyöngeségünkben segítségünkre siet a Lélek . . . Maga jár közben értünk szavakba nem önthető sóhajtozásokkal. Ő, aki a szíveket vizsgálja, tudja, mi a lelkünk kívánsága, mert Isten tetszése szerint jár közben a szentekért” (Róm 8,26–27). A Szentlélek segít Jézus nevének áhítatos kimondására. „Senki sem mondhatja: Jézus az Úr, csak a Szent-

lélek által” (1 Kor 12,3). Ő indít az imára, Ő segít arra, hogy mit és hogyan kérjünk Istentől. Ha imánkban vigasztalást és gyönyörűséget találunk, ha elmélkedésünk valamelyik gondolata különösen megragad bennünket, ha érezzük lelkünk átváltozását az ima, elmélkedés lelki olvasmány nyomán – mindez a Lélek műve lelkünkben. A Szentlélek adja meg a lélek nyugalmát, békéjét és örömét az Istenben.

Az isteni személyek közül a Szentléleknek juttatjuk a „szent” nevet, bár szent az Atya és a Fiú is. Azonban az emberi lélek megszentelése főképpen a Szentlélekisten műve, ő a „megszentelő”. A természetet nem leromboló, hanem magasabb, természetfölötti szintre emelő műve a lélekben a megszentelő kegyelem, az isteni élet közlése az emberi lélekkel, mely által az Isten gyermekévé válik s a mennyország örökösévé. Ez az örökség azonos azzal, amiben Isten Fiának része lett, amiért imádkozott főpapi imájában: „Atyám, dicsőíts meg engem magadnál azzal a dicsőséggel, mely enyém volt Tenálad, mielőtt a világ lett” (Jn 17,5).

A lélek fenséges, természetfölötti állapotának kialakítója a Szentlélek. Ő a „kegyelem Lelke” (Zsid 10,29). „A Lélek maga tesz tanúságot lelkünkben, hogy Isten gyermekci vagyunk” (Róm 8,15). A megszentelő kegyelem állapot, melyben megmarad a lélek, míg csak súlyos (halálos) bűnt nem követ el.

A megszentelő kegyelem állapotában lévő lélek tevékenységei a természetfölötti cél, az örökkévalóság felé irányuló *természetfölötti erények*. A természetes erények hordozói az ember természetes lelki képességei, az értelem s az akarat. Természetfölötti érdekű működésükhöz természetfölötti megerősítésre van szükségük. A természetfölötti készségek az üdvösséges jó megtételére a természetfölötti erények. A megszentelő kegyelemmel öntetnek a lélekbe s a velük ellentétes bűn szünteti meg őket, a természetfölötti hit kivételével. A természetfölötti erényeket érti Szent Pál, mikor Timóteust buzdítja: „Törekedjél igazságos lelkületre, életszentségre, hitre, szeretetre, türelemre és szelídségre. Vívj meg a hit jó harcát, szerezd meg az örök életet, hiszen erre kaptál hivatást” (1 Tim 6,12). Egyik természetfölötti erény sem működik gépiesen, hanem az ember tudatos, szándékos, néha nem csekély küzdelmet igénylő közreműködését kívánja meg. Mégsem tisztán az emberi igyekezet, gyakorlat eredménye az, mint a természetes erény, hanem a természetfölötti életet adó Szentlélekisten műve, aki a megszentelő kegyelemmel közli a természetfölötti erényeket és ajándékait is. Az utóbbiakról még külön elmélkedünk.

Ehelyütt meg kell említenünk az erények közül az *istenies erényeket*,

melyek – mint nevük mutatja – közvetlenül magára az Istenre irányulnak, bizonyos vonatkozásban Isten a tárgyuk, Istennel egyesítve részesítenek az isteni életben. Istenhez való közvetlen viszonyuknál fogva magasabbrendűek a többi, ún. erkölcsi erénynél.

A három isteni erény a hit, a remény és a szeretet. Jelentőségüket kiemeli Szent Pál, mikor a tesszalónikai híveket arra buzdítja, hogy az éjszaka gonosz cselekedeteivel szemben „mi, akik a nappaléi vagyunk, legyünk józanok s öltünk fel a hitnek és a szeretetnek páncélját: sisak gyanánt pedig az üdvösség reményét”. (1 Tim 5,8).

A vallásos élet középpontja Isten. Isten vallásos tiszteletét azonban csak a *hit* erénye által szolgálhatjuk méltóképpen. „Az igaz hitből él” (Róm 1,17). Természetes emberi képességeinkkel nem foghatjuk fel Isten végtelen fenségét s nem adhatjuk meg méltó tiszteletét. Ez csak Isten önmagáról adott kinyilatkoztatása alapján lehetséges, melyet Isten tekintélye, igazmondása alapján a kegyelem behatása alatt, akaratunk hozzájárulásával fogad el értelmünk. Isten tekintélyében föltétlenül bízva, teljes odaadással hisszük a kinyilatkoztatott igazságokat. A lelki öntáadás egyesít Istennel, így a hit természetfölötti életünk alapjává válik, szilárdsága az erkölcsi tökéletesség biztosítója.

Földi életünkben Istent nem láthatjuk színről színre, ebben teljesülő boldogságunk, üdvösségünk elnyerését a *remény* táplálja. A remény bízó vágyódás Isten, természetfölötti boldogságunk után s bizakodó várakozásunk az után, hogy Isten hűségéből és jóságából elérjük örök üdvösségünket s az annak eléréséhez szükséges eszközöket. A remény a földi élet nehézségei, fáradságai, kísértései közben fenntartja bizodalunkat Istentől rendelt végső célunk iránt.

A magát adó Isten szeretetének méltó viszonzása a mi *szeretetünk*, mely Istent minden fölött és lelkünk minden képességével, teljes odaadással szolgálja. S mivel Isten a főparancsolatban önmaga szeretetével egybekapcsolja felebarátaink szeretetét, Isten természetfölötti szeretete az emberszeretetnek is legmagasabb és legnemesebb formája. A vallásos ember Istenben él. Ennek tudatosításához, átéléséhez szükséges az isteni erények gyakori fölindítása.

A Szentlélekisten tökéletességünk, megszentelődésünk munkálója. Ezért lelki életünkhöz tartozik a Szentlélek imádása, segítségének kérése. Ilyen imaminta: „Ó, Uram illess, érints meg engem. Érezzem a tiszta, halhatatlan élet áramát lelkemben! Tisztuljanak szemeim a füsttől, a ködtől, tisztuljon agyam, öntudatom a bódító lármától. Jöjj, nézz bele lekembe és mondd nekem: Te isteni lélek, örök és halhatatlan gyermek-

kem, időben jársz és térben, s sokféle terheltség száll meg végig a kultúrák hosszú során. Ne veszítsd el érzékedet természeted fölényes, értékes méltósága iránt, ne szolgálj semminek, hanem uralkodjál minden: időn is, szépségen is, hatalmon is, hogy elévülhetetlen, üde, egészséges légy. Érezd az isteni élet temperamentumát magadban, ne borítsad le fényévekkel ki nem mérhető lelkivilágodat: ízlésedet ne rontsd el, érezd meg a földízt s a hullaszagot mindazon, ami e világot veled fölcserélni megkísérli. Nem, nem: azok fölcserélhetetlen, mert összehasonlíthatatlan értékek, melyek így állanak szemben: világ és lét egyfelől, másfelől pedig Te, oka a létnek. Te vagy a világ koronája, s a Te szolgálatod isteni élet. Lelkem, lelkem ez az én kincsem. Istenem, Uram, segíts tökéletes, szent, gazdag, tartalmas, fölényes életre, segíts a Te szolgálatodra. Amen.” (Prohászka)

A Szentlélek iránti tisztelet megkívánja, hogy ne álljunk ellen lelkünkben való működésének szándékos szórakozottsággal, hanyagsággal, akaratunk ellenállásával. A Lélek működése gyöngéd lelkünkben. Finom érzékenységet sértjük meg szándékos ellenzésünkkel. Indításának, sugallatának, ajándékainak visszautasításával megszomorítjuk Őt. Vegyük lelkünkre Szent Pál figyelmeztetését: „Ne szomorítsátok meg az Isten Szentlelkét” (Ef 4,30). „Átérzem, hogy a Szentlélek figyelmet, készséget, előzékenységet érdemel s nekem mindig az előkelő érzés e magaslátán kell állnom. A lélek is eldurvulhat, elvesztheti az érintetlenség méltóságát s a korrektség szépségét s a Lélek indításait alig érzi meg” (Prohászka). „Ha ővele vezetettjük magunkat, gyönyörűen kiteljesedik bennünk a természetfölötti fiúság isteni kegyelme, melyet az Atya nekünk szánt és a Fiú kiérdemelt” (Marmion). Ezért esedezik Hozzá az Egyház liturgikus imája:

Jöjj Szentlélek Istenünk,
Add a mennyből éreznünk
Fényességed sugarát.

Jöjj, szegények atyja te,
Bőkezűség Istene,
Fényed szívünk hassa át.

Édességes Vigaszunk,
Drága vendég, szomjazunk,
Édes lélekújulás!

Fáradottnak könnyülés,
Tikkadónak enyhülés,
Sírónak vigasztalás.

Boldogságos tiszta fény,
Szállj meg szívünk rejtekén,
Híveidnek napja légy!

Ihleted ha fényt nem ad,
Emberszívben ellohad
Minden erő, minden ép.

Mosd meg, ami szennyezett,
Asszúságra hints vizet,
Orvosold a sebhelyet.

Simogasd a darabost,
Felmelengesd a fagyost,
Útra vidd, ki tévelyeg.

Add, vegyék el híveid,
Kik hitük beléd vetik,
Hétszeres kegyelmedet,

Jónak adj jutalmazást,
Üdvösséges kimúlást,
Adj örökös örömet.

(Sík Sándor fordítása)

Megszentelő működését a Szentlélek elsősorban a szentségekben fejti ki. A Zsinat rendeletére kiadott római katekizmus szerint a szentség „érzékelhető dolog s valóság, amely isteni rendelés alapján azzal a hatócróval rendelkezik, hogy a megszentelést vagy a megigazulást jelezzes együttal létrehozza”.

A szentség érzékelhető mozzanata az érzéki *jel*, mely jelkép, szimbólum: belső hasonlóság alapján kifejezi az általa jelzett lelki tartalmat, a kegyelmet. A szentségi jel kettős eleme az érzékelhető anyagi valóság s az ahhoz járuló szó, a forma, mely a szellemi jelentést meghatározza. Az Isten által rendelt szentségi jel alkalmazkodik az ember természetéhez, mely a lelki, szellemi valóságot az érzékek közvetítésével fogja fel és fejezi ki.

Ezen túl, a szentségi jel kifejezi Krisztus, az isteni Ige valóságát, aki emberi testet öltött s akinek szentségi jelenléte és működése megtestesülésének a folytatása. Krisztus Szent Tamás és a Zsinat szerint az ősszentség, benne és általa találkozott az ember Istennel. Az emberi lét végső tényével, halálával váltott meg, feltámadásával a mennyei Atya bizonyosságot adott arról, hogy elfogadta Krisztus engesztelő áldozatát. Az Egyház égi fejével, Krisztussal való kegyelmi közösségben tevékenykedve, az egyetemes szentség, mely Krisztus üdvösségi művét a szentségekben közvetíti.

Üdvözítő művének folytatásaként, a szentségek voltaképpen kiszolgáltatója Krisztus, aki azoknak a szerzője is. Mint Isten végső oka a szentségi kegyelemnek, mint Istember pedig méltóságában azok szer-

zője és kiszolgáltatója. Általuk valósítja továbbra is földi életében mondott szavait: „Azért jöttem, hogy (az embereknek) életük legyen és bőségben legyen.” (Jn 15,10).

A Szentlélek, aki Krisztust főpappá kente fel, teszi a szentségeket a megdicsőült Krisztus továbbélő szeretetének hatóeszközzé, általuk válik a megdicsőült Krisztus üdvözítő ereje és kegyelme az emberek számára jelenvalóvá.

Krisztus szerzőségénél fogva, a szentség kegyelmi hatása nem függ az emberi kiszolgáltató erkölcsi állapotától. Hit vagy természetfölötti élet-szentség hiányában is érvényesen szolgáltatja ki a szentséget, ha azt akarja tenni, amit az Egyház tesz. A szentségnek a dologi teljesítményen (ex opere operato) alapuló hatása nem mágikus hiedelem, hanem azt fejezi ki, hogy a kiszolgáltató eszköz a szentséget rendelő Krisztus és a kegyelemosztó Isten kezében, akinek a működését ember nem akadályozhatja meg. A felvevő részéről megkívántatik az érvényességhez a szentség felvételének a szándéka; méltó felvételéhez a szentségi kegyelem utáni vágyakozás, hogy az hatását kibontakoztathassa.

A szentség megszentelő kegyelmet közöl, a természetfölötti létrendbe emeli az embert s Krisztussal életközösségbe egyesíti. Krisztus rendelése szerint a szentségek a kegyelem közvetítői. Szentségen kívül a tökéletes szeretet segít a megigazuláshoz a szentség legalábbis burkolt vágyával. A „holtak” szentségei azoknak vannak szánva, akik a kegyelem hiányában a természetfölötti rendben holt számba mennek. Ilyenek a keresztség és a bűnbánat szentsége. A többiek az „élők” szentségei, mert a már megigazult emberben gyarapítják a kegyelmet. Minthogy a keresztség, bérmálás és az eukarisztia a krisztusi élet teljességében részesítenek, „beavató” szentségeknek is hívjuk őket.

A megszentelő kegyelmen kívül minden szentség külön *szentségi kegyelmet* közöl, mely az illető szentség céljának megfelelően segíti a szentség fölvevőjét. Pl. a házasság embert házassági kötelezések teljesítésében. A szentségek az Isten országának a kiépítését szolgálják az egyénben és a közösségi életben s annak méltó teljesítésében segítenek.

Három szentség, a keresztség, a bérmálás és az egyházi rend eltörölhetetlen jegyet nyom a lélekbe, ezért nem ismételhető. Ezeknek a szentségeknek eltörölhetetlen jegyről beszél Szent Pál, mikor a híveket figyelmezteti, hogy Krisztusban megkapták az ígért Szentlelkének pecsétjét s ne szomorítsák meg a Szentlelket, akinek a jegyét viselik. (Ef 1,13; 4,30.) A szentségi *jegy* által az ember Isten elidegeníthetetlen tulajdonává válik s küldetést kap arra, hogy mint Krisztus titokzatos testé-

nek tagja, fejtse ki természeti és természetfölötti adományait. Erre vonatkozik Szent Péter buzdítása: „Ti pedig választott nemzetiség, királyi papság, szent nemzet, szerzett nép vagytok, hogy hirdessétek annak erejét, aki sötétségből hívott titeket az ő csodálatos világosságára.” (1Pt 2,9) A nem ismételt szentségek, valamint (a viszonylag nem ismételt) házasság és szent kenet méltatlan felvétele (súlyos bűn) esetében, a szentség tárgyi értékének maradandósága alapján, a kegyelmi hatást az akadály eltávolításával feléledve hozza létre.

A szentségeken kívül az Egyház *szentelményeket* is alkalmaz. Személyeket és dolgokat megszentel, áldásában részesít, amivel Isten külön kegyelmébe helyezi azokat. Hatásukat a szentelmények az Egyház imájából merítik. Önmagukban nem közlik a megszentelő kegyelmet, de buzgó használatuk segítő kegyelmekben s természetfölötti javakban részesít. A szentelményeket az egyházi áldásnak megfelelő tisztelet illeti meg. Babonás visszaélés tőlük olyan hatást várni, amivel sem természetük szerint, sem Isten akaratából nem rendelkeznek.

Első és alapvető szentség a *keresztség*. Szükségességét a megigazulásra előtárták Jézus Nikodémusnak mondott szavai. Eredetileg Isten a vele való egyesülésre teremtette az embert. Az első ember bűnével elvesztette Isten megszentelő kegyelmét. Bűne utódaira is átszállott. A világra születő ember lelkét ez az örökség terheli, lelkileg újjá kell születnie. „Aki nem születik vízből és Szentlélekből, nem mehet be Isten országába” (Jn 3,5). Mikor a Jordán vízében Jézus megkeresztelkedett, leszállott rá a Szentlélek ereje; a keresztfán a vérrrel együtt oldalából víz fakadt. Feltámadása után megparancsolja tanítványainak: „Menjete, tegyetek tanítványommá minden népet, kereszteljétek meg őket az Atya és Fiú és Szentlélek nevében” (Mt 28,19). Az apostolok pünkösdtől kezdve gyakorolják is ezt a hatalmat (ApCsel 2,58; 8,16; 8,36).

A népek vallásos gyakorlatában a tisztulást kifejező víz, a Szentháromság hívásával, bűntől szabadulást és lelki újjászületést ad.

A keresztség *lényegét* legmélyebben Szent Pál fejt ki, aki azt Krisztus halálában és feltámadásában való részesedésként értelmezi, Krisztus halálával eltemette az emberiség magára vállalt bűnadósságát, feltámadásával a bűntől megváltott, megszabadított emberiségnek lett a szerzője. A vízbe való alámerüléssel, illetve leöntéssel az ember Krisztussal a halálba temetkezik, „hogy amint Krisztus az Atya dicsősége által föltámadt halottaiból, úgy mi is új életet éljünk” (Róm 6,6).

A keresztség *eltörli* az eredeti bűnt, a keresztség előtt elkövetett személyes bűnöket, az értük járó büntetést. Az Apostol szembeállítja a régi

emberrel a keresztségben új életre támadt embert. (Róm 6,1–14; 1Kor 6, 9–10, Ef 5–26). Nem szünteti meg a keresztség a rendetlen kívánságot, mely az ember testi-lelki összetett természetével velejár. Az eredeti szentség és épség állapotában természetesen kívüli ajándék volt az, megmaradása a hűség próbája az élet harcaiban.

Pozitív hatásai között első helyen áll a *megszentelő kegyelem* (s kíséretének) közlése. Az új szertartás szavai szerint: „Isten, a mi mennyei Atyánk, a keresztség által isteni életében részesíti az embert. Gyerme-kévé fogadja, a Szentlélek templomává és a mennyország örökösévé teszi”.

A keresztség további hatása a keresztesény életbe való beavatás s a *közösségbe* történő befogadás. Az Apostoli Szentszék kívánsága, hogy a kereszteselés ünnepélyes formában, a szülők, kereszteszülők, a rokonság s a helyi egyházközség minél több tagjának részvételével történjék. Az ünnepélyesség nagyon is megfelel az első és legszükségesebb szentség méltóságának. Kíváncsú, hogy minél nagyobb legyen azoknak a száma, akik az Egyházat képviselik s részvételükkel kifejezik, hogy a megkeresztelt neveléséért, keresztesény életéért a maguk lehetőségei szerint felelősséget vállalnak. „Tűnjék ki minél világosabban, hogy a kereszteség az Egyház hitének és Isten népébe való bekapcsolódásának szentsége”. Ezért a kereszteselést általában a plébániatemplomban tartják, ahol kereszteselő kút is van. Ünnepélyes kiszolgáltatása (több újonnan született részére) szentmise keretében történik.

A szentség kiszolgáltatásánál a húsvéti jelleget képviseli a húsvéti gyertya, melyet a kereszteselő kút közelében őriznek s a szentség kiszolgáltatásánál gyűjtják azt meg.

A kereszteségben gyökerezik a hívek *általános papsága*. A hívek általános papsága és a szolgáló, hierarchikus papság egymáshoz való viszonyáról mondja az Egyházzól szóló zsinati konstitúció: „A hívek általános papsága és a szolgáló, azaz hierarchiás papság egymáshoz van rendelve, jóllehet lényegesen különbözik egymástól, nemcsak fokozatban: mert egyikük is, a másik is a maga módján részesedik Krisztus egyetlen papságában. A hivatás szerint szolgáló papság meglévő szent hatalma folytán, alakítja ki és kormányozza a papi népet, Krisztus személyében végzi el az Oltáriszentség áldozatát és az egész népnek a nevében ajánlja föl. A hívek viszont, királyi papságuk erejében, közreműködnek a szentmise följajánlásában, és a szentségek fölvételével, az imádsággal, hálaadással, szent életük tanúságával, önmegtagadásukkal és tevékeny szeretetükkel gyakorolják papságukat” (2,10).

A keresztség eltörölhetetlen jegyet nyom a lélekbe. Ez a jegy a léleknek Krisztus képére való áthasonulása, Krisztus titokzatos testébe való bekebelezése. „Mindnyájan, akik Krisztusban megkeresztelkedtetek, Krisztusba öltöztetek” (Gal 3,27). „Egy Lélek által egy testté kereszteltettünk, akár zsidók, akár pogányok, akár szolgák, akár szabadok. Mindnyájunkat egy Lélek hatott át” (1Kor 12,13). A szentségi jegy közlése miatt a keresztséget nem lehet ismételni.

Mint a lelki újjászületés szentsége a keresztség a kegyelmi élet kezdete. A többi szentség a keresztségi kegyelem kibontakozását, megőrzését vagy helyreállítását szolgálja. Jelentősége abból is kitűnik, hogy ünnepélyes alkalmakkor (pl. bérmlás, nagyszombati szertartás) a hívek megújítják a keresztségben tett fogadalmat.

Mivel idővel a keresztség jelentőségéhez mért ünnepélyes kiszolgáltatása aláhanyatlott, a II. Vatikáni Zsinat határozata alapján, az Isteniszületi Kongregáció elrendelte a gyermekkeresztelés új rendjét, melyet a Magyar Püspöki Kar 1974 januárjától tett kötelezővé.

Isteni megbízatása tudatában az Egyház ősidőktől már a kisdedeket is megkeresztelte. Az újabb instrukciók a keresztség gondos előkészítését kívánják meg. A keresztelést megbeszélésnek kell megelőznie a szülők és keresztszülők részvételével. Az újabb rend nagyobb szerepet juttat a szülőknek a keresztszülőknél. A teremtés rendjéből következik, hogy a gyermek keresztény szellemű nevelése elsősorban a szülők feladata. A keresztszülők csak segítséget nyújtanak ahhoz.

A keresztelés általában a gyermek születését követő hetekben történik, amikor már az édesanya is részt vehet az előzetes megbeszélésen. Egy bizonyos ideig el lehet halasztani a kisdedek keresztelését, ha valamelyik szülő nem kész a hitvallásra s nem vállalja a gyermek keresztényi nevelését. A szentség kiszolgáltatásánál a szülők jelölik meg gyermekük homlokát a kereszttel, ők teszik a hitvallást, viszik a gyermeket a keresztkúthoz (elsősorban az anya), meggyújtják és tartják a keresztelési gyertyát, magukkal hozzák a fehér ruhácskát, s részesülnek a rájuk vonatkozó áldásban.

Keresztszülő lehet a keleti egyházhoz tartozó keresztény, vagy a különvált keresztény egyházak tagja, mint a keresztség hivatalosan bejegyzett tanúja. Mindkét esetben együtt a keresztszülőkkal.

Az új szertartási rend előírja a gyermek fogadását a templom bejáratánál, ahol a szülők és keresztszülők kéri a szentség kiszolgáltatását. A pap és ők kereszttel jelölik meg a gyermek homlokát. Ezt követi az ige-liturgia az alkalomhoz szabott homiliával és egyetemes könyörgé-

sekkel; litániaszerű imádság a szentekhez, könyörgés a gonosz szellem hatalmának megtöréséért, a keresztelendő homlokának megkenése a keresztelendők olajával. Ezekután vonulnak a keresztelő kúthoz, melynek vizét a húsvéti időn kívül a pap megszenteli. Majd a szülők és a keresztszülők ellentmondanak a sátánnak s a Szentháromságról hitvallást tesznek, aminek megtörténtével mondja a pap: „Ez a mi hitünk. Ez az Anyaszentegyház hite, amelyet boldogan vallunk Jézus Krisztusban s a mi Urunkban.” Ezután a pap a Szentháromság nevében megkereszteli a gyermeket, megkeni krizmával a gyermek fejét, a lelki újjászületés és a keresztény méltóság kifejezésére (az őskeresztények fehér ruhájára emlékeztetve) a gyermekre teszi a fehér ruhácskát; az atya a húsvéti gyertyáról meggyújtja a kereszteleési gyertyát s hallgatja a pap szavait: „Szülők és keresztszülők! Rátok van bízva a világosság, a hit és kegyelem fénye, melynek a gyertyaláng jelképe. Óvjátok gondosan, hogy a gyermekre, akire ma ráragyogott Krisztus fényessége, szüntelenül a világosság fiaként járja az életútját.” A szentségi-oltár előtt elmondott Miatyánk és a pap áldása fejezi be a szertartást. Ahol megvan a szokás, keresztség után megtörténik az anya avatása is hivatására. Ha a körülmények úgy kívánják, a szertartást meg lehet rövidíteni. Szükség esetén bárki keresztelhet (közönséges, meg nem szentelt vízzel is) a Szentháromság nevében. Szükségkeresztezés esetén az elmaradt részeket utólag pótolják.

Nem helytálló a szabadgondolkodás ellenvetése: megkeresztelik a gyermeket anélkül, hogy tudnák, akar-e majd keresztényi módon élni. Miként a gyermek hozzájárulása nélkül gondoskodnak a szülők gyermekük testi jólétéről, hasonlóképp kell gondoskodniok lelki életéről is.

Felnőttek kereszteleésénél a szertartás lényegében ugyanaz. A kérdésekre a feleletet a hitjelölt adja. Korunkban a gyermek kereszteleések ritkulása mellett növekedőben a felnőttek kereszteleési arányszáma. Gyakran a megkeresztelték sem részesülnek később keresztény tanításban. Ez tette ismét időszerűvé az őskeresztényeknél kialakult fokozatos, hosszabb ideig tartó keresztségi előkészítést, a katekumenátust. Éppoly fontos a keresztségen kívül más szentségben nem részesültek katechézise. Kereszteleésüknél a felnőttek egyszerre kapják meg a három beavató szentséget, a keresztséget, bérmálást és az eukarisztiát.

Szükség esetében a keresztség szentségének felvételét pótolhatja a *vágykeresztség*: a tökéletes szeretetből fakadó bánat, mely kifejezetten vagy bennfoglaltan tartalmazza a keresztség felvételének vágyát és készségét. Az Üdvözítő arra a kérdésre, mit cselekedjek, hogy elnyerjem

az örök életet, azt feleli: „Szeresd a te Uradat, Istenedet teljes szívedből, . . . és élni fogsz.” (Lk 10,26–29). Kornélius a keresztség előtt vette a Szentlelket. A jelen üdvrendben Isten mindenki üdvözülését akarja. Lehetetlen, hogy aki tökéletes bánattal és szeretettel fordul hozzá, azt ne ismerje el a magáénak. Mivel a tökéletes szeretetben mindig benne van Isten akaratának teljesítése, aki azt fenntartás nélkül akarja, akarja a keresztség felvételét is. A vágykeresztség közli a megszentelő kegyelmet, de nem adja meg az összes szentségi kegyelmet és a szentségi jegyet. S mivel a vágykeresztség legalább is burkoltan tartalmazza a vízkeresztség fölvetelének a vágyát, annak a lehetőségének elmulasztásával, a vágykeresztségben kapott kegyelem is elvész.

Pótolja a vízkeresztséget a *vérkeresztség*, azaz a vértanúság: halálos kínoknak Krisztusért való türelmes elviselése. Az Üdvözítő már a Hegyi beszédben kijelenti: „Boldogok, akiket az igazságért üldöznek; övék a mennyek országa” (Mt 5,10). Aq. Szt. Tamás szerint a keresztség ereje onnan van, hogy egyesít Krisztus kínszenvedésével és keresztyével. Rendkívüli módon történik ez a Krisztusért vállalt kínszenvedésben, az Üdvözítő szavai értelmében: „Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mintha valaki életét adja testvéreiért” (Jn 15,13). Megegyezik a vérkeresztség a vágykeresztséggel abban, hogy nem ad szentségi jegyet, de eltörli az összes bűnökét s az értük járó büntetést. Ezért tartotta már az őskereszténység igazságtalannak a vértanúkért való imát.

Újabban élénk vita alakult ki a *keresztség nélkül elhalt kisgyermek*ek túlvilági sorsáról. Szt. Ágoston túlszigorú nézetével szemben Aq. Tamás azt tartotta, hogy ezek a gyermekek bizonyos természeti örömekben részesülhetnek. A korábbi teológusok a „pokol tornácát”, (limbus puerorum), előterét tartották ezeknek a gyermekeknek túlvilági tartózkodási helyének, ahol még nincs szenvedés, de boldogító istenlátás sincs. Ezt a feltevést az Egyház hivatalosan sosem tanította.

Az újabb teológusok tekintélyes részének igazolható tanítása Isten általános üdvakarátára s Krisztusnak a gyermekek iránt tanúsított különös szeretetére való hivatkozással az a véleménye, hogy az egyházi közösség, melyhez a szülők is tartoznak, a még személyes hitre nem képes gyermekek üdvözítő vágya alapján részesülnek azok az üdvösségben, mert a megváltástól csak az esik el, aki tudatosan kizárja abból magát.

A TANÚSÁGTÉTEL SZENTSÉGE

„Az isteni természetben való részesedés, melyet ajándékképpen, Krisztus kegyelme által kapnak az emberek, bizonyos hasonlóságot rejt magában a természetes élethez, amely kezdődik, növekszik és táplálkozik. A keresztségben újjászületett híveket ui. megerősíti a bérmlás szentsége, végül pedig táplálja az örökélet étele és itala”. VI. Pál pápa apostoli rendelkezése idézi Tertullianus szavait is: „A testet lemossuk, hogy tiszta legyen a lélek; a testet megkenjük, hogy Istennek szenteljük a lelket; a testet megjelöljük, hogy erőt nyerjen a lélek is; a testet kézrátétellel illetjük, hogy a Szentlélektől megvilágosodjék a lélek; a testet Krisztus testével és vérével tápláljuk, hogy Istentől töltekezzék a lélek is”.

Ezek a szavak rámutatnak a szentségek szoros, belső összefüggésére a lelki élet kibontakozásában és fenntartásában. „Akik a keresztségben újjászülettek – mondja a pápa – a bérmlással megkapják a Szentlélek szavakkal ki nem fejezhető ajándékát, amely sajátos erővel ruházza fel őket, szentségi jegyet is vés beléjük, hogy szorosabban kapcsolódjanak az Egyházhoz és elkötelezve érezzék magukat, hogy mint Krisztus igazi tanúi a hitet szóval és tettel terjesszék és megvédjék”.

A bérmlás a lelki nagykorúság szentsége. Aq. Szent Tamás szerint az emberi kor teljessége abban van, hogy az ember teljes értékű cselekedetet végez. Teljes értékűek azok a cselekedeteink, amelyek másokra hatással vannak. Az emberi élet erre a korára rendelt szentség a bérmlás. A bérmlás kegyelme arra képesít, hogy másokra jó, építő hatással legyenek cselekedeteink s hogy hitünket bátran megvalljuk. Erről a

korról mondja az Apostol: „Amikor még gyermek voltam, úgy beszéltem, mint a gyermek, úgy gondolkodtam mint a gyermek . . . De mikor férfivá nőttem, elhagytam a gyermek szokásait” (1Kor 13,11). Már a keresztség is Krisztus hívévé és katonájává avat bennünket. Ezt a jelleget erősíti meg bennünk a bérmálás jegye. Általa a keresztyén ember hivatásos küzdőjévé lesz a lélek belső és külső ellenségeinek.

Erre a küzdő hivatásra utal a szentségi *jel* is. Krizmával keni meg a bérmálás kiszolgáltatója a bérmálandó homlokát. A krizma az olajfa olajának és a balzsamnak a keveréke. Olajjal kenték meg tagjaikat a küzdők már az ókorban, hogy erejüket, mozgékonyágukat fokozzák a harcban. Az olaj elpusztíthatatlan erő szimbóluma. A balzsam az erények illatát jelképezi. A kezek kitárása a fej fölött jelzi az Istentől való birtokba vételt, a felavatást, a kitartó szolgálatra. A homlokon történő megjelölés a krizmával is azt jelenti, hogy a keresztyén embernek mint Krisztus katonájának szögyenkezés és félelem nélkül meg kell valania hitét.

De a szentségi jel a Szentlélekisten különös közreműködését is kifejezi. A vallásos felkenést mindig a Szentlélek működésének tulajdonítjuk. Ezt jelenti ez a jel a keresztelezésnél, a pap és püspök szentelésnél. Úgy tekintjük mindig a Szentlelket, mint a fejlődés és kiteljesedés adóját. Ezt műveli a bérmálásban is, midőn kitörölhetetlen szentségi jegyet vés lelkünkbe. A keresztségi jegy képességet ad a többi szentség felvételére, a bérmálás jegye a hit megvallására, a keresztyén tanúságtételre képesít föl. Ezt a hatást láthatjuk a korábban félték apostoloknál pünkösdi ünnepének elérkeztevel, amikor rájuk szállt a Szentlélek. A bérmálkozókra a Szentlélek nem tüzes nyelvek alakjában száll, hanem a krizmával történő megkenéssel, ami az erények és a jócselekedetek jelképe.

Az Üdvözítő megígérte követőinek a Szentlelket, mint a többi szentségtől különböző ajándékot. Az apostolok az Úr mennybemenetele előtt már vették az Oltáriszentséget, mégis megígérte nekik a Szentlélek küldését is. „Ha valaki szomjazik, jöjjön énhozzám és igyék. Aki hisz énbenem, annak szívéből az Írás szava szerint, élő víz forrásai fakadnak. Ezt a Lélekről mondta, melyben a benne hívőknek kellett részesülniök. A Lélek ui. még nem jött el, mert Jézus még nem dicsőült meg” (Jn 7,37–39). Mint a keresztségtől különböző szentségről szól az Apostolok Cselekedetei is. „Mikor a Jeruzsálemben tartózkodó apostolok hallották, hogy Szamária befogadta az Isten igéjét, elküldték hozzájuk Pétert és Jánost. Ezek odaérkeztek után imádkoztak értük, hogy rájuk szálljon

a Szentlélek. Még ui. egyikre sem szállt le, mivel eddig csak Jézus nevében voltak megkeresztelve. Rájuk tették tehát kezüket, s azok megkapták a Szentlelket” (8,11–17).

Miként az utóbbi szövegből láthatjuk, az apostolok kézföltevéssel és imádsággal közölték a Szentlelket, a lelki megszentelés elvét. Az ilyen módon történő bérmálás állandó gyakorlata lett az apostoli Egyháznak. A zsidókhöz írt levél szerint a keresztséggel együtt a kézföltevés is a hit alapelemeihez tartozik (6,1–2).

A bérmálásnak a keresztségtől ősidők óta különböző kiszolgáltatása burkoltan annak krisztusi rendelkezésére mutat. Szt. Tamás szerint az Üdvözítő ezt a szentséget ígéret formájában alapította, amikor megígérte a Szentlélek elküldését.

A kézrátétel mellett, Origenes tanúsága szerint, kialakult a krizmával történő megkenés is, különösen a keleti egyházban. A latin egyház a homlokon történő krizmakenéssel kialakított formája lett: „Megjelöllek téged a kereszt jelével s megerősítek az üdvösség krizmájával az Atya, Fiú, Szentlélek nevében”. Emellett egyéb formákat is használtak, a lényegben való megegyezéssel.

Minthogy a századok folyamán különböző szertartások jöttek létre s kétségek támadtak afelől, hogy mi is tartozik a bérmálás szentsége lényegéhez, VI. Pál pápa megállapította a szertartás rendjét, hogy „a keresztény nép, amennyire csak lehetséges, könnyen megérthesse őket (a bérmálásban közölt valóságokat), és általuk teljesen és közösségi jellegének megfelelően ünnepelhesen. Azt akartuk, hogy a megújító munka kiterjeszkedjék éppen a lényeges anyagra és a formára is, amelyek révén a hívek személyes ajándékaképpen megkapják a Szentlelket”. A pápa rendelkezése szerint a bérmálás szentségének kiszolgáltatása a homlokon krizmával való megkenéssel történik, kézrátétel s e szavak kíséretében: „Vedd a Szentlélek ajándékának jelét”. A rítus teljességét elősegíti a bérmálkozó fölött a kézkiterjesztés.

A bérmálás rendes kiszolgáltatója a latin egyházban a püspök. Apostoli hagyományt követ ez a rendelkezés. Péter és János Szamariába mentek, hogy a megkeresztelteket megbérmálják. Pál Efezusban megbérmálja a Keresztelő János által megkeresztelt híveket (ApCsel 19, 1–8). A teológiai megfontolás is ezt igazolja. A bérmálás a kegyelmi élet teljessége; általa a keresztény ember Krisztus hűséges követője lesz. Illő tehát, hogy a püspök mint főpásztor szolgáltassa azt ki, aki ezáltal közvetlen érintkezésbe jut híveivel. A szentség rendkívüli kiszolgáltatója az áldozópap, felsőbbségétől kapott felhatalmazás alapján, de azt

csak a latin szertartású híveknek szolgáltathatja ki. A keleti egyházban a keresztség után kiszolgáltatják a bérmlást is.

Megkeresztelt ember részesülhet a bérmlásban. Kezdetben a latin egyházban is a keresztelés után szolgáltatták azt ki. A középkorban jött szokásba, hogy a bérmlást a 7. életév betöltése után, a lelki küzdelmek küszöbén szolgáltatassák ki. Manapság az első szentáldozás után, 8–9 éves korban részesülnek általában a gyermekek a szentségben. Nézetünk szerint a szentség kiszolgáltatásának megfelelőbb idő a pubertás kora (13–14 év) lenne, amikor lélektanilag is jelentkezik az önállósulás (a maga útján járás) vágya, fokozódik a lelki harc, megfelelőbb módon jut kifejezésre a hit védelme és a jó példa adása. A szentség korábbi kiszolgáltatása azzal a veszéllyel jár, hogy sok gyermeknél a bérmlkozásal véget ér a szentségekhez való járulás.

A zsinati okmányok hangsúlyozzák a példamutatás, a tanúságtétel fontosságát a kereszteni embernél. Az Üdvözítő szavainak tesznek ezzel eleget, aki szerint „mindazt, aki megvall engem az emberek előtt, az Emberfia is megvallja Isten angyalai előtt” (Lk 12,8). „Aki szégyell engem és az én szavaimat, azt az Emberfia is szégyellni fogja, amikor majd eljön ön maga, Atyja és a szent angyalok dicsőségében” (Lk 26).

A BETEGEK KENETE

„A betegek szent kenetéről azt vallja és tanítja a Katolikus Egyház – írja VI. Pál pápa apostoli rendelkezésében – hogy az Újszövetség hét szentségének egyike, Krisztus Urunk alapította, Márk evangéliuma előre jelezte (6,13), Jakab apostol pedig az Úr unokatestvére, a híveknek ajánlotta és hirdette, amikor így írt: Beteg valaki köztetek? Hívassa az Egyház papjait. Imádkozzanak fölötte és kenjék meg olajjal az Úr nevében. A hitből fakadó imádság üdvére lesz a betegnek és az Úr megkönnyebbíti őt, ha pedig bűnben van, bocsánatot nyer.” (Jak 5, 14–15.) A betegek kenetének használatáról a legrégebbi időktől tanúskodik a hagyomány. A római egyházban gyökeresedett meg a szokás, hogy a beteg érzékszerveit ima kíséretében kenték meg a szent olajjal. A tridenti zsinat nyilvánította ki, hogy ezzel a kenettel kell megkenni főként azokat, akik oly veszélyes állapotban vannak, hogy életük végéhez közeledni látszanak, amiért ezt a szentséget a haldoklók szentségének nevezik. A II. vatikáni zsinat a szentséget jobb elnevezéssel a betegek kenetének nevezte. Fölvétele alkalmas pillanatának látja azt az időt, „amikor a hívő akár betegség miatt, akár az öregkori gyöngeség miatt az életveszélynek még csak a kezdetén áll . . . A betegek szent kenetével és a papok imádságával az egész Egyház a szenvedő és megdicsőült Krisztusnak ajánlja a betegeket, hogy megkönnyébbítse és megszabadítsa őket, sőt buzdítsa is őket, hogy önként csatlakozzanak Krisztus szenvedéséhez és halálához (Róm 8,17; Kol 1,244; 2Tim 2,11–12; 1Pét 4,13.) és így mozdítsák elő az Isten népének javát.”

A pápa felülvizsgálva a szentkenet szertartását, a kor igényeinek jobban megfelelő változtatást eszközölt, a szentségi formula, az anyag, a kenések módja tekintetében. A szentség *újra föladható*, ha a beteg a kenet után jobban lett, majd ismét visszaesett betegségébe, vagy ha ugyanabban a betegségben állapota súlyosabbra fordult.

Krisztus Urunk szerette a betegeket s híveinek is megparancsolta testi-lelki gondozásukat. Az Anyaszentegyház szenvedő tagjait a szenvedő és megdicsőült Úrnak ajánlja. A súlyosan beteg embernek ugyanis Isten különleges kegyelmére van szüksége, hogy el ne csüggedjen, meg ne rendüljön. Ezért van szüksége a szentkenet szentségére, melynek kiszolgáltatásánál az Egyház papjai kezüket a betegekre teszik, hittel imádkoznak és megszentelt olajjal megkenik őket. „Ez a szentség a Szentlélek kegyelmét adja a betegnek v. i. az egész embert segíti az üdvösségre, felszítja Istenbe vetett bizalmát, megerősíti a gonoszlélek kísértéseivel és a halálfélelemmel szemben, úgy, hogy bajait nemcsak elviselni képes erős lélekkel, hanem azokat le is küzdheti és így az egészséget is visszaszerzi, ha az lelkének üdvösségére válik.” Ha szükséges, megadja a bűnök bocsánatát és tökéletessé teszi a keresztyén bűnbánatot. Mint a hitből fakadó imádság „Krisztus halálára és feltámadására irányul, amelyből a szentség hatékonysága ered. Előre is tekint az eljövendő országba, melynek ez a szentség a záloga.”

Fölvehetik a szentséget az öregek, ha erejük fogytán van, a gyermekek, ha a szentség rendeltetését felfogni képesek. A szentkenet kiszolgáltatója a püspök, a plebános és káplánjai, a kórházi lelkészek, szükség esetén bármelyik pap. A szentség anyaga a pálma-olaj, esetleg másféle növényi olaj, megszentelését a püspök végzi (nagycsütörtökön), szükség esetén bármelyik pap. A szentség föladásakor a beteg homlokát és mindkét kezét, vagyis az értelem és cselekvés szerveit kenik meg. A latin szertartású Egyház a kenést kísérő formulája: „E szentkenet által és nagy irgalmassága szerint segítsen meg téged az Úr a Szentlélek kegyelmével! Szabadítsen meg bűneidtől, üdvözítsen téged és erősítsen meg jószágon.”

Midőn ebből az életből távozik, a hívő Krisztus testének és vérének szent *útravalójában* részesül, mely a feltámadás záloga az Úr szavai szerint: „Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, annak örökélete van és én feltámasztom őt az utolsó napon.” (Jn 6,54.) A szent útravalót, ha mód van rá, szentmise keretében szolgáltatják ki, hogy a beteg mindkét szín alatt áldozhassék s az áldozás különös módon jelezze a szentmisében ünnepelt misztériumot, v. i. az Úr halálát és az Atyához

való távozását. Ha a beteg nem tud áldozni a kenyér színe alatt, szabad őt a bor színében megáldoztatni. A szent útravaló magáhozvétele minden megkeresztelt ember kötelessége. A lekipásztorok tartoznak azon örködni, hogy a szentséget még teljes öntudattal vegyék fel a halál-veszélyben forgó hívek. Helyes a szent útravaló kiszolgáltatásakor a keresztségi hitvallás megújítása. Folyamatos szertartással első a bűnbocsánat, majd a szent útravaló, végül a szentkenet kiszolgáltatása. Ha a beteget meg is kell bérálni, s a püspök könnyen el nem érhető, távollétében a plébános, helyettese, vagy bármelyik áldozópap kiszolgáltathatja azt, akit nem sújt kánoni büntetés.

Krisztus titokzatos testében a tagok összetartozása folytán (1Kor 12,16.) „megkülönböztetett tisztelet illeti meg a betegek iránti irgalmas cselekedeteket.” „Minden megkeresztelt ember vegye ki tehát részét a kölcsönös szeretet-szolgálatból... küzdjön a betegségek ellen, szeresse a betegeket, működjék közre a betegek szentségeinek kiszolgáltatásánál. Ezek a szentségek ugyanis, – a többi szentségekhez hasonlóan – közösségi jellegűek és ennek a jellegnek ki kell domborodnia éppen a szertartásban is.” A papok, különösen a plébánosok látogassák a betegeket – sürgeti a püspökkari instrukció.

Főként érezzék kötelességüknek, hogy a szentségek kiszolgáltatásakor a körülállókban a szenvedő és megdicsőült Krisztusba vetett reményt felkeltsék és a benne való hitet megerősítsék;” ezzel a figyelmet a természetfölöttiekre irányítsák.

A szertartás végzésénél szem előtt kell tartani a beteg és a többi hívek igényeit és kívánságait is. Gondoskodni kell arról, hogy a betegek és öregek, gyakran áldozzanak, különösen a húsvéti időben. Ha jónak látszik, olvasni lehet egy-egy szentírási részletet s azt röviden kifejteni. A szentkenet kiszolgáltatható templomban, vagy más alkalmas helyen nagyszámú résztvevő esetén. A szertartást ilyenkor az evangélium, illetve a homília után tartják, melyet a hívek egyetemes könyörgése, vagy a Miatyánk zár be. A bűnbánat szentségét vagy a bűnbánati cselekményt be lehet fejezni a haldoklóknak adható teljes búcsúval.

Alig gondolható egyetemes zsinat a papságra vonatkozó rendelkezés nélkül. A II. Vatikáni Egyetemes Zsinat sem felejtkezett meg erről a feladatáról. Három dekrétumot (Christus Dominus, Presbyteri ordinis, Optatum totius) is hozott, melyek a papi életre vonatkoznak. Bennünket főleg a papi hivatásról általában szóló dekrétum érdekel. Ebben fektette le a Zsinat: ki a pap, mi az ő helye és hivatása az Egyházban?

„A püspöktől kapott fölszentelés és küldetés Krisztusért való tanítótá, pappá és királlyá teszi a papot. Krisztus hivatásában vesznek ők részt, hogy az Egyház ezen a földön állandóan Isten népévé, Krisztus testévé s a Szentlélek templomává épüljön föl.”

Krisztus misztikus testében különböző hivatások vannak. A papok az apostolok hivatásának folytatói, feladatuk az evangélium hirdetése és a szentáldozat bemutatása a Szentlélekben. Az a cél, amelyre a papoknak szolgálatukkal és életükkel törekedniök kell „Isten tiszteletének a megvalósítása Krisztusban. Ez a tisztelet abban áll, hogy az emberek Istennek a tettét, amely Krisztusban talált beteljesülésre, tudatosan szabadon és háládatosan elfogadják s egész életükben bizonyítsák”.

A pap az emberek sorából választatik ki s az emberekért van rendelve Istenhez való viszonyukban, hogy ajándékot és áldozatot mutasson be a bűnökért s mindenkivel mint testvéreivel érintkezzék. Ennek az elérésére sokat segítenek az emberi társadalomban joggal megbecsült erények, a szív jósága, az őszinteség, a férfiasság és kitartás, a következetesség, az állandó igazságosság érzés, az udvariasság és a többi eré-

nyek, melyeket Pál ezekkel a szavakkal ajánl: „arra irányuljanak gondolataitok, ami igaz, ami tisztességes, ami igazságos, ami ártatlan, ami kedves, ami dicséretre méltó, ami erényes és magasztos” (Fil 4,8).

Mint a püspök munkatársának, a papnak elsőrendű feladata Isten szavának a hirdetése s ezzel az Úr parancsának teljesítése: „menjetek el az egész világra és hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek” (Mk 16,15). Bizonyos, hogy manapság igen nehéz feladat prédikációval az emberek szívéhez férközni. Épp azért ne történjék az általános és absztrakt formában, hanem az örök igazságoknak a konkrét életkörülményekre való alkalmazásával.

Felszentelése a papot a szent liturgia végzésére képesíti. „Az eukarisztikus együttlét a pap vezetésével a hívek közösségének a középpontja és a papoknak azért tanítaniuk kell a híveket, hogy a mise ünneplésében az Atyaistennek isteni áldozati ajándékot mutassák be s azt a saját életük felajánlásával egyesítsék... Tanítaniuk kell őket arra, hogy a szent liturgia ünnepein úgy vegyenek részt, hogy az az igazi imádságra segítse őket... Olyan tökéletes imaszellemre, mely egész életüket át- hatja”.

A papokra mint a hitre való nevelés mestereire hárul a feladat, hogy mindenegyes hívő az evangéliumnak megfelelő hivatáshoz jusson, őszinte és tevékeny szeretetre s arra a szabadságra, amelyre Krisztus szabadított fel bennünket (Gal 4,3).

A pap minden hívővel szemben kötelezett, mégis különösen legyen figyelmes a szegények és gyöngék iránt, akiket az Údvözítő is előnyben részesített. Az eukarisztikus ünnepben meggyökerezve, az egyházi közösségnek tanúságot kell tennie a szeretetről, imáról, jópéldáról s a bűnbánatról, hogy igazi anyának a módján vezethesse az embereket Krisztushoz.

„A papok a püspökkel együtt Krisztus ugyanazon papságának és hivatalának részesei, úgy hogy felszentelésük és küldetésük a püspökök állásával hierarchikus közösséget kíván meg”. Szépen megnyilvánul ez a koncelebrációban. A Szentlélek ajándéka alapján, melyet a papok felszentelésükkel kapnak, a püspök segítőtársainak s tanácsadóiknak kell őket tekinteniök Isten népének tanításában, megszentelésében, vezetésében. A papságban való közösségük alapján a püspököknek a papokat testvéreiknek és barátaiknak kell tekinteniök. Viszont a papoknak tisztelniök kell a püspökök papi rendjének teljességét s Krisztustól rendelt tekintélyhordozóiknak kell őket tartaniuk, akik iránt tisztelettel és szeretettel viseltetnek.

Egy pap sem áll magában, hanem tagja a papok közösségének, a presbyteriumnak. Az öregebbeknek testvéreikként kell fogadniuk a fiatalabbakat, támogatniuk kell őket pályájuk kezdetén s szabad kezdeményezést engedni nekik. A papi közösség egyik ajánlható formája az együttlakás, legalábbis a közös asztal. Egymáshoz tartozásuk azonban nem zárhatja el őket híveiktől, akik szintén Krisztus testének tagjai. A papok tisztelik a hívek hivatását, segítsék őket a magasabb lelki életre s bízzák meg őket olyan egyházi teendőkkel, amelyeket ellátni képesek.

Mindegyik papnak nemcsak a saját, helyi, hanem az egész egyház ügyét kell szolgálnia. Mindegyiknek kötelességének kell tekintenie, hogy az Ige-szolgálat s életének a tanúságával a hívek előtt a papi hivatás magasztos voltáról és szükségességéről bizonyosságot is adjon. „Felszenteltetése a Fő szolgálaként, az ő egész testének a teljes felépülésére a püspöki állás munkatársaként Krisztussal, az örök Főpappal teszi egyenlővé. Már a keresztségi kegyelem az Úr felszólítását tartalmazza: Legyetek tökéletesek, mint mennyei Atyátok” (Mt 5,48). A papok fokozottabban kötelezve vannak ennek a valószínűsítésére. „A Szentlélek kenete által felszentelve s Krisztustól küldve ítélik halálra a test cselekedeteit s adják magukat teljességgel az emberek szolgálatára. Így juthatnak e szentség erejével, mely őket Krisztusban kegyelemben részesíti a férfiaság tökéletességére”.

Bár az Úr méltatlan szolgálja is megvalósíthatja a megszentelés művét, mégis az Isten akarata, hogy csodálatos műveit azokkal végeztesse, akik megnyíltabban követik a Szentlélek indítását és vezetését. Elmélkedéseik gyümölcsét annál biztosabban adhatják tovább, minél bensőségebben élvezik Krisztus túlaradó bőségét s Isten sokoldalú tökéletességét (Ef 3,8; Zsid 3,9). Kötelességük, hogy amikor az Úr halálának titokzatos történéseit megjelenítik, testük hibáit és vágyait is megfékezni törekedjenek. Krisztus testével táplálkozva, annak a szeretetében részesülnek, aki önmagát adja híveinek. Olyan aszkézist kövessenek, amelyet a belső étellel s a külső tevékenységgel összhangba hozni képesek.

„A Krisztussal való egységet kötelesek a papok minden élethelyzetben elősegíteni. Ehhez a rendszeres eszközökön, a Szentíráson és az oltagon kívül rendelkezésükre áll a tudományos továbbképzés is. Csak ennek segítségével remélhetik, hogy a mai emberektől feltett kérdésekre és nehézségekre választ tudnak adni. Tökéletesíteni kell magukat az állandóan fejlődő teológiai, de profán ismeretekben is. Munkájuk teljesítéséért jogosan várhatják el az anyagi szolgáltatást. De ez mindenkor

másodrendű a lelki feladatokkal szemben. Az anyagiak tekintetében mintául szolgálhat a jeruzsálemi hívek élete, akik vagyonszövetségben éltek” (ApCsel 4,32–35).

A papi élet örömdetes arculata mellett nem kívánta a Zsinat a nehézségeket sem elrejtetni, amelyekkel meg kell küzdenie a ma papjainak. A világi élethez gyakran aggodással történő közeledésük mellett, életelvük legyen úgy élni a világban, mintha nem tartoznának ahhoz. Krisztus titkainak a kiszolgáltatója hasonlít az evangéliumi vető emberhez. Mikor igyekezik legjobb lelkiismerete szerint ellátni híveit, sosem felejtethi az Úr szavait: „Bízzatok, én legyőztem a világot” (Jn 16,33).

Aki figyelmesen olvassa a Zsinatnak a papi életre vonatkozó dekrétumát, meggyőződhet, hogy a Zsinat végleg felszámolta a „klerikalizmus” (papi uralom) gyanúsítását és vádját. Amennyiben ilyen korábban előfordult, a társadalom strukturális változtatása megszüntette annak mind anyagi, mind szellemi előfeltételeit. Anyagi előfeltétele volt a papok egyrészének a világiaknál előnyösebb anyagi helyzete. Szellemileg pedig a papoknak tulajdonított magasabb tudás és műveltség. Ma azonban a kereseti viszonyok változásával egy fizikai szakmunkás átlagkeresete világszerte nagyobb, mint a papok nagyrészének a jövedelme. Az általános műveltség és a szakképzés fokozásával pedig elmúlt az az idő is, amikor a papot valami polihisztornak tartották, akinek mindenhez kell értenie. A ma papja tudja, hogy a lelki-erkölcsi kérdések tartoznak az ő érdeklődése körébe, a többiek annyiban, amennyiben azzal összefüggnek.

Az Írás szavai szerint: „Akiket Isten Lelke vezérel, azok Isten fiai” (Róm 8,14). Ha valakikre, a papokra vonatkoznak ezek a szavak. Felszentelésük a Szentlélek közlésével történt: „Accipe Spiritum Sanctum” – „fogadd a Szentlelket”. A keresztség és bérmlás eltörölhetetlen jegyén kívül a pap felszentelésének, papságának a jegyét is viseli. Ez a jegy a Szentlélekisten állandó tiszteletére készíti. Miként az egyetemes Zsinat s más fontosabb egyházi kezdeményezés a Szentlélek segítségül hívásával történik. A pap különösen is hivatott arra, hogy sokszor nehéz hivatását a Szentlélekhez való fohással igyekezzék megerősíteni.

A papi hivatás sajátos erényei: az Isten titkainak szolgálatára magát méltatlannak tudó alázatosság; a Krisztus példáját követő engedelmeség s a papi hivatás jobb teljesítését elősegítő önmegtartóztatás, celibátus. A Vatikáni Zsinat ismételten megerősíti mind a már működő, mind

a jövődöbeli papok számára ezt az életszabályt. Felszólítja a híveket is a papi nőtleniség tiszteletére.

Az anyagi szükségletek tekintetében legyenek a papok megelégedve az állásukhoz mért javadalmazással, ne törekedjenek vagyon szerzésére. Akiknek a hivatása az evangélium hirdetése a szegényeknek, ne botránkoztassák meg azokat anyagi jólétükkel, vagy éppen gazdagságukkal.

A HÁZASSÁG SZENTSÉGE

Akik ma a társadalom válságát emlegetik, többnyire elsősorban a társadalom alapsejtjének, a családnak a válságára gondolnak. Figyelembe vette ezt a válságot a *Gaudium et spes* kezdetű zsinati okmány is, mely a tény konstatálásán kívül a válság okait is behatóan előtárta. „A házasság és család intézményének méltósága nem fénylik mindenhol egyforma tisztasággal, mert a többnejűség, a válási járvány, az úgynevezett szabadszerelem és egyéb erkölcsi eltévelyedések árnyékot vetnek rá, ezenfelül pedig igen gyakran önzés, gyönyörhajhászás és meg nem engedett fogamzásgátló eljárások szentségtelenítik meg a hitvesi szeretetet. Ráadásul a mai gazdasági, társadalmi, lélektani és közéleti viszonyok is épp elég zavart okoznak a családban.”

Akik „a házasság állapot természetadta méltóságát és kivételesen szent értékét óvni és növelni igyekeznek”, ma is Szt. Ágoston maradandó értékelését vallják, mely a házasság három javaként a gyermeket, a hűséget és a szentséget jelöli meg.

A házasság Isten eredeti szándéka szerinti jellegét a Teremtés könyve adja meg. „Teremtette Isten az embert: a maga képére, az Isten képére teremtette, férfiúnak és asszonynak teremtette” (Ter 1,27). E szavak felismerhetően férfi és nő egyenjogúságát, egyenlő személyi méltóságát fejezik ki. Mindegyik fél a maga nemisége szerint hordozza az istenhasonlóságot, ketten együtt adják annak teljes tartalmát. Ezt az eredetileg kinyilatkoztatott egyenjogúságot a többnejűség homályosította el, mely a nőt a férfi önkénye kiszolgáltatottjává tette. E lealacsonyított állapotból mindmáig tart a nő felszabadulása.

A házasság a társadalmi utánpótlás természetes intézménye. „A házasság intézménye is, a házastársi szerelem természetszerűen irányul utódok létrehozására és felnevelésére. Ez mintegy betetőzése és a koronája”. A szabados nemi élet (promiszkuitás) hirdetői elfelejtik, mit jelent a szülő, elsősorban az édesanya a gyermek nevelése, emberré válása szempontjából. Mégoly jól berendezett gyermekotthon sem pótolja az anyai szeretetet és gondozást.

A ma sokat emlegetett „családtervezés” akörül mozog: hány gyermeket vállalhat egy család? Ellenkező hírveréssel szemben az igazság az, hogy az Egyház elismeri a családtervezés jogosultságát, jól tudván, hogy a gyermeknek nemcsak létrehozása, de nevelése is családi feladat. „Gondolják meg a házastársak, hogy ők feladatuk teljesítésével a teremő Isten szeretetének munkatársai és mintegy tolmácsolói. Éppen ezért emberi és keresztyény felelősséggel kell betölteni tisztüket. Isten iránt engedelmes tisztelettel, közös tervezéssel és igyekezettel akként alakítsák ki a maguk helyes álláspontját, hogy ügyeljenek egyrészt a maguk javára, másrészt gyermekeik javára – azokéra is, akik már megszülettek és azokéra is, akik előreláthatólag még születni fognak – mérlegeljék továbbá mind a korviszonyok, mind a saját életkörülményeik adta anyagi és szellemi létfeltételeket, végül pedig igazodjanak a közjó szempontjához családjukban, hazájukban, sőt még az Egyházban is. Minderről végső fokon maguknak a házastársaknak kell döntenie Isten színe előtt. Gyakorlati eljárás módjukban nem cselekedhetnek önkényesen, hanem az isteni törvényhez alkalmazkodó lelkiismeretük szerint kell döntenieik.”

Érdekelve van a gyermeknemzésnél az Egyház is, aki az embereket nemcsak a földi élet, hanem az örökkévalóság elérésére vezeti. A Zsinat felhívja a közfigyelmet arra, „hogy az emberi életet és az élet továbbadásának feladatát nem lehet pusztán ennek a világnak szűk kereteihez viszonyítva számbavennünk és megértenünk, hanem mindig figyelembe kell vennünk az ember örök rendeltetését is”. A fogamzásgátlás módszereinek propagálásával szemben, figyelmet érdemlő az a jóslat, miszerint ma az emberiség kb. egyharmadát kitevő keresztyénység a fogamzásgátlás alkalmazásával a 2000-ik évre az emberiség egyhatodára fog lecsökkenni.

Sokszor érte már az Egyházat az a vád, hogy a házasságot kizáróan az utódok nemzése intézményének tartja. Ezzel szemben az Egyház álláspontja az említett dokumentum szerint: „a házasságnak nemcsak az életadás a rendeltetése . . . így még akkor is, ha sok esetben hön óhajtott gyermekáldás hiányzik, a házasság azért egész életre szóló együtt-

élés és közösség marad.” A házasság együttélése alapja férfi és nő szerelme. „Ez a szerelem kimagaslóan emberi jelenség. Akarati állásfoglalással irányul személyről személyre, kiterjed a teljes személyiség egész javára, és így sajátos méltósággal képes gazdagítani a testi-lelki megnyilatkozásokat, és a hitvesi barátság gyönyörű mozzanataivá és jeleivé tudja őket nemesíteni. Urunk jósága ezt a szerelmet a szeretet és a kegyelem különleges ajándékával javította meg, tette tökéletesebbé, és emelte magasabb létrendbe. Az ilyen szerelem, amely istenit-emberit társít, a házastársakat önmaguk szabad és kölcsönös átadására vezeti, amit belső és külső gyöngédség bizonyít.”

Erről a magaslatról sodorta le a házassági szerelmet korunk szexuális eltévelyedése. Egyik alapja ennek a nemesebb emberi érzés hiánya, különösen a férfi ifjúságnál. Ezek a másik nemű emberben szinte kizárólagosan nemi ösztönük kielégítésének a tárgyát látják. Ezzel az eltévelyedéssel szemben méltán mondja a zsinati okmány: „Az ifjúságot alkalmas módon és idejekorán, elsősorban épp a család kebelében fel kell világosítani a házastársi szerelem méltóságáról, feladatáról és gyakorlatáról, hogy a tisztaság szeretetében nevelkedve megfelelő életkorban és erényes jegyesség után köthessen házasságot”.

Elavult nézet ez korunk orvosai, pedagógusai, szociológusai szemében! Ők a sokat emlegetett nemi felvilágosításon szinte kizárólag a nemi élet megismertetését értik, többnyire egyoldalúan, biológiailag nézve a kérdést. Ám a nemiség az egész személyiséget érintő és átható hatásával „emberi” jelenség, mely nagymértékben az emberi felelősségre apellál. Az orvosi felvilágosító írások természetesnek találják a házasságot megelőző vagy a házasságon kívüli nemi életet. Épp ebben nyilvánul meg felfogásuk egyoldalúsága és korlátolt volta. A korábbi katolikus szerzők (Tóth Tihamér, Csaba Margit, Gerely Jolán) művei a kérdést sokkal tágabban, a személyiség egészének a szempontjából nézték. Így jutottak a tiszta élet értékeinek a magasságáig, ami ma már a „szakemberek” előtt is feledésbe merült eszmény. Pedig a tiszta élet értékelése nem prudéria, amint azt ma feltüntetni igyekeznek, hanem az emberi méltóság tisztelete s az emberi felelősségtudat ébrentartása. Hogyan várhatjuk a házassági hűséget és a gyermekszeretetet, a házassági önatadást s az önmagáról való lemondást a szexuális kalandok züllesztő, emberrontó hatásán átment ifjúságtól? Ha az embert személyiségnek tartjuk, a nemiséget ama intimitás körébe tartozónak kell tekintenünk, amelyet nem tereget ki az ember bárki tekintete előtt. A sze-

mérmetesség nem nevelés eredménye, hanem önkéntelen reakció az emberi személy lealázása ellen.

A keresztény házasság nemcsak természetes nemi kapcsolat, hanem *szentség* is, amelyet maga a házassági szerződés hoz létre. „Krisztus Urunk, a szentségek alapítója és tökéletesítője, azáltal, hogy híveinek házasságát az újszövetség igaz és valódi szentségnek rangjára emelte, azt igazán annak a különös lelki kegyelemnek a jelévé és forrásává tette, amellyel a természetes szeretetet nagyobb tökéletességre emeli, az elválaszthatatlan egységet megerősíti és a házastársakat megszenteli.” (XI. Pius a keresztény házasságról.) „Ez a szentség mindazokban, akik működése ellen akadályokat nem gördítenek, megnöveli a természetfölötti életnek állandó forrását – a megszentelő kegyelmet és ezenfelül még különleges ajándékokat, lelki készséget, kegyelmi csírákat ad, fokozza és tökéletesíti a természetes erőket, hogy a hitvesek nem csupán értelemmel fölértsek, hanem átérezzék szilárd elhatározással és megfontolt akarattal megbecsüljék és betöltsék mindazt, ami a házassághoz, annak céljához és kötelességeihez hozzátartozik” (uo.).

Az Egyház a házastársaknak egymáshoz való viszonyát Krisztusnak az Egyházhoz való viszonyának példájára értelmezi. A farizeusok botrányozására, hogy miért nem bőjtölnek tanítványai, Jézus felelete: „Vajon szomorkodhatik-e a lakodalmas nép, míg velük van a vőlegény?” (Mt 9,15). Szent Pál pedig buzdítja híveit: „Férfiak szeressétek feleségeket, ahogy Krisztus is szeretette az Egyházat és fölládozta magát érte, hogy megszentelje és megtisztítsa” (Ef 5,25). „Kerüljétek a parázna-ságot! Minden bűn, amit az ember elkövet, a testén kívül van, a parázna azonban tulajdon teste ellen vét. Nem tudjátok, hogy testetek a bennetek lakó Szentlélek temploma, akit Istentől kaptatok?” (1 Kor 6,18–19).

A házasság válsággá lett, amióta feledésbe merült a házasság szentségi jellege. A válságból kivezet, ha a házastársak „minden tehetségük szerint fogékonyak lesznek a kegyelem iránt, akkor a házasság terheit és kötelességeit elbírák, a nagy szentség hatása alatt erősek, szentek, sőt felszenteltek lesznek” (XI. Pius).

A házasság válságát előidéző okok sokfélesége mellett, meg kell tennie a kötelességét a köz hatalomnak „hogy elismeri, óvja és erősíti a házasság és a család igazi természetét, védi a közérkölcöket és segíti a családok boldogulását”. „A tudósok, kivált a biológiai, orvostudományi és lélektani szakemberek nagyon jó szolgálatot tehetnek a házasság és a család intézményének, meg a lelkiismeret nyugalmának, ha kutatásaikkal összehangolva iparkodnak egyre jobban megvilágítani azokat a kü-

lőféle feltételeket, amelyek erkölcsileg kifogástalan születés szabályozásra adnak módot.”

A legjelentősebb feladat azonban a házastársakra hárul, „akik az élő Isten képmásává lettek és igazán személyekhez méltó rangba jutottak, legyenek egyek a kölcsönös szeretetben, az egyező gondolkodásban és a közös életszentségben”.

A SZENTLÉLEK AJÁNDÉKAI I.

Többször említettük, hogy a megigazulásnál Isten a megszentelő kegyelemmel együtt megajándékozza a lelket a kegyelem kíséretével is. Ez a „kíséret” a természetfölötti erények és a Szentlélek ajándékai. Természetes képességeink állandó készségével, értelmünkkel és akaratunkkal szerezzük meg a természetes erényeket. Kegyelmi állapotában a lélek természetes képességeinél többre válik alkalmassá: a természetfölötti erények gyakorlására.

A természetfölötti erényekkel együttjárnak a Szentlélek ajándékai. Ezek föltételezik az erényeket s gyakorlásukra adnak kedvet és lendületet. A lelki írók gyakran az evezőkkel kifejtett munkához hasonlítják az erények erejéből végzett cselekedeteket, az ajándékokat pedig az Isten által a lélekben kifeszített vitorlákhöz hasonlítják, melyeket a Szentlélek fuvallata hajt. A Szentlélek ajándékai által a lélek könnyebben és szívesebben követi a Lélek ösztönzéseit a jóra. Az ajándékok megegyeznek az erényekkel abban, hogy a lélek maradandó birtokai, létüket csak a súlyos (halálos) bűn tünteti el. A Szentírás úgy emlegeti az ajándékokat, mint az igaz ember lelkében nyugvó valóságot. Izaiás a Messiásról adott jövendölése szerint: „Az Úr lelke fog őrajta nyugodni; a bölcsesség és az értelem lelke, a tanács és az erősség lelke, a tudás és a jámborság lelke és eltölti az Úr félelmének a lelke” (11,2). Ezeket az ajándékokat magára vonatkoztatja az Üdvözítő, mikor a názáreti zsinagógában Izaiást magyarázza (Lk 4,16–19). A Szentlélek ajándékai részben az értelmet, részben az akaratot képesítik természetfölötti értékű, üdvösséges cselekedetre.

Az értelmi ajándékok sorában az *értelem* ajándéka a hitet tökéletesíti. A hit az az erény, amely által rendületlenül igaznak tartjuk Isten kinyilatkoztatását Isten tekintélye alapján. Ehhez szükséges az Istentől kinyilatkoztatott szavak értelmének helyes és tiszta fölfogása. Erre segít bennünket a Szentlélekisten. Ez az ajándék egyrészt isteni világosságot ad a kinyilatkoztatás értelmének a felfogásához, másrészt megadja az ítélőképességet annak helyes megértéséhez. Mivel pedig Isten kinyilatkoztatását a Szentírás közli velünk, ez az ajándék megadja az Írás értelme felfogásának a könnyedségét és biztonságát. Ezen túl, megadja a kinyilatkoztatott igazság másokkal való közlésének a képességét is. Nemcsak elméleti értést, hanem gyakorlati alkalmazását is elősegíti az értelem lelke. Ilyen a lelki élet lényegének, az erkölcsi élet mivoltának, az erények és az állapotbeli kötelességük értelmének és céljának a belátása.

Az értelem megvilágításával együttjár bizonyos finom érzék a kinyilatkoztatott igazsággal megegyező s a tőle eltérő, téves nézet vagy tanítás észrevételére. Ezzel bizonyos ösztönös megértéshez segít az irodalom vagy a művészet tartalmi értékeinek a megítéléséhez. Nem szorul bővebb bizonyításra a biztos és szilárd hitnek az elmélkedés, az ima s általában a gyakorlati lelki élet végzéséhez való jelentősége.

A lelki képességek egymásrahatásából következik a tiszta felfogású értelemnek az akaratra, az általa irányított gyakorlati életre, magatartásra való hatása. A hit titkainak értése biztonságot és bátorságot ad az akaratnak is a hit megvallásához, a hit szerinti erkölcsi élethez. Még lelki embereknél is gyakran tapasztalható bizonytalankodás, következetlenség, akarati gyöngeség a hit igazságai világos és helyes felfogásának a hiányából fakad. Ez eléggé bizonyítja az értelem ajándékának gyakorlati értékét.

A *tudomány* ajándéka a Szentlélek természetfölötti fényénél meggyőző hitünk igazságának a teremtett dolgokból merített indítékok alapján való megegyezéséről. Eltér az értelem ajándékától abban, hogy amíg az tisztán a hitigazságok értelmének felfogásához segít Isten tekintélyének az elismerése alapján, a tudomány ajándéka a teremtett dolgokból szereshető indítékok, érvek alapján erősíti meggyőződésünket; az érvek alapján történő ismeret a tudomány lényege. Világosságánál örömmel látjuk a természeti és a természetfölötti valóság megegyezésének a tényét. Ennek a felismerésnek a tárgya lehet nemcsak a hitnek, hanem az erkölcsi életnek is valamelyik igazsága. Általa értékelni s Isten szándékai szerint használni tudjuk a teremtett javakat s átérezzük emberi

természetünk méltóságát, múlandó javakat meghaladó értékét és célját. Ez az ajándék világosságát végső célunktól, rendeltetésünkől kapja, ezzel örök célunk elérésének a reményét táplálja bennünk. Tudatossá teszi bennünk lelkünk isteni eredetének és céljának valóságát. Embertársainkhoz és környezetünkhöz való viszonyunkat is Isten örök terveinek fényében tünteti fel.

Az értelem és a tudomány lelke elméleti síkon, az elvek szempontjából való megértéshez és értékeléshez segít. Az ember mindennapi élete a konkrét esetlegességek világában mozog és tevékenykedik. A *tanács* ajándéka vezet bennünket abban, hogy a mindennapi gyakorlati élet felmerülő feladatait helyesen tudjuk megoldani. A gyakorlati élet teendőihez való vonatkozással, a tanács kapcsolatban áll az okosság erényével. Míg azonban annak a vezérlő elve a természetes és a természetfölötti észnek a belátása és elve, a tanács lelke különleges biztonságot ad gyakorlati feladataink megoldásához. Megítélésükben felülemelkedik a természetes, józan ész belátásánál a természetfölöttiség magasságáig. Ezzel hozzásegít bennünket minden, még jelentéktelennek látszó dologban is, annak Isten akarata szerint való végzéséhez. Ennek az ajándéknak tulajdoníthatjuk a nagy szentek életében tapasztalható józanságot, okos, helyes cselekvésmódot. Fenséges szépen nyilvánult ez meg az Údvözítő földi életében pl. az adópénz kötelezettségére, vagy a házasságtörő nő büntetésére vonatkozó kérdésben.

A Szentlélek értelmi ajándékai között a legnagyobb a *bölcsesség* ajándéka. Ez az ajándék a Szentlélek világossága, amivel nemcsak tisztán megértjük a hit igazságait, de nagy öröm is tölti el lelkünket. A „bölcsesség” a természetes gondolkodás szerint is az élet tapasztalatai alapján leszűrődő lelki megnyugvás. A világi értelemben vett bölcs nem lepődik meg semmin sem, hanem „bölcs megnyugvással” fogadja a dolgokat, szemléli az eseményeket.

A természetfölötti értelemben vett bölcs megnyugvása és öröme a dolgoknak, eseményeknek Isten gondolatai és akarata szerinti történésének belátásából fakad. Ez az igazi „in ideis divinis” látás és értékelés. Ez a legmagasabb nézőpontból történő tudás örömmel, boldogságtudattal jár együtt, hasonlóan Isten gondolatainak, terveinek öröméhez. (A latin „sapientia” a sapere: ízlelni igéből ered s öröndetes tudást jelent.) Értékét a Bölcsesség könyve így adja: „Imádkoztam és eljött hozzám a bölcsesség lelke. Többre becsültem azt országnál és trónnál s a gazdagságot hozzá mérve semminek tartottam; nem tettem vele egy sorba

drágakövet, mert minden arany hozzá képest csak kevés homok s az ezüst mellette csupán sárnak számít” (7,8–9).

Gyakorlati, az erkölcsi-tökéletességi élet szempontjából való jelentősége az isteni bölcsességnek megnyilvánul abban, hogy az általa fenntartott lelki állapot mély megnyugvással s örömmel tölt el bennünket Isten gondolatai fölött, mindennek helyes értékeléséhez segít s legbiztosabban tartja tőlünk távol mindazt, ami bűnös, ami Isten akaratával ellentétes. Birtokában a lélek fensőséges módon értékeli a mulandó dolgokat s már a földi életben Isten látása közvetlen örömével tölt el bennünket, azzal, amit az „örömhír”, az evangélium „Isten országának” nevez. Mivel mindent Istennel hoz vonatkozásba, méltán mondja róla az Írás: „Vele együtt a többi javak is hozzám jöttek és mérhetetlen gazdagság volt kezében . . . mert kifogyhatatlan kincs az az embernek; akik vele éltek, megszerezték Isten barátságát.” (Bölcs 7,11,14)

A SZENTLÉLEK AJÁNDÉKAI II.

Az akaratot tökéletesítő ajándékok között első helyen említjük az *Úr félelmét*. Természetfölötti értelemben vagy a szolgálai vagy a gyermeki félelmet érthetjük ezen. Így értelmezi ezt Aq. Szent Tamás is (2.2. p. 19, a. 8.). Más hittudósok tágabb értelemben, az igazságosság és a szentség ajándékának tekintik, mely Isten törvényeinek tökéletes teljesítésében nyilvánul meg. Valamennyien megegyeznek abban, hogy az Isten iránti tiszteletet fejezi ki ez az ajándék, mely egyrészt csekélységünk tudatából, másrészt Isten fenségének eleven felfogásából ered. Így értelmezi ezt az ajándékot Szt. Ágoston, aki szerint: „A félelem az alázatosoknál található, róluk a mondás: Boldogok a lélekben szegények, akik nem felfuvalkodottak s nem kevélyek, miként az Apostol mondja: ne tartsd magad nagyra, hanem félj”.

A félelem ez a neme rokon a mértékletesség erényével s azt tökéletesíti. Szt. Tamás szerint: „A félelem a teremtmény korlátozott voltából ered, mert végtelen messze áll az Úrtól . . . Mert amint rossz az értelmes teremtmény számára, ha aláveti magát egy alacsonyabb rendű teremtmény szeretetének, úgy az is rossz, ha szerénytelenül járul Isten elé s őt megveti” (2.2.q.19.a.11).

A Szentlélek ajándékai közül az istenfélelem a legalacsonyabb rendű. Izaiás felsorolásában az utolsó helyen áll (11,3), s a szent iratok ismételtén úgy említik, mint a bölcsesség kezdetét (Zsolt 110,10; Sir 1,16).

Ez azonban nem csökkenti az istenfélelem jelentőségét, inkább alap-

vető jellegét kívánja emelni. Istenhez csakis a gyermeki félelem lelkületével közeledhetünk. A félelem tartja hathatósan távol tőlünk a bűnt is. Ilyen hatású elsősorban a szolgálai félelem, még inkább a gyermeki félelem a jóságos mennyei Atya akaratával szemben.

Nemcsak a bűntől tart távol, hanem útkészítője az istenfélelem minden erénynek. A helyesen értett istenfélelem alázat, de „Isten a kevélyeknek ellenáll, alázatosoknak pedig kegyelmet ad” (Jak 4,6). Különösen nélkülözhetetlen a félelem az önmegtagadáshoz, a türelemhez, a kereszt szeretetéhez. Az erények gazdagsága mellett megadja a lélek békességének, örömeinek és vigasztalásának az áldását is. „Az Úr félelme tisztesség és dicsőség, vígság és öröm” (Sir 1,11). Mindebből előtűnik az istenfélelem alapvető jellege. Megerősíti ezt az Üdvözítő tiszteletteljes félelme a mennyei Atya akarata előtt.

A *jámborság* ajándéka voltaképpen a kegyelet (*donum pietatis*), melylyel általában a szülők és feljebbvalók iránt tartozunk. Mint a Szentlélek ajándéka készségessé tesz Isten mint mennyei Atyánk iránti kegyeletes tiszteletre. Az erények összefüggése folytán kiterjed mindarra, ami valamiképpen Istenre vonatkoztatható. Ilyenek Isten parancsai, a szentek, Istenben megdicsőült testvéreink, az Egyház iránti kegyelet, mely Isten nevében közli velünk a kegyelmet, az istentiszteleti szertartások iránti kegyeletet, embertársaink iránti kegyeletet és tiszteletet, akik Isten teremtményei s Krisztusban testvéreink. Ellentéte a kegyelet hiánya, a lelki szárazság, a szív keménysége, mely mindezzel szemben közömbös és érzéketlen. A végső napok ilyen embereiről mondja Szent Pál: „Az emberek önzők lesznek, kapzsis, kérkedők, kevélyek, szitkozódók, szüleiknek engedetlenek, hálátlanok, istentelenek, szeretetlenek, összeférhetetlenek, rágalmazók, kegyetlenek, lélektelenek, árulók, vakmerők és felfuvalkodottak. Inkább a gyönyört keresik majd mint az Istent” (2Tim 3,2-3).

Isten gyermekei lévén, Szent Pál figyelmeztetését kell szem előtt tartanunk: „Akiket Isten Lelke vezérel, azok Isten fiai. Nem a szolgaság lelkét kaptátok ui., hogy Isten félelmében éljete, hanem a fogadott fiúság Lelkét kaptátok, melyben azt kiáltjuk: Abba, Atya! Maga a Lélek tesz tanúságot lelkünkben, hogy Isten fiai vagyunk.” (Róm 8,14-16). Ha a mennyei Atya bölcsességére és jóságára hagyatkozunk, nem találjuk majd terhesnek az ő szolgálatát, sosem érezzük magunkat elhagyatva; megnyugodtak lehetünk megbánt és megbocsátott bűneink felett. A jámborság lelke segít imáink végzésében, tesz készségessé az önmegtagadáshoz, nagylelkűvé az áldozat vállalásához.

Üdvözítőnk mondása szerint: „A mennyek országa erőszakot szenved, csak az erőszakosak érik azt el”. A lelki élet nem a kényelmes semmittevés vagy az unalom elűzésének a gyakorlata, mint az a világ fiai tartják, hanem erő kifejtés a lélek belső és külső ellenségeivel, akadályaival szemben. Ilyenek a kísértések, a lelki szárazság, az imádság gyakorlásának a nehézségei; a hivatás gyakorlásával járó fáradsalmak, a megvetés és üldöztetés, a halál félelme. Ezeknek az elviselésére és legyőzésére segít a Szentlélek a lelki *erősség* ajándékával. Segítségével legyőzzük azokat az akadályokat, amelyek a jó gyakorlásánál elénk kerülnek. A nehézségek legyőzése tekintetében az erősség megegyezik a hasonló nevű sarkalatos erénnyel. Attól különbözik az indíték s a helyes közép megtartása tekintetében. Az erősség indítéka az erény gyakorlásának szépsége és szükségessége, s a túlzás és alulmaradás között a helyes középút megtalálása. A Szentlélektől kapott erősség bátorít az istenség velünk léteének a tudatával s a helyes középet itt a Szentlélek mutatja meg nekünk.

A lelki erősség mint a Szentlélek ajándéka, nemcsak a lelket acélozza meg, de jótékony hatását a testen is érezteti a fáradságok elviselésében. Fenséges példáját adja erre a mi Urunk fáradhatatlan tevékenységben lefolyt földi élete, kínszenvedése és halála s a szentek vértanúságot vállaló bátorsága. De a testi bajok, betegségek, panasz nélküli, békességes elviselése is az erősség ajándékának a hatása.

A bajoktól, nehézségektől való félelem, iktózás az ember önfenntartási ösztönének velejárója. Az erősség ajándéka segít a félenkség legyőzésében s a nehézségekkel való szembenézésre. Ha emberileg szép és nemes dolog a munka és a tevékenység, még nemesebb és tiszteltelemtöbb a bajok, gondok, nehézségek, betegségek emberhez méltó fegyelmezett és türelmes elviselése. „A Szentlélek a lelket nem akarja ösztönösségének, vagy a szürke emberi érzéseknek uralma alatt hagyni, hanem ki akarja azokból emelni s krisztusi érzésekre, az Isten gyermekei motívumainak földolgozására nevelni” (Prohászka). A Szentlélek nem tétlenül akar nyugodni lelkünkben, hanem tette, tevékenységre kíván bennünket indítani. Ehhez a mi készségünket, együttműködési hajlandóságunkat föltételezi és megkívánja.

A Szentlélekkel való együttműködés megkívánja az ő segítségével való gyakori könyörgést, a vezetésében való bizodalmat, a szívnek s az érzésnek a tisztaságát, az alázatos lelkületet. Megkívánja a lelket eltompító hatások, érzések leküzdését, amilyen az érzékiség és az önhittség, a

merően emberi tekintet és okosság, az elpuhultság és önzés. Ha együttműködünk a bennünk levő Szentlélekkel, meggyőződhetünk, hogy ő valóban lelkünk Lelke, aki „tanúságot tesz lelkünkben, hogy Isten fiai vagyunk” (Róm 8,16).

Szent Pál a Galatáknak írt levelében szembehelyezi a test és a lélek gyümölcseit, cselekedeteit. „A test cselekedetei nyilvánvalóak: paráznaság, tisztátalanság, szemérmertlenség, fajtalanság, bálványozás, bűbajosság, ellenségeskedések, viszálykodás, vetélkedés, harag, veszekedés, szakadás, pártoskodás, irigység, gyilkosság, részegeskedés, tobzódás, s ezekhez hasonlók... A Lélek gyümölcsei viszont: szeretet, öröm, békeesség, türelem, kedvesség, jóság, hűség, szelídség, önmegtartóztatás” (Gal 5,16–24).

A Szentlélekisten követőinek alaperénye a főerény, a szeretet. Ebből következnek többi erényei is. Elsőnek említi az Apostol az *örömet*. A szent emberek fejét és arcát övező dicsfény a mennyei dicsőség találó jelképe, de emlékeztet a derű és szeretetreméltóság arra a fényére is, amely belőlük már földi életükben kisugárzott. Keppler püspök az örömről írt könyve szerint: „a világ fiainak ama felfogása, miszerint a szenteket nem is tudják másképpen elképzelni, mint mogorvaságtól, borítól és világfájdalomtól borított lelkeket, enyhén szólván, legalábbis alapos tévedés; sokkal lényegesebb tulajdonságuk a szenteknek a vídamság”.

Ha a világi Diderot azt tartotta, hogy a „derű csakis a derék emberek lelkében lakozik, a gonosz ember lelkében éjszaka van” – megértjük Avilai Szent Teréz mondását: „Semmitől nem félek annyira, mintha leányaink az örömet elveszítik”. Igazolását adja ennek Szent Pál: „Mikor megjelent üdvözítő Istenünk jósága és emberszeretete, megmentett minket – nem a mi igaz cselekedeteinkért, hanem irgalmassága miatt –

az újjászületés és megújulás fürdőjében, amelyben a Szentlélek működik, akit bőven árasztott ránk Üdvözítőnk, Jézus Krisztus által” (Tit 3,3–7).

A derű, a lelki öröm elválaszthatatlan az életszentségtől. „A szentségnek fogalmától e jellemző vonást soha el nem választhatjuk; nem azt a lelkes, tevékeny, fáradhatatlan törekvést, melynek célja a mások élete sötétségének a maguk nagy lényének melengető fénysugarai által való földerítése, – nem azt az apostoli, olvasatlan napszámot, melynek egyetlen bére a szomorú, elhagyott lelkek vigasztalása és fölemelése, – nem azt a fönséges hivatást, melynek isteni, kiolthatatlan szenvedélye mások testi-lelki nyomorának enyhítése és megszüntetése . . . Mi a szentség? Alapjában nem jelent egyebet, mint állandó, Isten jelenlétébe való időzést, életet, mely állandóan Istennek szent akarata szerint igazodik; életünknek ama krisztusi mintára való átgyúrását, mely Istennel való érintkezésükben az imádság által történik, fölemelését az emberi életnek – habár tökéletlenül még, földhöz kötve és korlátozva – az Istennel és Istenbe való életbe, mely igazságból és valóságból áll. Mindezzel azonban az Istennek dicsőségében és boldogságában való igazi részvétel lesz drága osztályrésze az emberi életnek” (Keppler).

„Olvadj Krisztus szívébe és Krisztus átolvad lelkedbe. Legyenek igazságos, helyes nézeteid túlzás nélkül, akkor kegyelem, hit, világosság is uralkodik lelkedben. Ha az ember nem kendőz és nem leplez semmit, ha magamagával szemben egészen őszinte, egyenes és törekvő, csakhamar oka lesz öröme is. Örülhet annak, hogy halhatatlan lelke van, hogy lelkébe belejátszik az isteni kegyelem, hogy az Oltáriszentség leereszkedik lelke gyöngeségeihez, a mélységbe, a tehetetlenség pinceomladékaiba. Jól esik neki, ha az isteni Megváltó nagy szívének lüktetése tiszta vért, forró szeretetet, életkedvet dobogtatnak benne is. Ne féljünk, hogy elcsenevészünk, hogy eltörpülünk; non degenerare, olyan gondolatok alatt törpékké nem lehetünk. De fény és világosság okvetlenül szükséges a fejlődéshez s így öröm is” (Prohászka).

A *békesség* az újszövetség első üzenete („békesség a földön a jóakaratú embereknek”) (Lk 2,14) s egyike a világból távozó Úr utolsó szavainak („Békességet hagyok rátok, az én békémet adom nektek” Jn 14,27). Olyan szent és sérthetetlen érték a béke Krisztus hívei számára, hogy bárminemű sérelme esetén Isten színe előtt kell számot adni arról, hogy valóban tárgyilag történt-e sérelem, nemcsakupán alanyi, személyes érzékenységről, sértődésről van-e szó? Tényleges sérelem esetén is igyekszik a szeretet és méltányosság alapján helyreállítani az egyen-

súlyt, elkerülve a gyávaságot, mely kényelemszeretetből elnézi a jogrend megsértését. Közérdekű kötelességünk lehet jogunknak a védelme.

Még inkább kötelezve kell éreznünk magunkat Isten jogának, tisztetének épségben tartásáért. Ennek is Istennel való lelki békénknak, egységünk gyümölcseinek kell lenni, azért, hogy az övé, ne a miénk legyen a dicsőség. Az Isten-tagadó világ békétlensége csak Isten ügyének a szeretetével győzhető le, az Isten alkotta léthierarchia tisztületével. A gyűlölet, irigység, káröröm szembeállít Istennel, éles ellentéte a békének, óvnunk kell lelkünket e diszharmonikus erőktől. Isten akaratának alázatos követésével, arra gondolva, hogy a békének nemcsak a lélek rejtekében van helye, hanem az Úr szava szerint, a békét hordoznunk, terjesztenünk is kell: „Boldogok a békességesek, ők Isten fiai.” (Mt 5,9).

Az értelem és akarat értékérzése a lélek mélységében nyugszik. Onnan a másokkal való érintkezésben, szóban és cselekedetben, mint az érintkezést kellemessé tevő *jóság és kedvesség* nyilvánulnak meg.

Az emberi érintkezés egy másik értéke a *hűség*, a szeretet lényeges tulajdonsága. A szeretet közösséget akar létesíteni, de az csak a személyek kölcsönös hűsége mellett lehet tartós és maradandó. A hűségben az igazlelkűség nyilvánul meg, a szavak és tettek megegyezésében a belső szándékkal, lelkülettel. Ösmintája és alapja Istennek a hűsége teremtményeihez. Emberi változatai a személyi kapcsolatok különbözőségei szerint, a baráti, házastársi, szülői, gyermeki hűség. Mindegyik őszintesége mértékében adja az emberi szeretetközösség szilárdságát.

A *türelem*, amelyről itt szó van, nem azonos az érzéketlen lelkű emberek közönyével, akik mindennemű kellemetlenséget hajlandók elviselni. De nem is a sztoikus nyugalma ez, akinek a büszkeségével ellentétes a világ változhatatlan rendje elleni türelmetlenség. Nem is buddhista közömbösség ez, mely csak látszatnak tartja a valóságot. E negatív jellegű türelmekkel szemben, a Szentlélek ajándékozta türelem egyrészt ellentéte a botrányozó s azt erőszakkal megszüntetni igyekező türelmetlenségnek, másrészt ellentéte a valami kivárására képtelen várakozásnak. A keresztény türelem pozitív jegye az állhatatosság. Ez mutatkozik meg mind valami kellemes elfogadásában, mind a kellemetlen, fájdalmas dolog elviselésében. A dolgok Isten teremtette rendjén tájékozódva, van türelme egy magasabb érték bekövetkezésének kivárásában. Pillanatnyi siker vagy enyhülés érdekében nem áldozza fel a nagyobbat a kisebbért, különösen nem, ha az sérti felebarátja érdekét. A keresztény ember tudja, tiszteli a dolgok, történések függését a mindenható Istentől, azért Pascal szavát követi: „Krisztus azt akarja, hogy vele

küzdjünk, nemhogy győzzünk”. Ha már mindent megtettünk, ami emberileg tőlünk telik, alázatos lélekkel kell Istenre bízni a kívánt eredmény bekövetkezését. Ezzel az alázatos türelemmel vagyunk igazi gyermekei Annak, „aki fölkelte napját jókra és gonoszokra” (Mt 5,45).

A természetfölötti *szelídség* annak tudatából táplálkozik, hogy a mindenható Isten szeretet, aki a végső győzelmet nem az erőszaknak ígéri, hanem az alázatos és szelíd lelkű embereknek. A szelídség ellentéte a haragnak és a heveségnek, de nem azonos a stoikus ridegséggel, hanem a harag és belső ellenkezés gyökeres legyőzése. A szelídség ismeri a brutális harag belső elégtelenségét. Tudja, hogy embert mint szellemi személyt erőszakkal csak elnémítani, nem meggyőzni lehet. A szelídség feltételezi a szeretetet s vele együtt az emberi személynak, mint Isten képmásának tiszteletét.

A szelídlelkű ember az ellenféllel szemben is a jóakarátú szeretetet tanúsítja. A lelki szabadság állapotában „mindent eltűr, mindent elhisz, mindent remél, mindent elvisel” (1Kor 13,7). Ezzel a lelkülettel állandóan az Üdvözítő példájára kell gondolnunk, aki arra szólít fel, hogy „tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatosszívű” (Mt 11,29). Akik valóban Krisztust követik, már ezen a földön is a béke legmegbízhatóbb főntartói, az ő ígérete szerint: „Boldogok a szelídek: övék lesz a föld” (Mt 5,5).

A Lélek gyümölcsei az istenszeretetből mint egységes alaptól sarjadnak. Biztosítékukat az istenszeretetben való meggyökerezettségük adja. Ennek biztosítása a külső, zavaró körülményekkel szemben tudatos közreműködésünket kívánja az ösztönös természet fegyelmezésével, az *ön-megtartóztatás* állandóságával.

A SZENTLÉLEK VIGASZTALÁSAI

*„Édességes Vigaszunk,
Drága vendég szomjuzunk,
Edes lélekújulás!”*

Megismerve a Szentlélek működését, feltör lelkünkben az Egyház fohásza „édességes Vigaszunk” iránt. Látva távozásá miatt apostolai szomorúságát az utolsó vacsorán, az Üdvözítő vigasztalta őket: „Kérni fogom az Atyát és más Vigasztalót ad nektek, az igazság Lelkét, aki mindörökké veletek marad” (Jn 14,16). Földi életében maga az Úr Jézus volt az apostolok Szószólója, Közbenjárója a mennyei Atyánál. Távozásával helyét a Szentlélek foglalja el, aki „bennetek marad” (Jn 14,17). A Szentlélek az apostolok s az Egyház minden hívének a lelkében marad és működik.

A Szentlélek működése a Krisztus tanította igazság emlékezetében s hirdetésében marad meg az apostolokban. „A Vigasztaló . . . megtanít majd mindenre és eszetekbe juttat mindent, amit mondtam nektek” (Jn 14,26). A Szentlélek sugalmazásából írják meg az apostolok az evangéliumokat, leveleiket, a Jelenések könyvét. Ugyanaz a sugalmazás segíti a pápákat és az egyetemes zsinatokat a krisztusi tanítás értelmezésére s a tévelyek visszautasítására. Milyen nagy öröm tudnunk, hogy a Szentlélek sugalmazása alatt álló Egyház tanításának a tisztaságában élhetünk!

A Szentlélek segítette az apostolokat a világban végzendő hivatásuk gyakorlásában. „A Vigasztaló . . . amikor eljön, vádlón bizonyítja majd a világnak a bűnt, az igazságot és az ítéletet” (Jn 16,7–8). Az apostolok működése tette nyilvánvalóvá, hogy az Egyház a Szentlélek birodalma s csak a Krisztushoz való csatlakozás menthet meg a bűntől. Az apostolok bizonyítják a világnak az Egyház legyőzhetetlenségét az igazság

birtokában. Bizonyosságának végrehajtására az apostolok az Egyházat veszik igénybe az Üdvözítő szavai szerint: „Mikor eljön a Vigasztaló, akit az Atyától küldök nektek, az igazság Lelke, aki az Atyától származik, ő tanúságot tesz rólam” (Jn 15,26). A hit hirdetésével, a kegyelemeszközök kiszolgáltatásával, az Egyház terjedésével, Jézus igazságáról, szentségéről és istenségéről ad bizonysgot a Szentlélekisten.

Amidőn az Üdvözítő megjövendöli az apostolokra és az Egyházra váró küzdelmeket, ugyanakkor megígéri nekik az ő békéjét is. „Békességet hagyok rátok, az én békémet adom nektek. Én nem úgy adom nektek, amint a világ adja” (Jn 14,27). A világ békéje sokszor kétértelmű, az Üdvözítőé, az Atya és a Szentlélek egységéből származik. Az apostolok szomorúsága Jézus távozása miatt örömmé változik majd a Szentlélek eljövetelével. „Ti most ugyan szomorkodtok, de majd viszontlátlak titeket; akkor örülni fog szívetek és örömtöket senki se veszi el többé tőletek” (Jn 16,22).

Túlterjed az apostolokon az összetartozás öröme az Egyház minden tagjára. Amint az Atya és a Fiú egy és egymást a Szentlélekben szeretik, úgy kell az egy Léleknek a hívek egységét fönttartania (Ef 4,4). „Abból ismerjük föl, hogy benne élünk és ő mibennünk, hogy saját Lelkéből adott nekünk” (Jn 4,13).

Az utolsó vacsorán a mennyei Atyához intézett imájában az Üdvözítő kéri, hogy apostolait szentelje meg az igazságban (Jn 17,17). Jézus a megszentelő hatalmat érti ezen, amelyet a Szentlélek alászállásával kapnak majd meg. S az apostolok az eléjük kerülő kérdésekben a Szentlélek világosságában határoznak (ApCsel 15,28); imáikat csodálatos módon hallgatja meg az ég (ApCsel 3,6); üldözőikkel szemben eltölti őket a Szentlélek és bátor bizalommal, hirdetik az Isten ígét (ApCsel 4,3).

A világból távozó Üdvözítő utolsó szavai a Szentlélekre utalnak, aki alapja minden életnek, minden szeretetnek, békének és örömnék. „Nézzetjük a főpapi imát bármelyik részéről, mindig a Szentlélek tér viszsza. Ha az Üdvözítő szívének végső megnyitásával kinyilatkoztatást ad a Szentháromság belső életéről, azt a Szentlélekkel zárja le; ha apostolainak végső megbízásait köti szívére, hogy maradjanak övele és egymással egységben a hit, a szeretet és az ima által, a Szentlélek az, amint láttuk, a szeretet köteléke s az imádság voltaképpen ereje; ha az Üdvözítő vigasztalást ad távozása, s a felkerekedő üldözések fölött, a Szentleket nevezi meg vigasztalása alapjául, s ha végül az Úr végső kérésében ő, az Atya és a hívek közötti egységre tekint, ismét a Szent-

lélek az, aki az arany foglalatot adja. A Szentlélek valóban az Úr végső szava s mi mást akar az mondani, mint azt, mily fontos számunkra a Szentlélek s a hozzá való ájtatosság s hogy általa a mi Urunk végső s legbensőbb szívkívánságát teljesítjük" (Meschler).

A Szentlélekisten vezetője és beteljesítője a végső dolgoknak. A test és az egész természet feltámadása hitünk szent titka. Ez fejezi be a földi életet, vele kezdődik az örökkévalóság élete. Ezt a hitünket erősítette meg az Üdvözítő feltámadásával. A feltámadott test dicsőségét hirdeti Krisztus apostola: „Ennek a romlandó testnek föl kell öltenie a romlatlanságot, ennek a haladónak a halhatatlanságot. Mikor pedig a romlandó test romlatlanságba öltözik, s a halandó halhatatlanságba, akkor válik valóra az Írás szava:

„A győzelem elnyerte a halált,
Halál, hol a te győzelmed?
Halál, hol a te fulánkod?" (1Kor 15, 53-55)

A test föltámadásának öröndetes valóságát elsősorban az isteni Üdvözítőnek köszönjük, az ő szava szerint „Eljön az óra, mikor a sírokban mindnyájan meghallják Isten Fiának szavát. Akkor előjönnek, akik jót cselekedtek, az élet föltámadására, akik pedig gonoszat cselekedtek, az ítélet föltámadására" (Jn 5,28-29). Szent Pál a Szentléleknek tulajdonítja úgy Jézus, mint a mi föltámadásunkat. „Ha bennetek van annak Lelke, aki föltámasztotta Jézust halottaiból, ő, aki Krisztust halottaiból föltámasztotta, életre kelti halandó testeteket is bennetek lakó Lelke által" (Róm 8,11). A Szentlélek tette a szentségek adásával testünket a kegyelem hordozóivá, kezének végső simítása a föltámadt test megdicsőülése.

A Szentlélek, ki kezdetben az ősvizek fölött lebegett s kialakította a látható természet szépségét, alakítja ki majd az új eget és új földet (Iz 66,22), a Zsoltár szavai szerint: „Ha lehelletedet rájuk bocsátod, ismét életre kelnek és megújítod a föld színét" (Zsolt 103,30).

A test feltámadását a végítélet követi. A Szentlélek készíti elő az emberek szétválasztását. „A Vigasztaló... amikor eljön, vádlón bizonyítja majd a világnak a bűnt, az igazságot és az ítéletet" (Jn 16,7-8). „Emberbarát ugyan a bölcsesség, de nem hagyja a káromló ajkának vétékét, mert Isten veséjének látója, ő szívének igaz vizsgálója és nyelvének hallója. Az Úr Lelke ugyanis betölti a föld kerekességét s ami egybefogja a mindenséget, az tud is minden szóról. Ezért senki sem maradhat

rejtve, ki igaztalant beszél; nem kerül el őt a büntető igazság” (Bölcs Bár az Istenember tartja az ítéletet, szavai szerint: „Eljön az óra, 1,6–8).

mikor a sírokban mindnyájan meghallják Isten fiának szavát” (Jn 5,28) – minthogy közös a Szentháromság minden külső működése része van a Szentléleknek is az ítélet hozásában. „Kiöntöm lelkemet minden emberre . . . mielőtt eljő az Úrnak nagy és rettenetes napja, és lássa mindenki: aki segítségül hívja az Úr nevét, megszabadul” (Bölcs 2,28–32). Az ítélet igazságos buzgósa a jók jutalmazásában vagy a gonoszok büntetésében a Szentlélek műve.

A mennyország az üdvözült lelkek boldog megnyugvása. Boldogságuk a Szentháromságos Istennel való egyesülés. Ez az egyesülés közvetlen: Isten színről-színre való látásában s az abból következő örömben. Ehhez Isten segít jóságával és mindenhatóságával. Az ember legmélyebb vágya képességei kibontakoztatása. Ez Isten mennyei látásával teljesedik be. Az istenlátás a szellemi lélek mindenoldalú tökéletessége az ismeret, szeretet, birtoklás, megnyugvás teljességében.

Földi életünkben a kegyelem isteni ereje részesít Isten életében a hozzá való hasonlóság mértékében. Az üdvözült lelkek pedig a dicsőség fényében (lumen gloriae) emeltetnek Isten látásának képességére. Általa lesz képes értelmünk Isten közvetlen látására, ami akaratunkat is a legteljesebb boldogsággal tölti el. Amint az Atya és Fiú kölcsönös szeretete a Szentlélek, az isteni személyek közvetlen látása váltja ki lelkünk tökéletes örömet és boldogságát.

IRODALOM

A könyv írásánál használt s további olvasásra ajánlható könyvek.

Alquié, Ferdinánd: Le désir d'éternité. Presses Univ. de France, Paris, 1972.

Beckmann, Johannes: Gespräch mit Gott. St. Benno, Leipzig 1963.

Bernard, O. P.: Das Mysterium Jesu.³ I–III. Bd. Herder, Freiburg). 1962.

Carré, A. M.: Per lei, chi é Gesu Cristo? Nouve Editrice, Roma 1973.

Cserháti József: Az Egyház saját tanítása tükrében. Szent István, Bp. 1970.

: Az Egyház és szentségei. Szent István, Budapest 1972.

Dessauer, Philipp: Meditation im christlichen Dasein. Kösel, München 1968.

Ervin Gábor: Mutasd meg az Atyát. Korda, Budapest 1940.

Foerster, Fr. W.: Christus und das menschliche Leben. Reinhard, München 1922.

Guardini, Romano: Vorschule des Betens. St. Benno, Leipzig 1960.

: Welt und Person. Werkbund, Würzburg 1962.

: Die Kirche des Herrn. St. Benno, Leipzig 1968.

Häring, Bernhard: Gesetz Christi. Wewel, Freiburg/B. 1955.

Hausberr, Irénée: Leben aus dem Gebet. O. Müller, Salzburg 1969.

Heris, C. V.: Il mistero di Cristo. Morcelliana, Brescia.

Hildebrand, von, Dietrich: Die Umgestaltung in Christus. Benziger Einsiedeln 1950.

Ijjas Antal: Jézus története. I–II. Ecclesia, Budapest 1970.

Keppler, Wilhelm: Több örömet (Némethy E. ford.) Szt. István, Bpest 1911.

: Leidenschule. Herder, Freiburg/B. 1915.

Maritain, Jacques: La personne et le bien commun. Paris 1947.

Merton, Thomas: Der Aufstieg zur Wahrheit. Benziger, Einsiedeln 1952.

: Der mit dir lebt. Benziger, Einsiedeln 1956.

: Verheissungen der Stille. Luzern 1951.

Meschler, Moritz: Die Gabe des hl. Pfingstfestes.^{7–8} Herder, Freiburg/B. 1914.

Nickel, Erwin: Zugang zur Wirklichkeit. Universitätsverlag, Freiburg/Schw. 1963.

Nyíri Tamás: A keresztény ember küldetése a világban. Szt. István, Bpest 1969.

Papini, Giovanni: Krisztus története.⁷ Athenaeum Budapest. é. n.

de Pol van W. H.: La fin du Christianisme conventional-Centurion, Paris, 1968.

- Rudloff, Leo*: Kleine Laiendogmatik. Pustet, Regensburg 1936.
- Sartory, Thomas*: Wandel christlicher Spiritualität. Benziger, Einsiedeln é. n.
- Schamoni, Wilhelm*: Die Gaben des heil. Geistes². Schöningh, Paderborn 1954.
- Schnurmann, Heinrich*: Das Gebet des Herrn. St. Benno, Leipzig 1965.
- Schütz Antal*: Dogmatika² I–II. Szt. István, Budapest 1937.
- Schweitzer, Albert*: Geschichte des Leben Jesu Forschung. Tübingen 1911.
- Szennay András*: Rejtőző Istenség. Szt. István, Budapest 1969.
- Taksonyi-Kelemen*: A Szentlélek. Szt. István, Budapest 1971.
- Weiss, Franz*: Tiefer und treuer. Benziger, Einsiedeln 1915–18.
- Zink, Jörg*: Wie wir beten können. Kreuz Vlg. Stuttgart–Berlin 1970.

45,— Ft